

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas

Akvilė Čepurnaitė

Religijos studijų programa
magistro darbas

**Religija LRT.lt diskurse: kritinė religijos reprezentacijos
analizė**

Darbo vadovė:
doc. dr. Aušrelė Kristina Pažėraitė

Vilnius
2025

Baigiamąjį darbą Religija LRT.lt diskurse: kritinė religijos reprezentacijos analizė,
patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr, parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir
įteikiau vadovui.

.....

(Data)

.....

(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) MA darbams
keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....

(Data)

.....

(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....

(Data) (Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

.....

TURINYS

IVADAS	1
1. TEORINĖ ANALIZĖ: ŽINIASKLAIDA, RELIGIJA IR DISKURSAS.....	6
1.1. Žiniasklaida kaip galios laukas: tarp religijos, ideologijos ir rinkos	6
1.2. Kritinė diskurso analizė – tekstas kaip ideologinio diskurso terpė.....	12
1.3. Diskurso ir sociokultūrinės praktikos: kaip tekstai gimsta ir įtvirtina tvarką	17
2. EMPIRINĖ ANALIZĖ: RELIGIJOS DISKURSAS LRT.lt PORTALE	23
2.1. Kiekybinė LRT.lt publikacijų analizė: preliminarūs duomenys ir tendencijos.....	23
2.1.1. Sąsajos su religija (-omis)	24
2.1.2. Tonacijos publikacijose	26
2.1.3. Sezoninė dinamika.....	28
2.1.4. Rubrikų vaidmuo	30
2.2. Teksto analizė: lingvistiniai ir stilistiniai diskurso elementai.....	32
2.2.1. Epitetai, būdvardžiai ir apibūdinimai	33
2.2.2. Sakinių modalumas	38
2.2.3. Metaforos ir simboliai	40
2.2.4. Sakinių struktūra ir pasyvios konstrukcijos.....	45
2.2.5. Tiesioginės ir netiesioginės citatos	47
2.2.6. Intertekstualumas ir diskursų hibridiškumas	50
2.3. Diskurso praktikos analizė: teksto produkcijos, distribucijos ir vartojimo kontekstas	52
2.3.1. Teksto produkcija: diskurso formavimo prielaidos	53
2.3.2. Teksto distribucija: medijų struktūrų įtaka diskursui	54
2.3.3. Teksto vartojimas: auditorijos interpretacija ir galimos jos rizikos.....	56
2.4. Socialinės praktikos analizė: platesnė ideologinė struktūra	59
2.4.1. Religijos kaip socialinio diskurso vieta šiuolaikinėje Lietuvoje	60
2.4.2. Temų tendencijos ir aktualijos viešajame diskurse	61
APIBENDRINIMAS IR REKOMENDACIJOS.....	67
BIBLIOGRAFINĖS NUORODOS	69
PRIEDAI	73
1. „Excel“ lentelė su analizuojamomis publikacijomis bei nuorodomis	73
2. Kritinei diskurso analizei pasirinktos publikacijos.....	79
1-oji publikacija: Popiežius atvyko į musulmonišką Indoneziją.....	79
2-oji publikacija: Povilas Aleksandravičius. „Dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra pavojinga	81
3-oji publikacija: Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šurpą. Knygos ištrauka	87
4-oji publikacija: Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius	91
5-oji publikacija: Teismas: Gaudijos vaišnavų bendruomenės narys, vengęs karo tarnybos, nuteistas pagrįstai.....	97

IVADAS

Dar XIX a. škotų istorikas ir filosofas Thomas Carlyle spaudą pavadino „ketvirtąja valdžia“, turinčia didesnę įtaką nei bet kuris parlamentinis luomas (Carlyle, 2007, p. 392). Šiandien reikšmingą šios funkcijos dalį atlieka šiuolaikinė žiniasklaida, kuri ne tik informuoja, bet ir prisideda prie viešosios nuomonės, diskursų bei simbolinės realybės formavimo. Ši įtaka ypač pastebima vaizduojant religiją – nuo to, kaip žurnalistai artikuliuoja religinius naratyvus, gali priklausyti visuomenės požiūris į tikėjimo sistemas, religines bendruomenes, naujuosius religinius judėjimus, o taip pat tai, kaip apibrėžiama norma ar nukrypimas. Žymus religijos istorikas ir sociologas Philipas Jenkinsas, analizuodamas 1985–1992 m. JAV kilusią vadinamąją „satanizmo paniką“, atskleidė, kaip viešojoje erdvėje formuotas išgalvotas, tačiau plačiai paplitęs pasakojimas apie slaptą satanistų religiją, kuri tariamai egzistuoja kaip alternatyvi visuomenė, apimanti net politiką, teisėsaugą, bažnyčias ar žiniasklaidą (Jenkins 2004, p. 221–242). Nors realūs faktai tokių kultūr egzistavimą paneigė, žiniasklaida, populiarioji kultūra ir profesionalūs seminarai padėjo įtvirtinti šią mitologiją kaip visuomeninį nerimą, lėmusį tūkstančius kaltinimų ir net įkalinimų (Jenkins 2004, p. 221–242). Tokios situacijos parodo, kaip svarbu analizuoti, kokiais būdais žiniasklaida konstruoja religijos vaizdinius.

Dėl to šiame tyrime pasirinkta tirti religijos reprezentaciją ir Lietuvoje, būtent Lietuvos nacionalinėje žiniasklaidoje. Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija (LRT) – tai valstybei nuosavybės teise priklausanči viešoji ne pelno įstaiga, veikianti pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymą (LR Visuomenės informavimo įstatymas, 1996, str. 30). LRT veikla nėra licencijuojama, o jos nekoduotas turinys turi būti prieinamas visiems vartotojams (LR Visuomenės informavimo įstatymas, 1996, str. 31 ir 33). Tokiu būdu užtikrinama, kad LRT turinys būtų plačiai prieinamas, reguliuojamas ir tarnaujantis visuomenės interesui. Papildomai, Visuomenės informavimo etikos kodeksas nustato turinio rengimo standartus, pavyzdžiui, 5 straipsnyje įtvirtinta pareiga pateikti „ne mažiau kaip dviejų skirtingų, tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomones, kai informacija yra prieštaringa“, o 16 straipsnyje draudžiama propaguoti „antgamtinės, nerealias savybes“ (Visuomenės informavimo etikos kodeksas, 2016, str. 5 ir 16). Negana to, LRT veiklos priežiūrą vykdo LRT taryba – aukščiausias kolegialus valdymo organas, atstovaujantis visuomenės interesams ir sudarytas iš visuomenės, kultūros bei mokslo atstovų (LRT, 2025, p. 79-83). Visa tai suponuoja, kad LRT yra taikomi aukštesni profesionalumo, nešališkumo ir skaidrumo reikalavimai nei komercinėms žiniasklaidos priemonėms. LRT kaip tyrimo objekto pasirinkimą taip pat pagrįsti leidžia ir faktinės aplinkybės. Būtent LRT televizija 2024-aisiais buvo žiūrimiausia Lietuvoje pagal vidutinį žiūrovų skaičių per dieną, o, lyginant su kitais naujienų portalais, LRT.lt buvo antras Lietuvoje pagal vartotojų bendrai praleistą

laiką per mėnesį ir vidutinį vartotojo praleistą laiką per mėnesį (LRT, 2025, p. 57). Todėl LRT, kaip plačią auditoriją pasiekiantis ir teisiniu pagrindu įpareigotas nešališkumui transliuotojas, tampa ypač tinkamu diskurso analizės objektu, leidžiančiam tirti, kaip religijos tema reprezentuojama dominuojančio viešojo pasakojimo erdvėje.

Negana to, šiam tyrimui pasirinktas konkrečiai tekstinių LRT.lt straipsnių pobūdis, o ne audiovizualinis, pavyzdžiui, televizijos laidos ar radijo tinklalaidės, taip pat turi pagrindimą. Ne vienas akademikas pabrėžė rašyto žodžio svarbą formuojant diskursus: prancūzų filosofas ir istorikas Michelis Foucaultas kalbėjo apie rašto galią kaip esminę disciplinos mechanizmų dalį, leidžiančią sistemingai identifikuoti, reguliuoti ir kontroliuoti socialinius procesus (Foucault, 1991, p. 189), filosofas Jacquesas Derrida teigė, kad be rašytinės kalbos žlugtų visa kalbos reikšmės sistema (Derrida, 1998, p. 14), o pasak istoriko ir politinių bendruomenių tyrėjo Benedicto Andersono, būtent rašto ir spaudos kapitalizmas leido žmonėms mąstyti apie save bei kitus naujais, bendruomenę kuriančiais būdais (Anderson, 2006, p. 36). Tuo tarpu Normanas Faircloughas pažymi, kad kiekvienas tekstas formuoja socialines tapatybes, santykius ir žinojimo sistemas (Fairclough, 1995, p. 55). Visa tai apsvačius galima manyti, kad rašytinis žurnalistinis turinys laikytinas ypač tinkamu objektu religinio diskurso analizei.

Šioje vietoje pravartu stabtelėti ir įsivardinti, kaip apskritai suprantamas religijos terminas. Remiantis klasikiniu sociologo Émile Durkheimo apibrėžimu, religija yra vientisa tikėjimų ir praktikų sistema, susijusi su šventais dalykais ir suvienijanti tikinčiuosius į moralinę bendruomenę, vadinamą Bažnyčia (Durkheim, 1995, p. 44). Tuo tarpu garsus religijos sociologas Peteris Bergeris religiją apibrėžia kaip procesą, kuriuo socialinė tikrovė įgauna sakralumo formą – ji vaizduojama kaip pagrįsta ir palaikoma transcendentinėmis reikšmėmis, nors šios reikšmės yra pačios visuomenės sukurtos ir socialiai legitimuotos (Berger, 1967). O vienas iškiliausių XX a. kultūros antropologų Cliffordas Geertzas religiją laikė simboliškai sistema, padedančia žmogui suprasti ir paaiškinti pasaulį per giliai įsišaknijusias metaforas ir ritualus (Geertz, 1993).

Visgi kritinės diskurso analizės kontekste artimiausia, tikėtina, būtų religijos studijų tyrėjos Kim Knott teorinė pozicija. Ji religiją suvokia kaip socialinį ir kultūrinį reiškinį, kuris yra lokalizuotas, materialus ir diskursyvus, o tai reiškia, kad religija egzistuoja ir pasireiškia per savo santykius su erdvėmis, institucijomis, kūnais, atmintimi bei ideologiniais kontekstais (Knott, 2005, p. 1-8). Profesorė nesiekia apibrėžti religijos iš esmės, bet tyrinėja jos buvimo vietą ir poveikį erdvėje, ypatingą dėmesį skirdama sekuliarioms, kasdienėms aplinkoms. Šis požiūris tiesiogiai susišaukia ir su N. Fairclougho kritinės diskurso analizės modeliu, kuris taip pat pabrėžia, kad ideologiniai diskursai nėra apriboti vien turiniu ar tekstu.

Tyrimo problema. Šis požiūris iškelia ir pagrindinę tyrimo problematiką: kaip žiniasklaida ne tik reprezentuoja, bet ir konstruoja religiją kaip sociokultūrinį fenomeną, ir ką tai sako apie galios

struktūras šiuolaikinėje Lietuvoje?

Tyrimo tikslas. Tai sufleruoja ir aiškų darbo tikslą – atskleisti, kokiais lingvistiniais, ideologiniais ir sociokultūriniais mechanizmais formuojamas religijos vaizdinys, bei kaip šis diskursas prisideda prie tam tikrų galios santykių, normų ar ideologijų palaikymo ar transformavimo viešajame lauke.

Tyrimo objektas – nacionalinio transliuotojo portale LRT.lt 2024 m. publikuoti straipsniai, kuriuose vienaip ar kitaip paliečiama religijos tema.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti kiekybinę LRT.lt portale 2024 m. publikuotų tekstų, susijusių su religija, analizę: nustatyti jų skaičių, teminį pasiskirstymą, sezoniškumo dinamiką, tonacinius aspektus ir žanrinį kontekstą.
2. Išnagrinėti pasirinktų penkių publikacijų lingvistinius elementus, nustatant, kokiomis kalbinėmis raiškos priemonėmis siekiama formuoti religijos vaizdinį.
3. Diskurso praktikos analizė – apžvelgti, kaip minėtieji tekstai yra kuriami, skleidžiami ir interpretuojami.
4. Identifikuoti ir aptarti sociokultūrinius bei ideologinius veiksnius, galinčius daryti įtaką religijos sampratos konstravimui LRT.lt portale.

Tyrimo metodika. Siekiant atsakyti į iškeltus tyrimo uždavinius, pasirinkta minėto britų kalbotyrininko ir diskurso tyrėjo Normano Fairclougho suformuota kritinės diskurso analizės prieiga, leidžianti tyrinėti, kaip kalba susipina su ideologija ir galia bei kaip per tekstus formuojami ir palaikomi socialiniai santykiai. Būtent N. Fairclougho modelis čia ypač vertingas tuo, kad jungia kalbinę analizę su platesniu sociokultūriniu kontekstu, todėl tinka nagrinėti žiniasklaidos diskurso struktūras ir jų poveikį viešajai erdvei.

Naujumas. Nors religijos ir žiniasklaidos sankirta Lietuvoje nėra nauja tyrimų sritis, per pastaruosius kelerius metus ji buvo analizuojama labai fragmentiškai. Vienoje iš išsamesnių sociologinių disertacijų buvo tiriama religinės įvairovės reprezentacija dienraštyje „Lietuvos rytas“ 1990–2015 m., pasitelkiant socialinio konstruktyvizmo ir kritinės diskurso analizės teorines prieigas (Pocė, 2020). Vis dėlto čia skiriama mažiau dėmesio kalbiniams diskurso elementams ar tekstų analizei. Kitame tyrime nagrinėjama religijos, etniškumo ir kalbos sąveika mokyklose, kuriose mokoma rusų ir lenkų kalbomis (Šliavaitė, 2021). Šis darbas, nors ir orientuotas į švietimo politikos analizę ir bendruomenių tapatybinius procesus, nenagrinėja jų žiniasklaidos lauke. Filosofiniame kontekste taip pat parengta tiriamųjų darbų. Štai, pavyzdžiui, viename jų analizuojami normatyviniai klausimai, liečiantys religiją ir politiką, bet ne žiniasklaidos kalbą (Bacevičiūtė, 2022). O štai kiti akademiniai darbai yra prisilietę prie reprezentacijos klausimų, nors jų tyrimo objektai skyrėsi nuo to, kuris yra iškeltas šiame darbe. Pavyzdžiui, viename tyrimų analizuota Irano ir Saudo Arabijos

moterų teisių savireprezentacija vietiniuose anglakalbiuose portaluose (Kubiliūtė, 2021). Kitame – pabėgėlių reprezentacija Lietuvos spaudoje, akcentuojant vaizdinių ir naratyvų struktūras (Marcinkevičius, 2020, p. 46-63). Visgi aukščiau išvardinti akademiniai darbai netaikė sistemingos kritinės diskurso analizės, o jei ir taikė, tai tik ribotai – be nuoseklios lingvistinės analizės ar giluminio tekstų struktūrų nagrinėjimo. Taip pat retai sistemingai vertinamas žiniasklaidos institucinis veikimas kaip galios mechanizmas religijos reprezentavimo procese. Todėl galima teigti, kad per pastaruosius kelerius metus nebuvo atlikta tyrimų, kurie analizuotų, kaip religijos diskursas yra konstruojamas nacionalinio transliuotojo publikacijose.

Kaip teigia pats N. Faircloughas, tokia analizė gali būti suprantama kaip bandymas parodyti sisteminius ryšius tarp tekstų, diskurso praktikos ir sociokultūrinės praktikos (Fairclough, 1995, p. 16). Todėl atitinkamai ir šiame darbe metodologinė analizė struktūruojama keliais lygmenimis: apžvelgus pagrindinius teorinius požiūrius į diskursą, religijos reprezentaciją ir žiniasklaidos galią, atliekama kritinė diskurso analizė pagal tris N. Fairclougho lygmenis – tekstą, diskurso praktiką ir sociokultūrinę praktiką. Viskas integruojama laikantis autoriaus išskirtų aštuonių metodologinių principų.

Pats N. Faircloughas išskyrė reikalavimus, kuriuos privalu atitikti, kad, anot jo, diskurso analizė būtų atlikta tinkamai (Fairclough, 1995, p. 33). Apačioje pateikiami tiek minėtieji punktai, tiek veiksmai, kaip planuojama juos įgyvendinti šiame rašto darbe, analizuojant LRT.lt turinį:

1. Diskurso kaita per laiką, siekiant atskirti kritinę diskurso analizę nuo vienkartinio tekstų nagrinėjimo. Šiam tyrimui kaip objektas buvo pasirinktas visas 2024 m. laikotarpis, ne tik leidžiantis pavienius straipsnius, bet ir atsižvelgti į galimus jų sezoniškumus, pavyzdžiui, šventes ar viešuosius įvykius.
2. Lingvistinė analizė. Dėmesys bus skiriamas epitetų ir būdvardžių, metaforų, modališkumo analizei. Tai parodys, kokie modeliai LRT.lt tekstuose palaiko arba transformuoja religinį naratyvą.
3. Dėmesys į tai, kaip tekstai kuriami ir interpretuojami, o tai šiame tyrime taip pat bus įtraukta, analizuojant žurnalistų vaidmenį, šaltinių pasirinkimą bei temos atranką. Ši dalis ypač aktuali kalbant apie religijos reprezentaciją, mat, kaip pastebėjo žurnalistas Žygintas Pečiulis, „tai, apie ką nepraneša žiniasklaida, tarsi visai neegzistuoja“ (Pečiulis, 2005, p. 168).
4. Institucinė ir ideologinė analizė, nagrinėjanti diskursą platesniame galios santykių kontekste. Šiai daliai bus aptariamos net kelios galios struktūros: sekuliaros visuomenės bei religijos vaidmuo, taip pat krikščionybės bei kitų religijų dinamika.
5. Intertekstualumo analizė taip pat bus integruojama, gilinantis, kaip LRT.lt religijos diskursas susipina su skirtingais ideologiniais naratyvais – sekuliarizacijos, nacionalinės tapatybės ir Vakarų medijų įtakomis.

6. Multifunkcinė teksto analizė, kuri nagrinėja, kaip tekstai formuoja reprezentacijas, tapatybes ir santykius. Ši dalis bus išpildoma per analizę, kaip religija yra įrėminama, pavyzdžiui, kaip tradicija ar grėsmė, koks požiūris formuojamas į naujuosius religinius judėjimus ir kt.

7. Kelių lygių teksto analizė – tyrime įtraukiami minėti trys N. Fairclough lygmenys, kuriais bus tiriama ne tik LRT.lt straipsnių leksika, bet ir jų visuma. Apie minėtuosius lygmenis plačiau bus kalbama kiek vėliau.

8. Galiausiai, paskutinis reikalavimas – dialektinis ryšys tarp diskurso ir visuomenės. Jis šiame tyrime bus išpildomas nagrinėjant, kaip LRT.lt ne tik atspindi egzistuojantį visuomenės požiūrį į religiją, bet ir kaip jį formuoja.

Taigi, remiantis kritinės diskurso analizės principais, šiame tyrime religijos reprezentacija analizuojama ne tik kaip atskirų žurnalistinių tekstų suma, bet kaip platesnio ideologinio proceso dalis.

1. TEORINĖ ANALIZĖ: ŽINIASKLAIDA, RELIGIJA IR DISKURSAS

Šiame teoriniame skyriuje nagrinėjama, kaip žiniasklaidoje artikuliuojamos religijos sampratos, kokiomis kalbinėmis ir struktūrinėmis priemonėmis jos kuriamos, ir kaip visa tai susiję su platesnėmis sociokultūrinėmis praktikomis. Analizė grindžiama prielaida, kad religija viešojoje erdvėje nėra nei neutralus, nei savaiminis reiškinys – ji visada pasirodo tam tikrame kontekste, kuris formuojamas per diskursą. Pirmojoje poskyrio dalyje dėmesys skiriamas žiniasklaidos ir religijos santykiui. Aptariama, kaip žiniasklaida nuo pat savo susiformavimo buvo susijusi su religinėmis institucijomis, o šiuolaikinėse visuomenėse vis labiau priklauso nuo rinkos logikos. Akcentuojama, kad žiniasklaida neveikia vakuume – ją formuoja komerciniai, ideologiniai, politiniai bei kultūriniai veiksniai. Šioje terpėje religija tampa ne tik turinio dalimi, bet ir simboline struktūra, kurią galima išnaudoti identitetams formuoti, įtikinėjimui, marginalizacijai. Antroji dalis pristato kritinės diskurso analizės prieigą, kurioje tekstas suvokiamas ne kaip neutralus, bet ideologinis laukas. Kadangi N. Faircloughas laikomas vienu iš kritinės diskurso analizės metodologijos pradininkų, šioje dalyje didžiausias dėmesys skiriamas jo teorijai ir trijų lygmenų modeliui, leidžiančiam atskirti tekstinį, diskurso praktikos ir sociokultūrinį analizės lygmenis. Būtent einant per šiuos lygmenis aptariami tekstui būdingi ideologiniai mechanizmai: leksikos pasirinkimai, modalumo raiška, temų hierarchija, citavimas, nutylėjimai. Šie aspektai siejami su kitų autorių – T. A. van Dijko, T. van Leeuwen, R. Wodak, M. Reisiglo ir kitų – siūlomais metodiniais išplėtimais, kurie padeda gilinti tekstinę analizę ideologiniu požiūriu. Galiausiai, trečiajame skyriuje analizuojami diskurso praktikos ir sociokultūrinio lygmens aspektai. Aptariama, kaip tekstai gimsta tam tikrose diskursinėse terpėse: kaip kuriamos antraštės, kaip pasirenkami šaltiniai, kokie aspektai išryškinami, o kas nutylima. Taip pat pristatoma R. Wodak diskurso-istorinio metodo keturių konteksto lygmenų struktūra ir aptariama, kaip ji dera ar išsiskiria iš T. A. van Dijko siūlomo sociokognityvinio modelio. Galiausiai, pasitelkiamos kultūros studijų įžvalgos, ypač R. Williamso teorija, leidžianti kultūrą suprasti kaip reikšmių lauką, kuris padeda suprasti, kodėl tam tikros diskurso formos įsitvirtina kaip savaime suprantamos. Teorinė dalis taip parengta tam, kad taptų konceptualių pagrindų empirinio tyrimo daliai – padėtų atpažinti ne tik tekstuose išsakytas, bet ir struktūriškai įtvirtintas reikšmes, kurios formuoja religijos reprezentavimo būdus žiniasklaidoje.

1.1. Žiniasklaida kaip galios laukas: tarp religijos, ideologijos ir rinkos

Žiniasklaidos ir religijos santykis yra ne tik istoriškai ilgas, bet ir daugiasluoksnis. Viduramžiais ir ankstyvaisiais Naujaisiais laikais religinių institucijų tinklai, pavyzdžiui, bažnyčios ir vienuolynai,

tapo pagrindiniais informacijos sklaidos kanalais. Bažnyčia prižiūrėjo religinio turinio rankraščių, tokių kaip Šventojo Rašto kopijų ir liturginių tekstų, rengimą ir sklaidą (de Hamel, 1992). Taip pat buvo reguliuojamas pamokslų turinys per oficialias struktūras. Ir net išradus spausdinimo mašiną, kai informacijos sklaidos srityje įvyko revoliucija, Bažnyčia vis dar išlaikė stiprią įtaką. S. Hooveris pastebi, kad kai XIX a. dėl spaudos technologijų proveržio, fotografijos išplitimo ir telegrafo išradimo užgimsta masinė žiniasklaida, religijos, o ypač krikščionybė, spėjo tuo pasinaudoti ir pasitelkė žiniasklaidą bei spaudą pamokslams platinti (Hoover, 2006, p. 26–44). Ilgainiui galios ašis ėmė keistis – žiniasklaida pradėjo veikti nebe kaip religijos transliuotoja, bet kaip savarankiška diskurso gamintoja. Kaip teigia S. Hooveris, kažkur XX a. pradžioje žiniasklaida sustiprėjo, o religija pamažu tapo nuo jos priklausoma: radosi radijas, kuriame religiniai pamokslai pradėjo konkuruoti su sekuliarizuotomis naujienomis ir pramogomis, bei televizija, kuri vis daugiau analizavo, o kartu ir kritikavo religiją (Hoover, 2006, p. 26–44). Šio amžiaus pabaigoje religiniai skandalai, pasak S. Hooverio, tapo vieši, todėl sekuliarūs balsai ir kritika – įtakingesni nei tikinčiųjų skleidžiama informacija (Hoover, 2006, p. 26–44). Visa tai privedė mus prie šių laikų – XXI a. situacijos, kai žiniasklaida ne tiek perteikia religiją, kiek pati kuria naują religinį diskursą (Hoover, 2006, p. 26–44).

Svarbu pažymėti, kad viešumas yra vienas iš esminių žiniasklaidos bruožų. O jei tiksliau – jos veikimas tarp viešo ir privataus gyvenimo, tarp institucijų ir individų, tarp oficialiosios kultūros ir kasdienio suvokimo. Žiniasklaida ne tik informuoja, bet ir sukuria prielaidas, kaip viešai galima kalbėti tam tikromis temomis, įskaitant religiją. Apie tai kalba ir N. Faircloughas teigdamas, kad žiniasklaida yra jungtis tarp viešo ir privataus gyvenimo: programos kuriamos viešai, naudojant daugiausia viešąją medžiagą, pavyzdžiui, politinius įvykius, tačiau jos vartojamos privačiai, namuose ir šeimoje, ir atvirkščiai, privatūs įvykiai, tokie kaip viešų asmenų privatus gyvenimas, dabar tampa viešomis „naujienomis“ (Fairclough, 1995, p. 37). Tačiau žiniasklaida nėra vien neutrali jungtis tarp privataus ir viešo. Veikdama šioje pozicijoje, ji taip pat gali atlikti ideologinę funkciją, formuodama tai, ką visuomenė laiko normatyviu ar natūraliu. Pasak autoriaus, vien tekstuose daromi kalbiniai pasirinkimai gali turėti ideologinės reikšmės (Fairclough, 1995, p. 16). Be to, žiniasklaida vykdo savotišką monologą, mat radijo galima klausytis, televiziją žiūrėti, o straipsnius skaityti, tačiau į visa tai sureaguoti ir vystyti dialogą – ne (Fairclough, 1995, p. 40). Vadinas, žurnalistai turi galios ideologiškai įrėminti ir religiją: ją pateikti kaip progresyvią ar atvirkščiai – konservatyvią, galbūt kai kurias religines mažumas ar naujuosius religinius judėjimus pateikti kaip egzotišką alternatyvą tradiciniams tikėjimas, o gal kaip tik – suteikti jiems grėsmės prieskonio. Galų gale, žiniasklaida turi galios, pasitelkus tam tikras lingvistines strategijas, suteikti religijai „kitoniškumo“. Tokie reprezentaciniai pasirinkimai yra neatsiejami nuo prasmių kūrimo mechanizmų, kuriuos aprašo S. Hall. Pasak jo, reprezentacija vyksta per du tarpusavyje susijusius procesus, remiantis dviem reprezentacijos sistemomis (Hall, 1997, p. 17):

1. Konceptualizacija, kai įvairūs objektai, žmonės ir įvykiai susiejami su konceptais, leidžiančiais mums prasmingai interpretuoti pasaulį. Šie konceptai nėra atsitiktiniai, o klasifikuojami pagal tam tikras struktūras, pavyzdžiui, panašumo ir skirtumo – skraido tiek paukštis, tiek lėktuvas, nors vienas yra gyvas, o kita skurtas žmogaus (Hall, 1997, p. 17).
2. Reprezentacija per kalbą, kuri leidžia šiuos konceptus išreikšti per ženklus ir simbolius, tokius kaip žodžiai, vaizdai ar gestai, kad galėtume komunikuoti su kitais (Hall, 1997, p. 18).

Galima manyti, jog žiniasklaidoje ir religija yra pateikiama ne kaip neutralus objektas, bet konceptualiai apibrėžta ir lingvistiškai suformuota konstrukcija, o jos interpretavimas priklauso nuo dominuojančių diskursų ir kultūrinių rėmų.

Būtent diskusijoje apie žiniasklaidos galią ypač reikšmingas yra ne tik N. Faircloughas ar S. Hallas, bet ir S. Hooveris. Pastarasis pastebi, kad dauguma žmonių yra linkę skirstyti dalykus į religinius ir sekularius, ypač žiniasklaidą, kuri, jei kalbėtume apie pasaulietinę, neturi teigiamo santykio su religijomis ar dvasingumu, o tos, kurios turi, yra atvirai ir sąmoningai religinės (Hoover, 2006, p. 206). Negana to, autorius pastebi ir kitą įdomų reiškinį – dauguma žmonių nepripažįsta, kad pačių jų vartojamas turinys, net jei nėra religinis, gali daryti jiems tam tikrą dvasinį poveikį (Hoover, 2006, p. 206). Žiniasklaida tampa erdve, kurioje auditorija gali interpretuoti gaunamą turinį, jį reflektuoti, o retsykiais ir permąstyti savo religinius įsitikinimus. Svarbu pabrėžti, kad čia neturima omeny, jog žiniasklaida pakeičia religiją ar tiesiogiai formuoja žmonių dvasinius įsitikinimus. Kaip paties autoriaus atliktame kokybiniame tyrime iš skirtingų interviu paaiškėjo, masinė žiniasklaida gali:

1. Sužadinti stiprias emocijas, pavyzdžiui, peržiūrėjus jautrų filmą, kuriame yra stiprios moralinės žinutės (Hoover, 2006, p. 208);
2. Įkvėpti, kaip kad buvo įkvėpta viena iš interviu davusių moterų mormonų, ieškojusių pozityvaus dvasinio žiniasklaidos turinio, mat jai to jos bažnyčioje trūko (Hoover, 2006, p. 209);
3. Formuoti požiūrį ar elgesį, jei pavyzdžiui, paskatina susimąstyti apie vieną ar kitą problemą (Hoover, 2006, p. 212);
4. Informuoti – tarkime, pasidomėti apie kitas religijas (Hoover, 2006, p. 213);
5. Padėti žmogui susitapatinti su tam tikru personažu ar scenarijumi (Hoover, 2006, p. 217);
6. Rezonuoti su žmonėmis, kai šie jaučiasi apibūdinami žiniasklaidos (Hoover, 2006, p. 219);
7. Atspindėti asmenybę, kaip kad krikščioniškos muzikos klausymasis atspindi kitos S. Hooverio pašnekovės, paauglės krikščionės, tapatybę (Hoover, 2006, p. 222);
8. Iššaukti patvirtinimo arba atmetimo reakciją iš žiūrovo (Hoover, 2006, p. 224);
9. Būti naudojama diskusijoms apie vertybes ir moralę (Hoover, 2006, p. 227).

Kaip ir kalba S. Hooveris, galima matyti, kad žmonės nesąmoningai patiria tam tikrą dvasinį ir emocinį poveikį iš žiniasklaidos, net jei patys to nepripažįsta. Šis individualaus poveikio aspektas

veda prie platesnės įžvalgos, kurią S. Hooveris formuluoja kalbėdamas apie žiniasklaidos galią struktūruoti viešąją komunikaciją. Pasak jo, žiniasklaida, o ypač televizija, ne tik diktuoja, apie ką visuomenei kalbėti, bet ir koku būdu šios temos jai bus pateikiamos (Hoover, 2006, p. 267). Tačiau čia svarbu prisiminti ir kitą aspektą, į kurį akademikai atkreipia dėmesį – tai, kokios temos patenka į viešąjį diskursą ir koku būdu jos yra struktūruojamos, nėra neutralus ar vien redakcinio pasirinkimo klausimas.

Žiniasklaidos institucijos, o ypač masinio pasiekiamumo platformos kaip televizija, veikia ne vakuume, bet kultūrinių, politinių ir ekonominių jėgų sankirtoje. Vienas esminių šiuolaikinės žiniasklaidos veikimo aspektų – jos priklausomumas nuo rinkos mechanizmų. N. Faircloughas teisingai pastebi, jog dauguma žiniasklaidos kanalų yra pelno siekiančios organizacijos, kurių pagrindinis pajamų šaltinis – reklamdaviai, mokantys už prieigą prie auditorijos (Fairclough, 1995, p. 49). Net ir nekomerciniai transliuotojai veikia rinkos logikos rėmuose – jie konkuruoja su komercine žiniasklaida ir privalo pateisinti visuomenės bei valdžios institucijų skiriamus mokesčius (Fairclough, 1995, p. 49). Galima matyti, kad žiniasklaida tampa preke, o ne tik informacijos šaltiniu, vadinasi, yra linkusi taikytis prie rinkos, pavyzdžiui, ruošti mažiau publikacijų apie religijas, tačiau didinti pramoginio turinio gamybą. Iš to, pasak autoriaus, seka ir kita problema – norėdami linksminti, sudominti auditoriją ar, galų gale, bandydami sudėtingą informaciją atpasakoti paprastai, žurnalistai pasitelkia ryškią kalbą – skambias frazes, hiperbolizaciją, kandžias replikas ir pan. (Fairclough, 1995, p. 91). Taip žurnalistai ne tik atpasakoja įvykius, bet ir juos interpretuoja bei aiškina, stengiasi, kad žmonės pamatytų dalykus ir tam tikrais būdais pasielgtų (Fairclough, 1995, p. 91). Tarpdisciplininėje mokslinėje monografijoje S. Hooveris vysto panašią mintį, teigdamas, kad žiniasklaida ir pramogų pasaulio atstovai šiandien konkuruoja su tradicinėmis socialinėmis institucijomis dėl dėmesio ir įtakos (Hoover, 2006, p. 1). Rinkos ekonomika vis labiau lemia socialinį ir kultūrinį gyvenimą, o bendros, per žiniasklaidą perteikiamos patirtys formuoja visuomenės ir politikos diskursą (Hoover, 2006, p. 2). Kaip teigia autorius, dėl tokių tendencijų kultūrą tampa vis labiau autonomiška, o kartu keičiasi ir pati religija – tampa vis labiau individuali (Hoover, 2006, p. 52). Tai, pasak Hooverio reiškia, kad žmonės ne tik patys formuoja savo dvasinius įsitikinimus, nesilaikydami tradicinių dogmų, bet ir sujudina institucinių religijų autoritetą (Hoover, 2006, p. 52). Galima matyti, kad diskurso formavimas žiniasklaidoje yra ne tik kultūrinis ar ideologinis, bet ir ekonominis procesas ir būtent šioje įtampos zonoje – tarp galios ir rinkos priklausomybės – išryškėja žiniasklaidos ir religijos santykio paradoksai.

Kaip pastebi S. Hooveris, religija šiais laikais vis labiau įsitvirtina viešojoje ir komercinėje sferoje: religiniai įvykiai tampa medijų produktais, dvasiniai lyderiai – viešaisiais veikėjais, o religinis turinys – auditorijos traukos objektu. S. Hooveris tikina, kad anksčiau buvo klaidingai manyta, jog žiniasklaida ir religija yra atskiros ir nepriklausomos sritys, kurios sąveikauja kaip

autonomiškai subjektai. Visgi šiais laikais matoma, kad situacija kardinaliai kitokia (Hoover & Clark, 2002, p. 2). Dabar, pasak S. Hooverio, religija tampa vis labiau vieša, komercializuota, terapine ir individualizuota praktika, o žiniasklaida, tuo tarpu, erdve, kurioje vyksta šie individualūs, dvasinėmis patirtimis paremti projektai (Hoover & Clark, 2002, p. 2). Tai reiškia, kad vietoj to, jog religija ir žiniasklaida būtų suvokiamos kaip dvi atskiros sferos, jos vis dažniau susitinka bendroje erdvėje – kasdienėje gyvenimo praktikoje (Hoover & Clark, 2002, p. 2). Įdomu tai, kad L. S. Clark čia išvelgia ironiją – religijos ir žiniasklaidos atskyrimas, ypač akademikų, kurie siekia būti visiškai neutralūs ir sekuliarūs, pats savaime vadovaujasi protestantizmo suformuotomis idėjomis (Hoover & Clark, 2002, p. 7). Viena tokių – kad religija yra privatus kiekvieno asmens reikalas, todėl ji neturėtų dominuoti viešajame gyvenime, įskaitant žiniasklaidą (Hoover & Clark, 2002, p. 7).

Galima matyti, kad net pačios žiniasklaidos samprata – kaip atsietos nuo religijos – gali būti laikoma kultūriniu konstruktu, atsiradusiu tam tikrose ideologinėse aplinkybėse. Vis dėlto ši atskirtis nėra universali. Kai kurie žurnalistai atvirai integruoja religinius motyvus į savo profesinę veiklą, o religija jiems tampa ne šališkumo ženklu, bet etiniu orientyru. J. Schmalzbaueris, atlikdamas kokybinį tyrimą, kuriame apklausė 20 katalikų ir evangelikų žurnalistų, tikina, jog dauguma jų, užuot atskyrę religines ir profesines tapatybes, dvasinius įsitikinimus sugeba paversti profesiniu žargonu (Hoover & Clark, 2002, p. 171). Šį autorius įvardija kaip „daugiabalses jungiamąsias kalbas“, nes jose susipina kelios prasmės (tiek profesinės, tiek religinės), kurios gali būti interpretuojamos daugiau nei vienu būdu (Hoover & Clark, 2002, p. 171). J. Schmalzbaueris išskiria tris pagrindinius tokių tiltinių „daugiabalsių“ kalbų tipus:

1. Empatijos kalba, kurios pagalba religija transformuojama į emocinį jautrumą, gailestingumą ir užuojautą kenčiantiems. Pavyzdžiui, žurnalistas renkasi „suteikti balsą tiems, kurie jo neturi“: patyrusioms prievartą moterims, karo pabėgėliams, mirštantiesiems žmonėms (Hoover & Clark, 2002, p. 172–174);

2. Intelektinio rafinuotumo kalba, kurią pasitelkiant žurnalistai religiją gali pateikti per kultūrinę, filosofinę ar istorijos analizę, taip išlaikydami profesionalų toną (Hoover & Clark, 2002, p. 174–176);

3. Galiausiai, teisingumo ir taikos kalba, kur religija naudojama kaip socialinės kritikos pagrindas. Šiuo atveju žurnalistai neakcentuoja pačios religijos taip tiesiogiai, tačiau jų etiniai įsitikinimai tampa matomi per teisingumo siekį, pavyzdžiui, pabrėžiant marginalizuotų grupių balsą, žmogaus teises ar etines dilemas (Hoover & Clark, 2002, p. 177–178);

Ir štai šioje vietoje autorius kelia retorinį klausimą dėl kitos galimos problemos – objektyvumo. Patys apklausti žurnalistai tiki, kad jie nesukuria tiesioginio konflikto dėl objektyvumo reikalavimo, nes naudoja objektyvumo retoriką (Hoover & Clark, 2002, p. 168). Visgi, verta pastebėti, kad tai nutinka kone iš karto po to, kai jie išreiškia savo religinius įsitikinimus (Hoover & Clark, 2002, p.

168). Galima matyti, kad vien renkantis tiltinę „daugiabalsę“ kalbą daromas kompromisas tarp profesionalumo ir religinių įsitikinimų.

Nors objektyvumas šioje profesijoje ilgą laiką buvo laikomas idealu, šiuolaikinės komunikacijos kontekste vis dažniau kalbama apie tai, kad visiškai objektyvus žiniasklaidos turinys yra neįmanomas. Tai susiję ne tik su žurnalistų pozicija ir redakcinėmis nuostatomis, bet ir su pačių vartotojų interpretaciniais modeliais. Čia išskirtinai svarbus yra N. Fairclougho požiūris. Anot jo, žiniasklaida nesiūlo objektyvaus realybės vaizdo, o veikiau formuoja jos versijas (Fairclough, 1995, p. 103). N. Faircloughas tikina, kad net dokumentikose ar naujienose, turinčios išlaikyti objektyvumą, viskas priklauso nuo kuriančių asmenų socialinių pozicijų ir interesų bei tikslų (Fairclough, 1995, p. 104). Žurnalistai tai daro pasirinkdami, ką įtraukti, ką aprašyti, o ko ne, kas daroma eksplicitiškai, o kas paliekama fone (Fairclough, 1995, p. 104). Pats autorius, nagrinėdamas skirtingas televizijos programos laidas – „Medicine Now“, „High Resolution“, „The Oprah Winfrey Show“ – pastebi didelį skirtumą, kaip jose pateikiama eksperto nuomonė (Fairclough, 1995, p. 128–142). Autorius teigia, kad vienur, pavyzdžiui, „Medicine Now“ laidoje, vyrauja tradicinis autoriteto modelis, kuriame vedėjas veikia kaip tarpininkas tarp eksperto ir auditorijos (Fairclough, 1995, p. 130). Jis išlaiko tam tikrą distanciją, tad lieka tarsi nustumtas į antrą planą (Fairclough, 1995, p. 130). Priešingai, tokiose populiariose pramoginėse pokalbių laidose kaip „The Oprah Winfrey Show“ vedėjas tampa ne tik moderatoriumi, bet ir aktyviu dalyviu, jungiančiu auditoriją ir ekspertus, tačiau kartu kontroliuojančiu diskursą bei hierarchizuojančiu balsus – paprastų žmonių nuomonę įgyja svarbą tik tada, kai ją patvirtina ekspertas (Fairclough, 1995, p. 140). Tarpinė forma, būdinga laidai „High Resolution“, pasak N. Fairclougho, demonstruoja augantį populistinį vedėjų vaidmenį. Čia pranešėjų asmeninė tapatybė ir charizma tampa svarbesnė nei jų profesinė pozicija, o informacijos pateikimas įgauna pramoginį aspektą (Fairclough, 1995, p. 139).

S. Hallas irgi pastebi subjektyvumo klausimą. Jis dėsto, kad žiniasklaidos pranešimai nėra tiesiog neutraliai perduodami nuo siuntėjo gavėjui, o, vietoje to, koduojami ir atkoduojami (Hall, 1973). Kaip teigia autorius, įvykus įvykiui, informacija iš pradžių koduojama žurnalistu, t.y. suteikiama tam įvykiui tam tikra reikšmė, o tada, kai parašomas straipsnis, sukurama televizijos ar radijo laida ir žiūrovas informaciją priima – jis ją atkoduoja, t.y. interpretuoja pagal savo patirtį, vertybes, kultūrinį ir socialinį kontekstą (Hall, 1973). Tai nėra vienkryptis procesas – auditorija gali suprasti tą pačią žinutę skirtingai nei ją numatė žurnalistas, bet ir šis gali informaciją užkoduoti klaidingai. Įdomu tai, kad S. Hallas išskiria tris pagrindinius būdus, kaip žmonės gali atkoduoti ir priimti žurnalistu teikiamą informaciją (Hall, 1973, p. 16–19):

1. Dominuojantis arba hegemoninis dekodavimas. Tai pirmoji dekodavimo pozicija, kai žiūrovas priima tą pačią prasmę iš žurnalistu, kokia ir turėjo būti, be klaidų (Hall, 1973, p. 16). Pasak S. Hallo, tai idealus atvejis, kai komunikacija yra „visiškai skaidri“ – arba bent jau tiek, kiek tai

įmanoma praktikoje (Hall, 1973, p. 16).

2. Derybinis dekodavimas. Tai mišrus kodas, kuriame derinami prisitaikymo ir prieštaravimo elementai, pavyzdžiui, pripažįstamas hegemoninio požiūrio teisėtumas didžiųjų klausimų kontekste, tačiau konkrečiose situacijose galima laikytis kitokios pozicijos (Hall, 1973, p. 17).

3. Opozicinis dekodavimas. Tai nutinka, kai asmuo išardo pranešimą iš dominuojančio kodo ir perkonstruoja jį pagal alternatyvią interpretacinę schemą, pavyzdžiui, žmogus interpretuoja „nacionalinio intereso“ sąvoką kaip „klasinį interesą“ (Hall, 1973, p. 18).

T.A. van Dijk šį sudėtingą komunikacijos mechanizmą aiškina per mentalinių modelių sampratą: tai asmeninės ar kolektyvinės patirties pagrindu susiformavę kognityviniai rėmai, kurie nulemia, kaip individai interpretuoja gautą informaciją (van Dijk, 2008). Pasak van Dijko, šie modeliai atspindi ne objektyvią tikrovę, o tai, kaip diskursas veikia pačius kalbos vartotojus – jų žinojimą, nuostatas, tapatybę. (van Dijk, 2008, p. 59). Nors daugumoje tų pačių bendruomenės narių diskurso formų mentaliniai modeliai bus pakankamai panašūs, kad užtikrintų sėkmingą bendravimą, reikia pabrėžti, kad jie būtinai įkūnija asmeninius elementus, dėl kurių visi diskurso kūriniai ir interpretacijos yra unikalūs (van Dijk, 2008, p. 60). Atsižvelgiant į visus šiuos aspektus tampa akivaizdu, kad „grynas“ žiniasklaidos objektyvumas yra kone neįmanomas – vien auditorijos interpretacijos, formuojamos per ankstesnes patirtis, vertybinius modelius ir socialinį kontekstą, gali stipriai skirtis nuo originalios turinio esmės.

Šiame skyriuje buvo siekta aptarti, kaip religija ir žiniasklaida susipina tiek istoriškai, tiek šiandieninėje viešojoje erdvėje. Pastebėta, kad nors žiniasklaida visuomenėje turi daug galios, mat gali veikti kaip ideologinis instrumentas, ji taip pat yra ribojama, pavyzdžiui, ekonominės aplinkos. Objektyvumo idealas, kuriuo ilgą laiką grindžiama žurnalistinė praktika, šiuo požiūriu taip pat tampa problemiškas. Akademinei literatūra rodo, kad nei žurnalistai, nei auditorija nėra neutralūs informacijos gamybos ar vartojimo procese, o tai ypač aktualu religijos atveju, mat, vadinasi, ir jos reprezentacija nėra atsitiktinė. Ji veikia struktūrose, kurios lemia, kam suteikiama reikšmė, kieno balsas girdimas ir kokios pasaulėžiūros laikomos „neutraliomis“. Šios struktūros bus analizuojamos remiantis kritinės diskurso analizės modeliu, kuris išsamiai aptariamas kitame teorinės dalies skyriuje.

1.2. Kritinė diskurso analizė – tekstas kaip ideologinio diskurso terpė

Pastaraisiais dešimtmečiais kalbos ir tekstų analizė kito ir nebeapsiriboja vien lingvistika. Galima matyti, kad ji virto į kryptį, kurioje kalba suprantama plačiau – kaip diskursas. Didelę įtaką teoriniam jo formavimuisi turėjo jau ne sykį šiame tyrime minėtas T.A. van Dijkas.

Jis diskurso analizę aiškina kaip tarpdisciplininę studijų kryptį, atsiradusią iš kelių kitų

humanitarinių ir socialinių mokslų disciplinų, pavyzdžiui, lingvistikos, literatūrologijos, antropologijos, semiotikos, sociologijos, psichologijos bei kalbinės komunikacijos (van Dijk, 1988, p. 17). Anot T.A. van Dijko, diskursas nėra vien tik tekstas, bet ir sąveikos forma. Panašiai, kaip kad kalba teisme nėra tik nuoseklių sakinių seka, bet ir specifinė juridinė veiksmo forma, kurią gali atlikti tik tam tikri dalyviai ir tik tam tikru momentu (van Dijk, 1988, p. 29). Diskurso analizė apima tiek teksto, tiek konteksto aspektus (van Dijk, 1988, p. 29). Teksto analizė tiria diskurso struktūras įvairiais lygmenimis, o konteksto analizė susijusi su pažintiniais procesais, socialiniais veiksniais ir kultūrinėmis aplinkybėmis, kurios veikia diskurso suvokimą ir naudojimą (van Dijk, 1988, p. 29). Šioje plačioje rėmo struktūroje išsiskiria kritinė diskurso analizė – požiūris, kuris diskursą nagrinėja kaip galios santykių ir ideologijos veiksmo lauką. Kritinė diskurso analizė skiriasi nuo kitų metodų tuo, kad jai rūpi, kokias socialines pasekmes sukuria tam tikri kalbiniai modeliai. Kitaip nei turinio analizė, kuri apsiriboja žodžių dažniu ar temų kartotiniu, kritinė diskurso analizė stengiasi suprasti, kaip kalba ne tik atspindi pasaulį, bet jį kuria. Natūralu, kad vienas svarbiausių šios krypties teoretikų ir yra N. Faircloughas, pasiūlęs trijų lygmenų analizės modelį (Fairclough, 1995, p. 57–62). Būtent per šiuos lygmenis kritinė diskurso analizė turėtų nagrinėti komunikacinį įvykį (Fairclough, 1995, p. 57–62):

1. Teksto lygmuo, kuriame atsakoma į klausimus „kas ir kaip pasakyta?“ Vadinasi, šiame lygmenyje atkreipiamas dėmesys į žodyną, stilistinę kalbą, vartojamus epitetus, metaforas ir pan.
2. Diskurso praktikos lygmenyje kalbama apie teksto kūrimo ir vartojimo procesus: redagavimą, informacijos atrinkimą, auditorijos reakcijas ir kt. Čia svarbu apmąstyti, kaip žurnalistas interpretavo įvykius, ką pasirinko cituoti, o apie ką nusprendė nerašyti. Taip pat – kaip skaitytojai publikaciją interpretuoja, pavyzdžiui, negatyviai ar pozityviai. Ši dalis ypač svarbi keliant klausimą dėl objektyvumo – kad net ir objektyviausiai pateikta informacija nebus „gryna“, mat, tikėtina, ji perėjo kelių žurnalistų akis, lėmusias vienokios ar kitokios informacijos išryškinimą, o kartu ir šališkumą.
3. Sociokultūrinės praktikos lygmenyje siekiama nagrinėti platesnes socialines, politines bei kultūrinės sąlygas, kurios galėjo daryti įtaką žurnalistams ir viso diskurso formavimuisi. Pavyzdžiui, jei nagrinėjamos LRT.lt publikacijos patenka į periodą, kada vyksta Izraelio–Palestinos konfliktas, tai gali pakeisti žurnalistų kalbą apie islamą ir judaizmą.

Galima matyti, kad N. Fairclougho teorijoje daroma prielaida, jog kalbos vartojimas visada yra socialiai motyvuotas, tad pagrindiniais analizės įrankiais tampa tiek tekstas, tiek kontekstas. Tuo tarpu T. van Leeuwenas vysto kitokią mintį. Jis gilina kritinio diskurso temą, sukurdamas savitą diskurso analizės analitinę sistemą. T. van Leeuwenas remiasi tiek M. Foucaulto diskurso samprata kaip semantinėmis konstrukcijomis, atspindinčiomis specifinius realybės aspektus ir tarnaujančiomis tam

tikrų istorinių ir socialinių kontekstų interesams, tiek Michaelo Halliday sąvoka „registas“, kuri reiškia kontekstui pritaikytą kalbos variaciją, priklausančią nuo temos, kalbančiųjų santykių ir komunikacijos būdo (van Leeuwen, 2008). Metodologiniu savo sistemos pagrindu jis laiko Basilio Bernsteino rekontekstualizacijos sąvoką, reiškiančią procesą, kurio metu žinios ar socialinės praktikos yra perkeliama iš vieno konteksto į kitą, pakoreguojant jų reikšmę pagal naujojo konteksto taisykles, vertybes ir tikslus (van Leeuwen, 2008). Nors T. van Leeuwenas ir plėtoja kritinę diskurso analizę, jis išlaiko tą pačią mintį, jog diskursas nėra pasyvus atspindys, o atvirkščiai – pertvarko, transformuoja, kuria socialines praktikas ir jų reikšmes. Kritinio diskurso temoje būtina paminėti ir kitą akademikę – R. Wodak, kuri su kolegomis išplėtojo kritinio diskurso analizę diskurso-istorinio metodo kryptimi. Šioji taip pat daugiausia dėmesio skiria tekstams – garsiniams, sakytiniams, vaizdiniais ir (arba) rašytiniams – nes jie susiję su diskursais, realizuojami tam tikruose žanruose ir turi būti vertinami atsižvelgiant į jų padėtį (Wodak, 2015, p. 75). Viena svarbiausių kritinės diskurso analizės metodologijų – minėtas diskurso-istorinis metodas – pasižymi ypatingu dėmesiu ne tik istoriniam ir socialiniam kontekstui, bet ir lingvistinėms priemonėms, kurios padeda įtvirtinti ideologines reikšmes. R. Wodak kartu su lingvistu Martinu Reisiglu išskiria penkias pagrindines strategijas, kurios įtvirtina „mes“ prieš „juos“ santykius:

1. referencinė strategija, arba kitaip – būdai, kuriais kalboje įvardijami socialiniai veikėjai (kaip jie pristatomi, su kokiomis grupėmis siejami, kokiais tropais ar metaforomis apibūdinami) (Reisigl, Wodak, 2001, p. 45);
2. predikacinė – po to, kai veikėjai įvardijami, jiems kalboje priskiriamos savybės – teigiamos ar neigiamos, dažnai stereotipinės. Ši strategija padeda atskleisti, kokias reikšmes ir vertinimus jiems suteikia kalbėtojas (Reisigl, Wodak, 2001, p. 45);
3. argumentacinė strategija, parodanti, kaip kalboje pateisinamos priskirtos nuostatos ar veiksmai (Reisigl, Wodak, 2001, p. 45);
4. perspektyvizavimo, leidžianti analizuoti, iš kokios pozicijos kalbama (Reisigl, Wodak, 2001, p. 46);
5. intensifikavimo/švelninimo strategija, kuri parodo, kaip stiprinami arba švelninami teiginiai, kad būtų padidintas arba sumažintas jų poveikis (naudojant tokias kalbines priemones kaip modalumai, prieveiksmiai, atsargios formuluotės ir pan.) (Reisigl, Wodak, 2001, p. 46).

Pasak autorių, šios strategijos padeda atskleisti, kaip kalboje konstruojamos grupės, priskiriami bruožai, grindžiami išskyrimo ar įtraukimo argumentai bei pozicionuojamas kalbėtojas mechanizmai (Reisigl, Wodak, 2001, p. 45). Akivaizdu, jog visų šių akademikų perspektyvos padeda suprasti, kad diskursai yra įtvirtinti žanruose, formatuose ir visuomeninėse situacijose. Nepriklausomai nuo jų formos, tekstai ne tik perteikia reikšmes, bet ir atlieka tam tikras socialines funkcijas – formuoja tapatybes, palaiko arba kvestionuoja galios santykius, normalizuoja vienus veikėjus ir pan. Todėl

svarbu detaliau panagrinėti, kokiais lingvistiniais sprendimais žiniasklaida šiuos procesus įgyvendina diskurso lygmenyje.

N. Faircloughas teigia, kad kalba ir galia yra neatsiejamos, nors ir retas tai pastebi (Fairclough, 1995, p. 54). Anot jo, net ir kasdienėse situacijose egzistuoja galia paremta kalbinė struktūra, pavyzdžiui, gydytojo ir paciento konsultacijose daroma prielaida, kad kad gydytojas yra vienintelis turintis mediciniškai pagrįstų žinių, reporterio ir politiko interviu savaime suprantama, kad reporteris yra asmuo, kalbantis už liaudį, todėl turi teisę mesti iššūkį politikui (Fairclough, 1995, p. 54). Supratus, kad kalba nėra neutrali, o veikia kaip galios mechanizmas, atsiveria platesnis jos poveikio laukas. Vienas iš būdų, kaip per kalbą gali būti manipuluojama galios santykiais, yra formuluočių pasirinkimas. Nors N. Faircloughas pateikia pavyzdį apie žuvis ir rinkos kainas, dėl vertimo ir kultūrinių skirtumų jis lietuvių kalboje gali atrodyti nepakankamai aiškus, todėl toliau pateikiamas analogiškas, šiam darbui labiau tinkamas pavyzdys. Trys sakiniai – viena mintis, trys skirtingos galios pozicijos: „vyriausybė padidino mokesčius.“ Tai aktyvus sakiny, kuriame veiksny aiškus – vyriausybė. Taip pat aiškus ir vardininko atliktas veiksmas – tarinys – padidinti mokesčiai. Visas šis aiškumas iškelia į dienos šviesą sakinio veikėjo atsakomybę už atliktą veiksmą.

Visgi randasi du autoriaus išskirti būdai, kaip šį sakinį galima transformuoti. Antroji forma, apie kurią kalba N. Faircloughas, yra nominalizacija: „įsigaliojo mokesčių didinimas“. Veiksmažodis „padidino“ virsta daiktavardžiu „padidinimas“, todėl veikėjas arba tampa mažiau pastebimas. Tai sukuria abstraktų procesą be aiškaus vykdytojo, tačiau šio tokia atsakomybė jam dar išlieka. Visgi situacija stipriai keičiasi susidūrus su trečiąja N. Fairclougho aprašyta forma: pasyviu sakiniu „mokesčiai padidėjo“. Tokia forma pašalina veikėją, imponuodama, kad veiksmas įvyko savaime, t.y. mokesčiai patys ėmė ir padidėjo. Kaip teigia N. Faircloughas, šioje formoje apskritai dingsta veiksnio atsakomybė (Fairclough, 1995, p. 26). Jei žiniasklaida sistemingai renkasi nominalizuotus arba pasyvius sakinių modelius, atsakomybė gali būti sumažinta/ištrinta ne pavieniuose atvejuose, o ideologiškai (Fairclough, 1995, p. 26). Tai tai pat galioja ir atvirkštiniu principu – jei žiniasklaidoje mirguliuoja vien aktyvios sakinio formos, jos gali turėti stipresnį įrėminimą ir daryti įtaką auditorijos suvokimui, pavyzdžiui, jei vietoje antraštės „migracijos mastai Europoje auga“ gali būti naudojama aktyvi forma „migrantai užplūsta Europą“, taip skatinant atsakomybę už migraciją permesti migrantams, nepagalvojant apie struktūrinius, ekonominius ir geopolitinius veiksnius, kurie lemia aprašomus migracijos procesus.

Kartu iškart galima pastebėti ir kalbinių pasirinkimų svarbą, kurią išryškina autorius. Faircloughas tikina, kad skirtingi žodžiai, kuriais apibūdinami skirtingi žmonės, juos iš anksto kategorizuoja, pavyzdžiui, jei žiniasklaida moteris dažnai vadina „žmonomis“ arba „motinomis“, tai gali rodyti, jog moterų tapatybė įrėminama per šeimos vaidmenį (Fairclough, 1995, p. 27). Ir apskritai, autorius itin pabrėžia leksikos pasirinkimų svarbą – žodžiai, metaforos, epitetai – visa tai gali formuoti

ne tik semantinę, bet ir vertybinę žinutę.

Be lingvistinių struktūrų, diskurse pasitelkiama ir jau minėta R. Wodak ir M. Reisiglo retorinė opozicija. Vyrai prieš moteris, tikintieji prieš netikinčiuosius – tai, kaip teigia N. Faircloughas, žiniasklaidos tekstuose nuolat besikartojanti opozicija „mes“ prieš „juos“, kuri tekstuose formuoja ideologinę tikrovę (Fairclough, 1995, p. 24). Tokia atskyrimo strategija kuria aiškią schemą: „mes“ dažniausiai simbolizuoja normas ir racionalumą, o „jie“ – grėsmę ar kitoniškumą. T. A. van Dijkas antrina šiai minčiai, sakydamas, kad vienas iš būdų ideologinei struktūrai sukurti, yra ta pati minėta opozicija. Jis atkreipia dėmesį į tai, kaip neigiamas „kitų“ grupių vaizdavimas yra detalizuotas, o „mūsų“ grupės trūkumai dažniausiai pateikiami aptakiai ar net nutylimi (van Dijk, 2008, p. 183). Būtent nutylėjimo klausimas bus paliestas kiek vėliau.

Šiuo metu verta pastebėti ir kitą abiejų autorių išskirtą leksikos aspektą – modalumo klausimą. Pasak T. A. van Dijko, svarbu atkreipti dėmesį į žodžius, nurodančius tikimybės, būtinybės ar leidimo laipsnį, pavyzdžiui, analizuojant kokį nors diskursą, reikia stebėti, kaip dažnai naudojami teiginiai su stipriu modalumu („privalo“, „neabejotinai yra“), o kur paliekama daugiau vietos interpretacijai („gali būti“, „tariamai“) (van Dijk, 2008, p. 181–182). Būtent jie, jei pastebima tendencija, gali reikšti ideologinį įrėminimą.

Visgi N. Faircloughas nebijo pakritikuoti T. A. van Dijko ir jau praėjusiame poskyryje minėtų mentalinių modelių. Pasak N. Fairclougho, T. A. van Dijko sukurta diskurso analizės sistema (aprašyta 1988 m. ir 1991 m. leidiniuose) yra panaši į kritinio diskurso modelį, tačiau skiriasi keliais esminiais aspektais (Fairclough, 1995, p. 28). Vienas jų – T.A. van Dijkas akcentuoja socialinio pažinimo procesus – kaip mentaliniai modeliai ir schemas tarpininkaudamos formuoja diskurso kūrimą ir supratimą, o N. Faircloughas – kaip pats diskursas yra gaminamas ir kaip jis palaiko ideologijas bei galios santykius (Fairclough, 1995, p. 29). Į šį skirtumą įtraukiamas ir intertekstualumo klausimas. Jei T.A. van Dijko metodas analizuoja vieną publikaciją atskirai, tai N. Fairclougho analizė pabrėžia intertekstualumą bei frazių pasikartojimą (Fairclough, 1995, p. 29). Pavyzdžiui, eilėje straipsnių pasikartojantys neigiami epitetai apie vieną religiją gali būti ne atsitiktinis pasirinkimas, o diskurso dalis, specialiai kuriamas neigiamas naratyvas. Visgi gerokai vėliau – 2008 m. išleistoje monografijoje – T. A. van Dijkas išplečia savo sociokognityvinį požiūrį į kontekstą (van Dijk, 2008). Ir nors itin drąsu būtų teigti, kad tai daroma reaguojant į N. Fairclougho kritiką, čia atsitraukiama nuo vieno teksto analizės ir pereinama išskirtinai prie konteksto klausimo, t.y. kaip žmonės gyvai, realiu laiku konstruoja ir interpretuoja kontekstą (van Dijk, 2008). Kaip teigia pats autorius, jis remiasi prielaida, kad kontekstai yra ne kokia nors objektyvi socialinė situacija, o socialiai pagrįstas, bet subjektyvus dalyvių konstruktas apie jiems svarbias tokios situacijos savybes, t.y. mentalinis modelis (van Dijk, 2008, p. 56). Ir nors minėtieji mentaliniai modeliai vis dar laikomi svarbiausiais jo teorijoje, T.A. van Dijko pabrėžia konteksto dinamiką bei galią, mat per jį žmonės

įprasmina situacijas (van Dijk, 2008, p. 46). Apžvelgus šiuos aspektus tampa aišku, kad T.A. van Dijkio teorija perėjo nuo siauresnio diskurso struktūrų analizės prie platesnės, sociokognityvinės perspektyvos, kur kontekstas yra nuolat besikeičiantis, kognityviai formuojamas aspektas, net jei vis dar ir skiriamas didelis dėmesys mentaliniams modeliams.

Toks kognityvinės ir struktūrinės analizės santykis tik parodo, jog kritinė diskurso analizė yra dinamiška, nuolat besiplečianti ir akademikų pildoma tyrimų kryptis. Pavyzdžiui, jei N. Faircloughas kalba apie teksto analizę per epitetus, metaforas ar modalumus, tai T. van Leeuwenas juos dar labiau detalizuoja. Jis siūlo sociosemantinį metodą, leidžiantį sistemingai įvertinti, kaip socialiniais aktoariais autoriaus vadinami asmenys, institucijos ar net idėjos, o mūsų kontekste – religijos, yra įtraukiami į diskursą, kokiais būdais jie gali būti marginalizuojami ar mistifikuojami (van Leeuwen, 2008). Tai galima išskaidyti į kelias pagrindines strategijas. Socialinių aktorių įtraukimas ir eliminacija būtų vienas jų (van Leeuwen, 2008, p. 28–32). Vienas iš esminių klausimų diskurso analizėje – kas yra įtraukiama į tekstą, o kas lieka nutylima. Religija gali būti pateikiama kaip dominuojantis veikėjas arba tik kaip šalutinis kontekstas. T. van Leeuwenas išskiria dvi pagrindines eliminacijos formas: slopinimą, kai religiniai veikėjai ar institucijos yra visiškai pašalinami iš teksto be jokio pėdsako, bei fonizaciją, kai religiniai veikėjai nėra tiesiogiai minimi tam tikruose veiksmuose, tačiau jų buvimas gali būti numanomas (van Leeuwen, 2008, p. 29–30). Antroji strategija, kurią aptaria T. van Leeuwenas yra personalizacija ir depersonalizacija – kai veikėjai yra minimi kaip konkretūs žmonės ar institucijos ir kai vietoje jų vartojamos tekste abstrakcijos (van Leeuwen, 2008, p. 46–51). Jis taip pat aptaria jau minėtus nominalizacijos efektą, kategorizavimą bei veikėjo kaip aktyvaus arba pasyvaus aprašymą (van Leeuwen, 2008). Ir nors autorius analizuoja kalbinius sprendimus, jo implikacijos mus natūraliai priveda prie kitos temos – diskurso praktikos.

Taigi iš šių įžvalgų galima matyti, jog, daugumo akademikų nuomone, teksto analizė leidžia atskleisti, kaip per kalbines struktūras yra įtvirtinamos ideologinės pozicijos. Vis dėlto diskursas nėra vien tik tekstas. Tam, kad šie mechanizmai galėtų veikti, būtina analizuoti ir tai, kaip tekstai atsiranda, kokie redakciniai sprendimai, šaltinių pasirinkimai ir temų atranka lemia jų formą. Taip prieiname prie kitų dviejų N. Fairclougho išskirtų lygmenų – diskurso ir sociokultūrinės praktikų.

1.3. Diskurso ir sociokultūrinės praktikos: kaip tekstai gimsta ir įtvirtina tvarką

Iš iki šiol aptartų akademinių šaltinių darosi akivaizdu, kad diskursas neegzistuoja vakuume. Kiekvienas tekstas yra sudėtingos reikšmių gamybos grandinės dalis, o N. Fairclougho trijų lygmenų kritinės diskurso analizės modelyje šią grandinę sudaro ne tik teksto analizė iš lingvistinės pusės, bet ir tai, kaip tekstas yra sukuriamas, platinamas ir interpretuojamas, bei kokiam ideologiniame ir kultūriniame lauke jis funkcionuoja. Dėl to, norint suprasti, kaip žiniasklaidoje reprezentuojama

religija, neužtenka vien kalbinės analizės – būtina atsižvelgti į diskurso kūrimo procesus ir visuomeninį ideologinį kontekstą, kuriame šie diskursai atsiranda. Būtent šie du lygmenys leidžia peržengti vien tik sakinio ar žodžio analizę ir pereiti prie gilesnio supratimo apie tai, kaip žurnalistiniai sprendimai – sąmoningi ar ne – atspindi tam tikras galios logikas.

Diskurso praktikos analizė orientuojasi į tai, kas turi teisę kalbėti, kokie balsai įtraukiami, o kokie – nutylimi, kaip atrenkamos temos ir kokia perspektyva yra pateikiama. Kaip pastebi T. A. van Dijkas, perspektyva arba požiūrio taškas yra vienas iš klasikinių būdų, kaip įvykiai gali būti aprašomi atsižvelgiant į kalbėtojo ar gavėjo poziciją, ir todėl jie yra kontroliuojami kontekstinių veiksmų (van Dijk, 2008, p. 180). Vadinasi, perspektyva gali formuoti požiūrio tašką taip, kad šis atitiktų dominuojančią ideologinę kryptį ir taip lemtų žiniasklaidos turinio šališkumą. Į klausimą apie tai, kaip šališkumą galima atpažinti diskurso kūrimo procese, N. Fairclougho nuomonė sutampa su T. A. van Dijko – viena svarbiausių diskurso formavimo praktikų yra detalių nepateikimas. Anot T.A. van Dijk, antraštėse skirtingi diskursai gali būti pateikiami labai abstrakčiai arba kaip tik – labai smulkmeniškai, priklausomai nuo autoriaus tikslų (van Dijk, 2008, p. 182). Kaip pabrėžiama citatoje, ši mintis svarbiausia kalbant apie antraštes ir publikacijų įžangas, mat ten – informacija yra siaurinama iki esmės, veikia lyg santrauka ir yra labiausiai skaitoma (van Dijk, 1988, p. 177). Tai T. A. van Dijkas vadina makrostruktūra, kuri lemia, ką mes suprantame kaip pagrindinę naujienos esmę. Tačiau siekdami išlaikyti skaitytojų dėmesį, sukonkretinti informaciją ar ją pateikti kaip „svarbiausią“ ne tik antraštėje ir įžangoje, bet ir tolimesniame tekste, žurnalistai taiko makrotaisykles, kurios padeda jiems apdoroti informaciją (van Dijk, 1988, p. 32):

1. eliminacija, kai yra pašalinama nereikšminga informacija (van Dijk, 1988, p. 32);
2. generalizacija, kai vietoje smulkmenų pateikiamas bendras apibendrinimas (van Dijk, 1988, p. 32);
3. konstrukcija, kai keli įvykiai sujungiami į vieną (van Dijk, 1988, p. 32);

T. A. van Dijkas pastebi, kad būtent tai, ką žurnalistai nusprendžia išbraukti, sujungti ar pabrėžti, atspindi ne tik jų redakcinę politiką, bet ir galimus ideologinius šališkumus (van Dijk, 1988, p. 178). Dėl to galima daryti išvadą, kad naujienų pateikimas niekada nebūna visiškai objektyvus – jis priklauso nuo makrotaisyklių taikymo ir informacijos atrankos principų, kurie gali formuoti skaitytojų suvokimą apie pasaulį.

Panašius subjektyvumo mechanizmus aptaria ir N. Faircloughas. Jis pastebi itin įdomų aspektą, jungiantį tiek žurnalistų subjektyvumą, tiek galią prieš pašnekovą – manipuliavimą citatomis. N. Faircloughas pabrėžia, kaip dažnu atveju žiniasklaidos tekstuose reprezentacija nėra neutrali – ji yra įreminama tam tikru būdu, kuris suteikia kai kuriems balsams daugiau teisėtumo, galios ir patikimumo nei kitiems (Fairclough, 1995, p. 81). Pasak jo, žurnalistiniai tekstai įaudžia įvairias citatas ir pranešimus, tuo pat metu kontroliuodami jų interpretaciją, pavyzdžiui, žurnalistai gali

pasirinkti tiesioginę ar netiesioginę citatą, taip subtiliai transformuodamas mintį pagal savo diskurso intencijas (Fairclough, 1995, p. 81). Ir nors iš visų šių akademikų idėjų gali atrodyti, kad žiniasklaida sąmoningai manipuliuoja kalba ir kuria ideologinius naratyvus, tai retai yra tiesa. Nors tokie akademikai kaip S. Hallas apskritai teigia, kad komunikacija tarp žiniasklaidos ir visuomenės yra „sistemiškai iškreipta“ (Hall, 1973, p. 1), T. A. van Dijk atkreipia dėmesį, kad žurnalistai kuria subjektyvius situacijos modelius remdamiesi ne tik gautais šaltiniais, bet ir platesniais pažintiniais modeliais ir savo pačių nuostatomis (van Dijk, 1988, p. 179). Kitaip tariant, naujienų interpretacija prasideda dar prieš žurnalistui rašant tekstą – jau tada, kai jis suvokia įvykį ir sprendžia, kaip jį pateikti. Pavyzdžiui, žurnalistas, pasirinkdamas vieną iš dviejų terminų – „teroristai“ ar „partizanai“ arba „riaušės“ ar „protestai“ – jau įterpia savo asmeninį vertinimą į teksto rėmus, net jei ir nesąmoningai. Negana to, kaip pastebi T. A. van Dijkas, žurnalistai gana retai patys iš tiesų tiesiogiai stebi įvykius, apie kuriuos informuoja. Jie gauna tam tikras tų įvykių versijas per naujienų agentūrų pranešimus, liudininkų pasakojimus, kitų žiniasklaidos priemonių žinutes, dokumentus, interviu, spaudos konferencijas ar oficialius pranešimus – dalis tokios informacijos savaime tampa naujienomis (van Dijk, 1988, p. 179). Apžvelgus šiuos aspektus tampa aišku, kad žiniasklaida nėra tiesioginis realybės atspindys – žurnalisto pasirinkimai visada nulemiami redakcinės politikos, rinkos aplinkybių, dominuojančios ideologijos ir asmeninių nuostatų. Išanalizavus diskurso praktikos lygmenį, kurį aprašė N. Faircloughas, svarbu pereiti prie paskutinio, atkreipiant dėmesį, kaip šie procesai neišvengiamai veikia platesniame ideologiniame ir kultūriniame kontekste.

N. Fairclougho trečiasis kritinės diskurso analizės lygmuo – sociokultūrinė praktika – skirtas analizuoti ne tik tai, ką žurnalistai daro, bet ir kodėl. Daugelis sociokultūrinių veiksnių gali būti nagrinėjami pasitelkiant kritinę diskurso analizę, tačiau pravartu juos suskirstyti į tris pagrindines sritis: ekonominę, politinę, kurioje analizuojama galia ir ideologija, ir kultūrinę, kurioje daugiausia dėmesio skiriama vertybėms ir tapatybės formavimui (Fairclough, 1995, p. 62). Be to, šiame kontekste svarbu aptarti iki šiol neminėtą narių išteklių (angl. *members' resources*, MR) sąvoką. Kaip pristatoma N. Fairclougho teorijoje, MR terminas žymi visą žinių, tikėjimų, ideologijų, socialinių normų ir įprastų interpretavimo schemų visumą, kurią žmonės pasitelkia interpretuodami ir kurdami tekstus (Fairclough, 2013). Nors ši schemų visuma egzistuoja sąmonėje, ji nėra individuali, o socialiai suformuota: institucijų, žiniasklaidos, švietimo sistemų ir t.t. (Fairclough, 2013). N. Faircloughas pabrėžia, kad sociokultūrinės praktikos analizė būtent ir reikalauja nagrinėti, kokie MR yra aktualizuojami konkrečiame diskurse, ir kokiais socialiniais bei galios santykiais jie grindžiami. Pasak jo, prielaidos apie kultūrą, socialinius santykius ir socialines tapatybes, kurios yra įtrauktos į narių išteklius, laikomos nulemtomis tam tikrų galios santykių visuomenėje ar institucijoje (Fairclough, 2013, p. 138). Panašią nuostatą išreiškia ir R. Wodak. Ji pabrėžia, kad tokie diskursai remiasi konkrečiomis nacionalinėmis, regioninėmis ar vietinėmis tradicijomis, kurios formuoja tai,

kas laikoma „priešu“ ar „grėsmė“ visuomenėje (Wodak, 2015, p. 25). Galima tik dar kartą įsitikinti, kad tokiu būdu diskursas atlieka ne tik komunikacinę, bet ir ideologinę funkciją, mat padeda įtvirtinti jau minėtą „mes“ prieš „juos“ skirtį bei palaiko esamus galios santykius.

Šios ideologinės funkcijos neatsiejamoms nuo platesnių socialinių ir istorinių sąlygų, todėl daugelio tekstų, pasak R. Wodak, negalima iki galo suprasti neatsižvelgus į skirtingus konteksto sluoksnius (Wodak, 2015, p. 75). Dėl šios priežasties ir ji, savo darbe analizuodama, kaip dešiniųjų populistų diskursai pasitelkia per istoriją susiformavusius stereotipus tam, kad konstruotų „kitus“ ir legitimizuotų socialinę atskirtį, remiasi keturių lygių konteksto modeliu, kuriame įtraukiama (Wodak, 2015, p. 75):

1. analizuojamos politinės partijos istorinė raida (sociopolitinis ir istorinis kontekstas);
2. tuo metu vyraavusios diskusijos konkrečioje temoje ar įvykyje (dabartinis kontekstas);
3. paties teksto vidinė sąranga ir jo kalbinė aplinka (vidiniai kontekstas);
4. kiti susiję įvykiai, pasisakymai, diskursai ir tekstai, įvairiai paveikę konkrečią diskurso praktiką (Wodak, 2015, p. 75).

Nors šiame R. Wodak keturių lygių konteksto modelyje visi analizuojami aspektai yra vadinami „kontekstais“, būtina atkreipti dėmesį, jog ne visi jie tiesiogiai atitinka N. Fairclougho sociokultūrinės praktikos lygmenį. Tik sociopolitinis ir istorinis kontekstas veikia kaip platesnio ideologinio ir kultūrinio poveikio indikatorius, o kiti aprašyti lygmenys – ypač dabartinis ir vidinis kontekstai – artimesni diskurso praktikos ir teksto analizės sritims. Kartu būtų paranku atkreipti dėmesį ir į kitą galinti kilti klausimą – kodėl, analizuojant kontekstą, nėra išsamiau kalbama apie anksčiau ne kartą minėtą T. A. van Dijką, ypač, kai jo darbai yra tiesiogiai orientuoti į konteksto teoriją. Vis dėlto T. A. van Dijkas siūlomas požiūris skiriasi nuo N. Fairclougho ar R. Wodak metodologijų krypties. Jis išplėtoja sociokognityvinę konteksto sampratą, kurioje kontekstas suprantamas ne kaip išorinis visuomeninis ar institucinės struktūros reiškinys, bet kaip dinamiškas, subjektyvus mentalinis modelis, kurį kalbos vartotojai kuria tam tikroje situacijoje, todėl nėra tiesiogiai priskiriamas N. Fairclougho sociokultūrinės praktikos lygmeniui, kuriame analizuojamos platesnės visuomeninės galios ir ideologijų struktūros. Taigi, nors van T. A. van Dijkas indėlis į konteksto teoriją yra neabejotinai svarbus, jis paliekamas ten, kur labiau tinka – analizuojant diskurso praktiką ir teksto interpretavimo procesus.

Bet kuriuo atveju, svarbu dar sykį pabrėžti mintį, jog minėtieji R. Wodak kontekstai nėra neutralūs – jų turinį, reikšmių sistemą bei dominuojančias nuostatas lemia istoriškai susiformavusios kultūrinės praktikos. Čia taip pat ypač svarbios tampa kritinės kultūros studijų įžvalgos, išplečiančios sociokultūrinės praktikos sampratą. Rašytojas ir akademikas Raymondas Williamsas jau 1958 m. savo esė kultūrą apibrėžė kaip kasdienę, visiems bendrą patirtį, kurioje formuojasi vertybės, tapatybės ir požiūriai (Williams, 1958). Tai leidžia geriau paaiškinti, kodėl tam tikros ideologijos ar socialiniai

vaidmenys įgauna dominuojantį statusą – kultūra tampa ne tik diskurso fonu, bet ir viena iš jo formavimosi sąlygų.

Galiausiai, norint grįžti prie būdų, kaip kritinėje diskurso analizėje nagrinėti sociokultūrinės praktiką, būtina prisiminti paties N. Fairclougho 2013 m. išleistą knygą, kurioje jis sukonkretina informaciją apie sociokultūrinės praktikos analizės metodologiją. Pasak jo, jei yra pradedamas išsamus tyrimo projektas, gali prireikti itin plačios ir gilios sociologinės analizės, pavyzdžiui, bendradarbiavimo su sociologu (Fairclough, 2013, p. 138). Visgi, jei tyrimas nėra itin platus, net gana bendras institucijos ir visuomenės aprašymas socialinių grupių ir santykių požiūriu gali būti pakankamas susidaryti bendrą įspūdį apie diskurso kontekstą (Fairclough, 2013, p. 138). Ir nors nėra aiškių rėžių, kiek giliai ar kiek negiliai reikia analizuoti sociokultūrinį diskurso foną, autorius apibendrina tris svarbiausius klausimus, į kuriuos būtina atsakyti atliekant tyrimą (Fairclough, 2013, p. 138):

1. Socialiniai determinantai: kokie galios santykiai situaciniu, instituciniu ir visuomenės lygiu padeda formuoti šį diskursą? (Fairclough, 2013, p. 138).
2. Ideologijos: kokie MR elementai, kuriais remiamasi, turi ideologinį pobūdį? (Fairclough, 2013, p. 138).
3. Poveikis: kaip šis diskursas yra susijęs su kova situaciniu, instituciniu ir visuomenės lygmenimis? Ar šios kovos yra atviros ar slaptos? Ar diskursas yra norminis MR atžvilgiu, ar kūrybingas? Ar tai prisideda prie esamų galios santykių palaikymo, ar juos keičia? (Fairclough, 2013, p. 138).

Visa tai apibendrinus galima teigti, kad tiek diskurso, tiek sociokultūrinės praktikos analizės išplečia kritinės diskurso analizės galimybes, leisdamos ne tik iššifruoti tekstą, bet ir atsekti institucinius, profesinius bei ideologinius sprendimus, kurie lemia, ką laikome „objektyvia“ žiniasklaidos informacija. Tiek T. A. van Dijkas, tiek N. Faircloughas, S. Hallas ir kiti akademikai pabrėžia, kad žurnalistika niekada nėra visiškai neutrali: ji veikia pagal tam tikras normatyvines taisykles, kurios remiasi kultūriniais modeliais ir galios pusiausvyra. Žiūrint metodologiškai, tik integruojant visus tris N. Fairclougho išskirtus modelio lygmenis galima tikėtis išskaidyti ideologinius mechanizmus, slypinčius už žiniasklaidos sukurtų naratyvų apie religiją.

Šio tyrimo dalyje aptartas diskurso formavimasis ir funkcionavimas žiniasklaidoje parodo, kad religijos reprezentacija negali būti vertinama paprastai. Kelta hipotezė, jog religiją liečiantis turinys yra glaudžiai susijęs su galios struktūromis, ideologijomis ir kultūrinėmis nuostatomis, kurias žurnalistai ne tik perteikia, bet ir dar labiau įtvirtina. Pirmiausia, buvo parodyta, kad žiniasklaida, veikdama tarp religijos, ideologijos ir rinkos interesų, tampa ne neutraliu informacijos perdavimo kanalu, bet galios lauku, kuriame formuojamos tapatybės, vertybiniai rėmai ir socialinės ribos. Kritinės diskurso analizės metodologija, ypač N. Fairclougho išskirtas trijų lygmenų modelis, leidžia

struktūruotai atskleisti diskurso veikimo mechanizmus: nuo kalbinių pasirinkimų ir citavimo praktikų iki tekstų kūrimo, interpretavimo ir jų sąsajų su platesnėmis sociokultūrinėmis praktikomis. Šią sistemą papildė kitų autorių įžvalgos: T. van Leeuwen siūloma socialinių veikėjų reprezentacijos analizė, R. Wodak ir M. Reisigl diskurso strategijos bei T. A. van Dijk mentalinių modelių bei sociokognityvinio konteksto sampratos. Kartu su R. Wodak siūlomu keturių lygmenų konteksto modeliu buvo atskleista, kaip istorinės, politinės, aktualios ir intertekstinės aplinkybės veikia diskurso struktūrą.

Apibendrinant, ši teorinė dalis suformuoja pagrindą tolimesniam tyrimui, leidžiančiam taikyti kritinės diskurso analizės metodą LRT.lt svetainėje publikuotų straipsnių apie religiją nagrinėjimui. Tyrimu siekiama išsiaiškinti, ar ir kaip žurnalistiniai tekstai gali tapti ideologijos skleidimo priemonėmis, net jei jiems ir taikomi objektyvumo reikalavimai.

2. EMPIRINĖ ANALIZĖ: RELIGIJOS DISKURSAS LRT.lt PORTALE

2.1. Kiekybinė LRT.lt publikacijų analizė: preliminarūs duomenys ir tendencijos

Norint kritiškai įvertinti religijos reprezentaciją nacionalinėje žiniasklaidoje, pirmiausia būtina įgyti bendrą vaizdą apie čia cirkuliuojančių naratyvų dažnį, kryptį ir teminį pasiskirstymą. Šioje dalyje atliekama kiekybinė žiniasklaidos analizė, kurios tikslas – išgryninti, kaip dažnai religijos tema apskritai figūruoja LRT.lt publikacijose, kokios religijos labiausiai minimos, kokiame kontekste jos pristatomos bei kokie naratyvai dominuoja. Todėl šiame etape tikslinga bent jau paminėti vieną iš kiekybinių socialinių tyrimų klasikų – Earlu Babbie, kurio darbai dažnai laikomi pagrindiniu metodologiniu atspirties tašku atliekant empirinę duomenų analizę. Kaip pastebi sociologas, kiekybinė analizė yra procesas, kurio metu tyrėjas surinktus duomenis transformuoja į skaitines formas ir pritaiko statistinius analizės metodus (Babbie, 2010, p. 438). Nors šis darbas ir nesiremia sudėtingais skaičiavimais ar regresinėmis analizėmis, kiekybinės apžvalgos logika vis dėlto taikoma – nuo duomenų kodavimo, kurio, kaip nurodo E. Babbie, dažnai reikia po pirminio medžiagos surinkimo, iki univarinių pasiskirstymų analizės (t. y., skirtingų kintamųjų – mėnesio, rubrikos, tonacijos – išskleidimo) (Babbie, 2010, p. 114). Svarbu pabrėžti, kad ši analizė nėra laikoma galutine, o tik pagrindu tolimesniems nagrinėjimams, kuris padeda identifikuoti publikacijų pasiskirstymo dėsningumus, išsiskiriančius laikotarpius ir teminius šuolius. Šie vėliau bus išsamiau aiškinami taikant kritinę diskurso analizę.

Kiekybinei analizei atlikti buvo pasirinktas visas 2024 metų laikotarpis – nuo sausio 1 d. iki gruodžio 31 d. LRT.lt internetinio puslapio paieškoje buvo įvestas raktažodis „religija“, pasirenkant „straipsnių“ tipą, kad būtų eliminuoti audiovizualiniai įrašai ir koncentruojamasi vien į tekstinį turinį. Iš viso buvo rasta 210 publikacijų, kuriose šis žodis vienaip ar kitaip minimas ar tekste paliečiama religijos tema. Visi rezultatai buvo perkelti į sisteminę „Excel“ lentelę, įtraukiant:

- rubriką, kuriai tekstas priskirtas žurnalisto;
- publikavimo datą;
- pavadinimą;
- nuorodą.

Atliekant šį darbą paaiškėjo, jog dalis publikacijų, nors ir buvo pažymėti religijos raktažodžiu, iš tikrųjų neturėjo jokio tiesioginio ar net netiesioginio ryšio su religijos tematika. Pavyzdžiui, straipsniai, kuriuose religija buvo vartojama tik metaforiškai („krepšinis – tai mūsų religija“), buvo eliminuoti iš tyrimo imties. Taip rankiniu būdu išanalizavus rezultatus buvo pašalinta didesnė dalis publikacijų, o galutinę tyrimo imtį sudarė 121 straipsnis (žr. 1 priedą). Norint kiekybiškai juos

apibūdinti, kiekvienam iš tekstų priskirtos kelios kategorijos, kurios padėjo ne tik susisteminti duomenis, bet ir atskleisti pirmines ideologines tendencijas, kurios vėliau bus detaliau nagrinėjamos kritinės diskurso analizės kontekste:

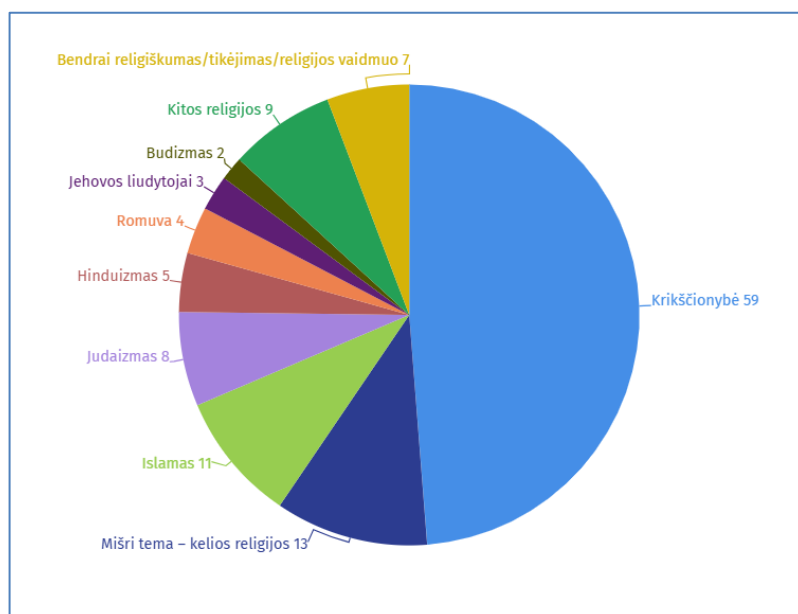
- minima religija – identifikuojama, apie kokią religiją ar religines grupes rašoma;
- tonacija – apibrėžiama, ar straipsnis perteikia teigiamą, neigiamą ar neutralų požiūrį į aptariamą religiją ar tikėjimą.

Kad būtų lengviau išvelgti tendencijas ir kaip pasiskirstė duomenys, „Excel“ lentelėje susisteminta informacija buvo perkelta į šešis vizualus su diagramomis. Jos leidžia aiškiau atskleisti temų, tonacijų bei rubrikų dinamiką per analizuojamą laikotarpį.

2.1.1. Sąsajos su religija (-omis)

Pažvelkime į pirmąją lentelę (žr. 1 lentelę). Joje pateikiamos kategorijos buvo suformuotos remiantis straipsnių antraštėmis, o jei iš jų nebuvo aišku, kokia religija minima publikacijoje, ši buvo peržvelgiama atskirai ieškant specifinių raktažodžių – „religija“, „tikėjimas“, „krikščionybė“, „islamą“, „žydai“, „musulmonai“, „malda“ ir t.t. Kiekvienai publikacijai buvo priskirta viena tema – jei tekste minima ne viena, o kelios religijos, ji patenka į atskirą „mišrių temų“ kategoriją. Taip kiekviena publikacija gali būti priskiriama tik vienai kategorijai. Galima matyti ryškią disproporciją tarp dominuojančių tradicijų ir mažiau aptariamų religijų (žr. 1 lentelę).

1. lentelė Religinių temų pasiskirstymas straipsniuose

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Krikščionybė ima diskurso viršų – iš 121 publikacijos jai skirtos net 59, t. y. kone pusė visų susijusių su religija. Toliau seka minėtos mišrios temos, kuriose minimos kelios religijos vienu metu. Iš viso tokių publikacijų yra 13. Tada pagal populiarumą eina islamo tema (11 tekstų), judaizmas (8), hinduizmas (5), senovės baltų religija, kuria remiasi „Romuva“ (4), Jehovos liudytojai (3) ir budizmas (2). Nemažą dalį, lyginant su šiomis religijomis, užima ir kategorija – „kitos religijos“. Čia identifikuoti net 9 straipsniai, kurie kalba apie vos kartą ar du per visus metus LRT.lt portale paminėtas religijas / tikėjimus / dvasines praktikas, pavyzdžiui, neotradicinis spiritualumas, naujieji religiniai judėjimai, jazidizmas, ateizmas ir kt. O štai 7 publikacijos buvo priskirtos prie dar kitos – bendrinės – kategorijos, mat ten kalbėta apie religijas ar tikėjimą be konkrečios konfesinės priklausomybės.

Įdomu ir tai, kad jau minėtas krikščionybės populiarumas išlieka net ir straipsniuose, kuriuose paliečiama ar užsimenama apie kelias religijas. Pasirodo, kad iš 13-os mišrioms temoms priskiriamų publikacijų 11-oje taip pat kalbama apie krikščionybę (žr. 1 priedą):

1. „Nomeda Hofertaitė. Kaip religija virsta politika?“ (krikščionybė, judaizmas, islamas, budizmas)
2. „Naujai Lietuvai reikia naujos religijos: paslaptingas Visuomis ir jo Romuva“ (romuva, krikščionybė)
3. „Sirijoje protestai dėl sudegintos Kalėdų eglės“ (krikščionybė, islamas)
4. „Pirmą kartą Lietuvoje pristatoma Karolio Szymanowskio „Karaliaus Rodžerio“ sceninė versija“ (krikščionybė, pagonybė)
5. „Vytautas Bikulčius. Slapta režisieriaus aistra ir tikrovės magija“ (krikščionybė ir vudu)
6. „Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius“ (krikščionybė, pagonybė)
7. „Nomeda Hofertaitė. Ar yra „krikščioniškas“ antijudaizmas?“ (krikščionybė, judaizmas)
8. „Režisierius Albertas Vidžiūnas: galios centrai vilioja visokio plauko niekšus“ (krikščionybė, judaizmas)
9. „Popiežius atvyko į musulmonišką Indoneziją“ (krikščionybė, islamas)
10. „Oksfordą ir Lietuvos viduramžių religiją sieja JK gimusi Rūta: norėčiau dirbti Lietuvoje“ (krikščionybė, pagonybė)
11. „Kosmose Dievo nėra, mes ten buvome“: taip sovietai bandė iš žmonių galvų iškrapštyti tikėjimą“ (krikščionybė ir ateizmas)

Vienintelėse dviejose mišrios temos publikacijose nepaliečiama krikščionybė – „Vieniems politinė kampanija, kitiems – istorinė teisybė: ant sugriautos mečetės pamatų atidaryta šventykla Indijoje džiugina ne visus“ straipsnyje minimas hinduizmas ir islamas, o „Indijoje gyvenusi Vilgailė su vyru grįžo į gimtinę: žinojau, kad mano vaikai negali augti ten“ – islamas ir zoroastrizmas.

Apibendrinant galima teigti, kad teminis pasiskirstymas atskleidžia aiškią kryptį – didžiausias dėmesys viešajame diskurse teikiamas krikščionybės klausimams. Aišku, tai nenuostabu, turint omenyje krikščionybės istorinį ir kultūrinį vaidmenį Lietuvoje, tačiau svarbu nepamiršti, kad būtent šis dominavimas gali lemti kitų religinių temų fragmentišką vaizdavimą ar net iškraipymą. Būtent čia prieiname prie kitos svarbios analizės dalies – tekstų tonacijų.

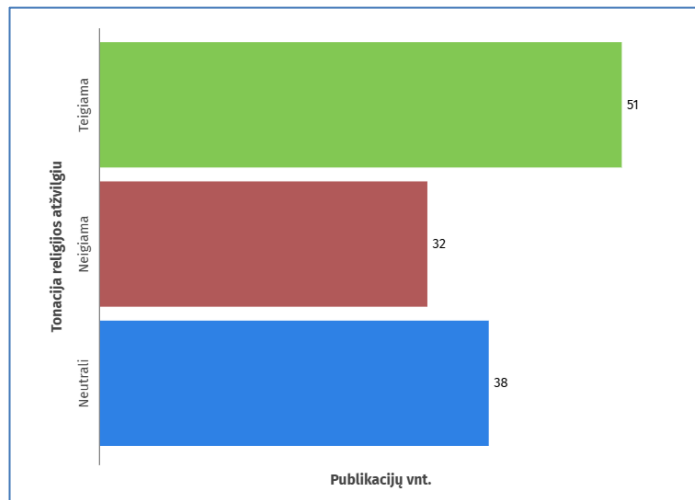
2.1.2. Tonacijos publikacijose

Pasak N. Fairclougho, kalbiniai pasirinkimai gali būti ideologiškai angažuoti – nuo pasirinktų epitetų ar sakinių struktūrų iki nuolat kartojamų naratyvų (Fairclough, 1995). Nors šioje tyrimo dalyje tonacija buvo vertinama kiekybiškai, pravartu prisiminti, kad teksto atspalvis – tiek teigiamas, tiek neigiamas – gali būti ne tik individualus žurnalisto sprendimas, bet ir platesnio ideologinio diskurso dalis, apie kurią plačiau bus kalbama tolimesniuose skyriuose.

Tačiau net ir atliekant kiekybinę analizę, tonacijos klasifikacija nebuvo mechaniskas procesas – sprendimai, kaip priskirti publikaciją vienai ar kitai kategorijai, rėmėsi T. A. van Dijko siūloma prielaida, kad diskurso interpretacija priklauso nuo skaitytojo sociokognityvinių modelių, t. y. individualios patirties, vertybių ir socialinio konteksto (van Dijk, 2008). Kaip teigia autorius, komunikacijos suvokimas grindžiamas mentaliniais modeliais – t. y. asmeninės ar kolektyvinės patirties pagrindu susiformavusiais pažintiniais rėmais, kurie lemia, kaip individai interpretuoja informaciją (van Dijk, 2008, p. 56–59). Šie modeliai ne atspindi objektyvią tikrovę, o parodo, kaip diskursas veikia pačius kalbos vartotojus. Todėl ir šiame tyrime tonacija buvo vertinama ne pagal fiksuotus žodžių sąrašus ar algoritmus, o pagal kontekstinį interpretavimą: jei publikacijos antraštė ir pirmoji pastraipa, kuri, pasak van Dijko, veikia kaip reikšmės santrauka ir yra viena svarbiausių diskurso dalių, aiškiai nurodė požiūrį į religiją, to pakako priskyrimui. Jei ne – buvo skaitomas visas tekstas. Tais atvejais, kai straipsnyje buvo pateikiamos skirtingos nuomonės ar religija figūravo kaip diskusinis objektas, lemiamu tapo bendras retorinis tonas ir tai, kaip tikėtina auditorija galėjo jį suvokti. Būtina paminėti, kad, kaip pažymi T. A. van Dijkas, žiniasklaidos tekstai nėra skaitomi neutraliai – jie visada interpretuojami per skaitytojo (arba, šiuo atveju, tyrėjos) turimus pažintinius modelius, todėl net ir siekiant objektyvumo, subjektyvumas lieka įrašytas į šią analizę.

Atsižvelgus į šį niuansą, galima pereiti prie apibendrintų duomenų. Tonacijų pasiskirstymas rodo, kad straipsniuose religijų atžvilgiu tonacija buvo teigiama – viso 51 publikacija. Kiek mažiau identifikuota neutralių publikacijų, t.y. 38, o neigiamų – 32 (žr. 2 lentelę).

2. lentelė Religinės tonacijos straipsniuose

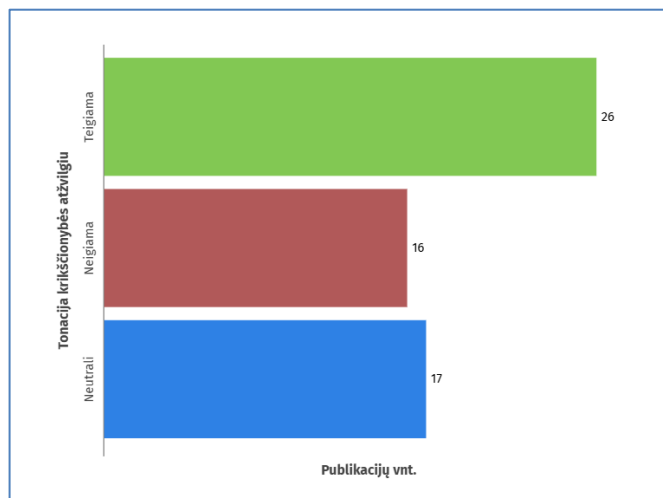

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Ši statistika leidžia daryti prielaidą, jog LRT.lt portalo diskursas apie religiją nėra vienareikšmiškai kritiškas ar sekuliarizuotas. Veikiau priešingai, religija neretai pateikiama pozityviame ar neutraliai informaciniame kontekste. Vis dėlto didelis neigiamų straipsnių skaičius signalizuoja, kad religija tikrai nėra vaizduojama kaip nekvestionuojama vertybė ar autoritetas – dalis jos reprezentacijų siejasi su problema, iššūkiu, konfliktu.

Tuo tarpu pažvelgus į atskirų religijų tonacijas – rezultatai stebina. Krikščionybė, kaip dominuojanti religija LRT.lt portale, dažniausiai reprezentuojama teigiamai – iš 59 straipsnių net 26 pasižymi teigiama tonacija, 17 – neutrali, o 16 – neigiama (žr. 3 lentelę).

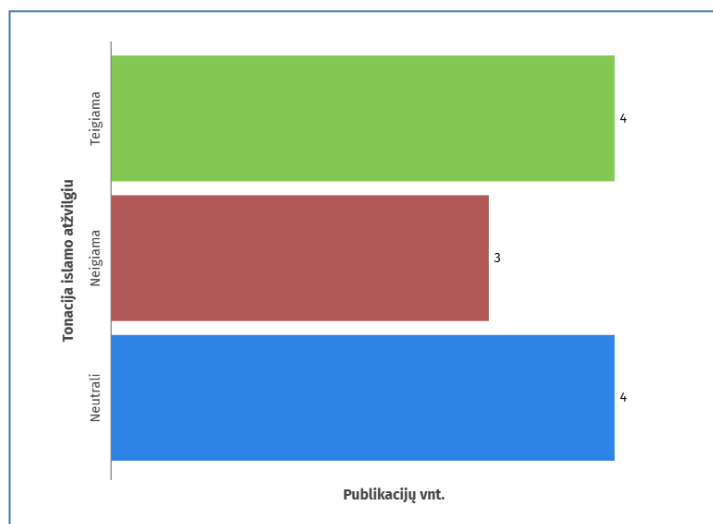
3. lentelė Tonacijos apie religiją straipsniuose, liečiančiuose krikščionybės temą

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Tai leidžia manyti, jog šios religijos vaizdavimas dažniau grindžiamas tradicijos, moralinės vertės ar kultūrinio tęstinumo naratyvais. Tuo tarpu islamo reprezentacija gerokai kuklesnė – iš 11 straipsnių tik 4 yra teigiami, 4 neutralūs, o 3 neigiami (žr. 4 lentelę).

4. lentelė Tonacijos apie religiją straipsniuose, liečiančiuose islamo temą

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Nors neigiamų tonacijų nėra žymiai daugiau, mažas teigiamų atvejų skaičius gali rodyti santūresnę, atsargesnę ar net probleminę šios religijos įrėminimą žiniasklaidos diskurse. Savo ruožtu visi trys tekstai, kuriuose minima Jehovos liudytojų bendruomenė, pasižymi tik neigiama tonacija, o rečiau aptariamos religijos ar religiniai judėjimai žiniasklaidoje dažnai sulaukia dar kritiškesnės reprezentacijos. Pavyzdžiui, vienintelis per metus publikuotas straipsnis apie kurdų religiją – jazidizmą – taip pat pateikiamas neigiamame kontekste.

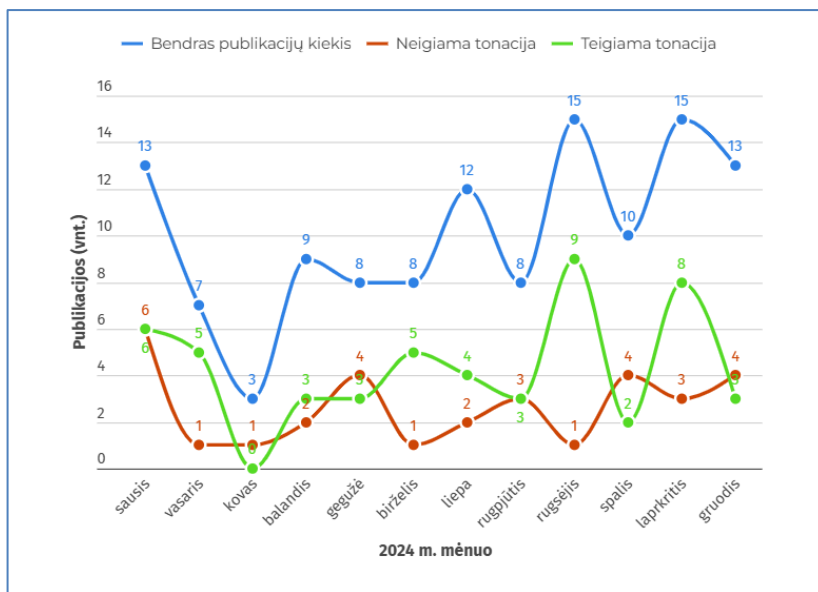
Akivaizdu, kad ne visos religijos yra pristatomos vienodu tonu – mažiau žinomos ar nuo dominuojančio religinio diskurso nutolusios religinės grupės dažniau vaizduojamos per grėsmės, išskirtinumo ar problematiškumo prizmę, kai krikščionybė, kaip vyraujanti, dažniau aprašoma pozityviai. Vis dėlto šis stebėjimas kelia klausimą, ar tonacijos skirtumai priklauso nuo pačios religijos, ar nuo ko nors kito, pavyzdžiui, kalendorinių švenčių.

2.1.3. Sezoninė dinamika

Su religija susijusios publikacijos LRT.lt portale nėra pasiskirsčiusios tolygiai per visus metus – stebima aiški sezoniškumo tendencija. Daugiausia straipsnių publikuota rugsėjį ir lapkritį – po 15. Gruodis ir sausis – po 13 publikacijų – taip pat išsiskiria aukštu aktyvumu. Šie laikotarpiai sutampa su svarbiomis religinėmis šventėmis (Visų šventųjų diena, Kalėdos ir kt.), tačiau ir su 2024-aisiais

vyravusiomis politinėmis aktualijomis, susijusiomis su religinių mažumų pripažinimu, žmogaus teisių klausimais ar ideologinėmis diskusijomis (žr. 5 lentelę).

5. lentelė Mėnesinis publikacijų pasiskirstymas per 2024 m.

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Vasaros mėnesiais (liepa – 12, rugpjūtis – 8) publikacijų skaičius išlieka vidutinis, o mažiausias aktyvumas fiksuojamas kovą (3). Galima daryti prielaidą, kad religijos tematika LRT.lt diskurse suintensyvėja ne tik per šventes, bet ir tada, kai religija tampa diskusijų objektu platesniame politiniame ar kultūriniame kontekste.

Be bendro religinių publikacijų kiekio, reikšmingas ir tonacijos pasiskirstymas per metus. Sausio mėnesį publikacijų apie religiją buvo daug – 13, tačiau pusė jų – neigiamos tonacijos, o kita pusė – teigiamos. Šis poliarizuotas fonas atskleidžia, jog religija 2024 m. pradžioje žiniasklaidoje tapo ideologinių įtampų lauku, kur dera tiek kritinis, tiek pozityvus diskursas. Rugsėjis išsiskiria kita tendencija: čia dominavo teigiamos reprezentacijos (9 straipsniai iš 15 buvo teigiami), o neigiama tonacijos fiksuota tik viename tekste. Kaip galima matyti „Excel“ lentelėje, rugsėjo publikacijose religija dažniau reflektuojama kaip kultūrinė, filosofinė ar asmeninė patirtis (žr. 1 priedą). Nors tarp tekstų buvo ir aktualijų, pavyzdžiui, apie popiežiaus keliones, reikšminga jų dalis siekė plėsti religinio diskurso horizontą – narpliojo klausimus apie religijos vaidmenį modernybėje, dvasinio potencialo paieškas, krikščionybės kritiką bei religinio paveldo aktualumą. Kovas, turėjęs mažiausiai religinių publikacijų – viso tik 3, parodė mažą religijos matomumą apskritai – tonacijos beveik neanalizuotinos. Įdomus ir gruodžio mėnuo, kuris dažnai laikomas „religiniu sezono finalu“ dėl Šv. Kalėdų: čia pozityvumo ir negatyvumo balansas išlieka, bet nepasiekia sausio kontrastų.

Šie skaičiai leidžia teigti, kad religijos diskurso tonacija gali priklausyti ne tik nuo temos, bet ir

sezoniškumo, tačiau reikalinga platesnė tyrimo objekto apimtis, lyginant kelis skirtingus laikotarpius per kelerius metus, jog išryškėtų aiškesnės tendencijos.

2.1.4. Rubrikų vaidmuo

Be kiekybinės religijos tematikos pasiskirstymo metų bėgyje, reikšminga ir tai, kur šios temos daugiausia pasirodo žiniasklaidoje, t. y., kokiose rubrikose. Mėnesinė dinamika leido pamatyti sezoniškumą ir tam tikrų laikotarpių suintensyvėjimą, tačiau rubrikų analizė suteikia dar vieną svarbų perspektyvinį aspektą – diskurso įrėminimą.

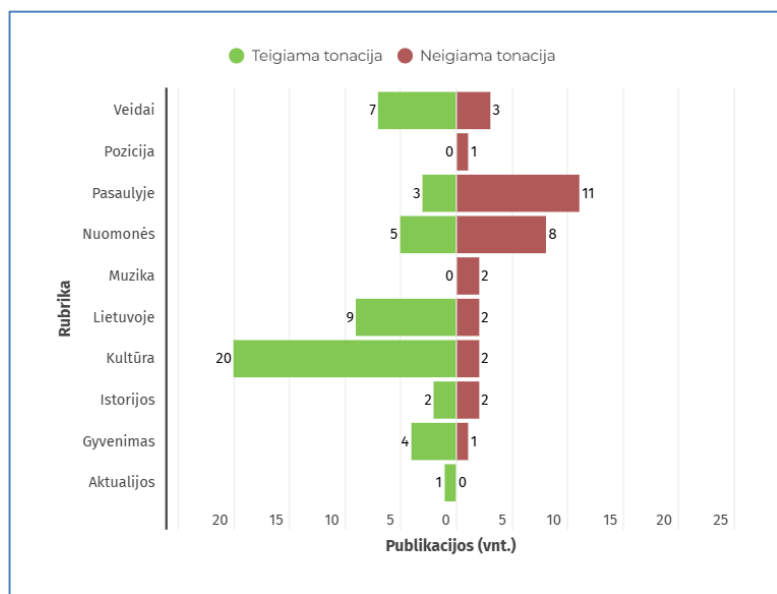
Čia pravartu prisiminti S. Hallo pirmąją reprezentacijos sistemą – konceptualizaciją (Hall, 1997, p. 18). Būtent LRT.lt rubrikos gali būti traktuojamos kaip konceptualūs rėmai, kurie apibrėžia, apie ką yra straipsnis dar net nepradėjus jo skaityti. Tai – vienas iš būdų, kaip konceptai organizuoja reikšmę, ir kaip teigia S. Hallas, jie gali būti ideologiškai angažuoti, pavyzdžiui, religiją pateikti kaip meninės ar istorinės tradicijos dalį, jei yra „patalpinti“ kultūros rubrikoje, ar kaip geopolitinės problemos, ekstremizmo ar konfliktų objektą, jei įkelti į pasaulio naujienų skiltį. Taigi, net jei pats straipsnio turinys išlaikytų neutralią tonaciją, vien jo priskyrimas konkrečiai rubrikai jau gali signalizuoti apie reikšmės formavimą.

Viso atrinkus publikacijas į „Excel“ lentelę pastebėta tendencija – rubrikos kartojasi, sudarydamos 10 skirtingų kategorijų:

1. Aktualijos
2. Gyvenimas
3. Istorijos
4. Kultūra
5. Lietuvoje
6. Muzika
7. Nuomonės
8. Pasaulyje
9. Pozicija
10. Veidai

Būtent į vieną iš šių rubrikų yra įrašytas ir kiekviena iš „Excel“ lentelėje suvestų publikacijų. Turėdami visus straipsnius susietus su konkrečiomis rubrikomis, galime žvelgti giliau – kaip skirtingos skiltys prisideda prie religijos vaizdavimo tono kūrimo. Ir būtent čia pastebėtas įdomus aspektas. Daugiausia neigiamos tonacijos straipsnių priskiriami rubrikai „Pasaulyje“ – net 11 iš 32 (žr. 6 lentelę).

6. lentelė Publikacijų, susijusių su religija, pasiskirstymas pagal rubrikas per 2024 m.

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Tuo tarpu rubrikoje „Kultūra“ neigiamos reprezentacijos pasitaiko vos 2 kartus, kas rodo, kad kultūrinėse aplinkose religija rečiau įrėminama negatyviai. Priešinga tendencija matyti teigiamos tonacijos analizėje. Čia „Pasaulyje“ rubrikai tenka tik 3 publikacijos, o net 20 straipsnių priklauso rubrikai „Kultūra“. Tai leidžia daryti prielaidą, kad religija yra labiausiai pozityviai vertinama tada, kai pristatoma kaip kultūrinio paveldo, meno, prasmų ar dvasinių paieškų dalis, o ne kaip ideologinis ar geopolitinis veiksnys.

Tokie skirtumai rodo, kad religijos vaizdavimas žiniasklaidoje priklauso ne tik nuo paties turinio, bet ir nuo to, kur jis publikuojamas – jei metai iš metų vienoje rubrikoje dominuoja labiau neigiami, o kitoje – pozityvūs straipsniai, tai gali iš anksto nulemti, kaip viena ar kita religija bus suprasta ar įvertinta skaitytojų, dar net nespėjus šiems teksto perskaityti.

Apibendrinant atliktą kiekybinę analizę galima teigti, jog LRT.lt portale religija yra nuosekliai ir įvairiapusiškai atspindima, nors šis atspindėjimas ir nėra tolygus. Dominuojanti pozicija tenka krikščionybei – tiek pagal straipsnių kiekį, tiek pagal tonacinį pasiskirstymą. Krikščionybė čia dažniausiai reprezentuojama pozityviai arba neutraliai, o mažiau žinomos ar alternatyvios religinės grupės, tokios kaip Jehovos liudytojai, Romuva ar jazidai, susiduria su neigiama tonacija, yra mažiau matomos. Bendras religinių temų tonacinis pasiskirstymas (51 teigiama, 38 neutrali, 32 neigiama publikacija) rodo, kad LRT.lt portale vyrauja gana subalansuotas, bet vis dėlto ideologiškai selektyvus diskursas – tradicinės religijos dažniau pristatomos teigiamai, o mažumos – kaip išskirtinės, neįprastos ar potencialiai probleminės. Kaip pastebi N. Faircloughas, žiniasklaidos tekstai niekada nėra tik informacijos perdavimas – tai diskursas, per kurį formuojami galios santykiai ir

pasaulio matymo būdai. Net ir kiekybinė analizė – straipsnių pasiskirstymas mėnesiais ar rubrikomis – leidžia įžvelgti, kaip diskursas konstruojamas ne tik per turinį, bet ir per pasirinkimus: ką rodyti, ką nutylėti, kur įrėminti, koku tonu kalbėti. Pavyzdžiui, rubrika „Kultūra“, kurioje dominuoja teigiami tekstai, gali veikti kaip neutralizuojantis diskurso rėmas, kai „Pasaulio“ skiltis, kurioje dominuoja neigiamos konotacijos, dažniau konstruoja religiją iš neigiamos perspektyvos. Tai – neatsitiktiniai pasirinkimai, o diskurso įrėminimo mechanizmai, kurie, kaip pažymi ir S. Hallas, per kalbinius bei vaizdinius kodus formuoja tai, kaip auditorija suvokia ne tik religiją, bet ir jos vietą viešajame gyvenime (Hall, 1997, p. 18). Šie kiekybiniai duomenys suformuoja pagrindą gilesnei analizei – kaip LRT.lt naujienų portale kalbama apie religiją. Būtent šį aspektą atskleisti leidžia kritinės diskurso analizės metodologija.

2.2. Teksto analizė: lingvistiniai ir stilistiniai diskurso elementai

Kiekybinė religijos reprezentacijos LRT.lt analizė parodė tam tikrus preliminarūs dėsningumus, tačiau duomenys savaime neatskleidžia, kaip religija yra vaizduojama, kokiais stilistiniais, ideologiniais ar kalbiniais modeliais formuojami tam tikri naratyvai. Dėl to šioje tyrimo dalyje pereinama prie kritinės diskurso analizės, kurios tikslas – gilintis į pačius tekstus kaip diskurso struktūras.

Kritinei diskurso analizei atrinktos penkios publikacijos, sąmoningai siekiant išanalizuoti skirtingas tonacijas ir žanrus (žr. 2 priedą):

1. „Popiežius atvyko į musulmonišką Indoneziją“
2. „Povilas Aleksandravičius. „Dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra pavojinga“
3. „Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius“
4. „Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šiurpą“
5. „Teismas: Gaudijos vaišnavų bendruomenės narys, vengęs karo tarnybos, nuteistas pagristai“

Vienas iš atrankos kriterijų buvo minėta publikacijos tonacija. Publikacija apie pavojus „dekolonizuojantis“ nuo krikščionybės pasižymi teigiama tonacija religijos atžvilgiu, publikacija apie Jehovos liudytojus – neigiama, o trys likusios priskirtos prie neutralios pozicijos. Publikacijų žanrai taip pat nevienodi: viename straipsnių pateikiama ištrauka iš autobiografinės knygos, kitur publikacija grindžiama interviu su etnologe, atsakas į „dekolonizaciją“ nuo krikščionybės gali būti traktuojamas kaip komentuojantis poleminis tekstas, popiežiaus vizitas – žinutės formos pranešimas apie įvykį bei, galiausiai, naujiena apie teismo sprendimą. Verta paminėti ir tai, kad paskutinės dvi

publikacijos rengtos ne pačių LRT žurnalistų – informacija perpublikuota iš naujienų agentūrų BNS bei ELTA. Tokia įvairovė leidžia atskleisti, kaip religijos diskursas formuojamas ne tik tematiniu, bet ir stilistiniu, retoriniu ir galios santykių požiūriu, o skirtingi žanrai suponuoja ir skirtingas diskurso funkcijas. Atsižvelgiant į tai, pirmiausia dėmesys skiriamas tekstiniam lygmeniui – kalbinei raiškai.

2.2.1. Epitetai, būdvardžiai ir apibūdinimai

Kaip pažymėta teorinėje šio darbo dalyje, vienas esminių diskurso formavimo mechanizmų yra žurnalistų pasirenkamos aprašomosios kalbos priemonės – ypač būdvardžiai, epitetai ir kitokie vertinamieji apibūdinimai. Nors dalis jų gali būti neutralaus pobūdžio, kiti neišvengiamai implikuoja tam tikrą ideologinę nuostatą ar vertybinę poziciją. Siekiant užtikrinti kuo nuoseklesnę ir objektyvesnę analizę, kiekvienai tiriamajai publikacijai buvo sudarytos atskiros lentelės, kuriose fiksuoti minimos religijos ar jos atstovų aprašai. Šie apibūdinimai nagrinėjami kaip potencialiai reikšmingi diskurso formavimo aspektai – jie ne tik perteikia informacinį turinį, bet ir, sąmoningai ar ne, veikia skaitytojo interpretacinę prieigą prie pateikiamos temos. Pradėkime nuo pirmosios publikacijos – popiežiaus atvykimo į Indoneziją (žr. 7 lentelę).

6. lentelė publikacijoje „Popiežius atvyko į musulmonišką Indoneziją“ su religija susiję apibūdinimai

Apibūdinimai	Kas apibūdinama?
silpnėjančios (sveikatos)	Popiežius
paprastu civiliniu (automobiliu)	Popiežius
prabangios, pasaulio lyderių įprastai naudojamos transporto priemonės	Kontrastas popiežiaus pasirinkimui
argentiniečių (pontifikas)	Popiežius
87 metų	Popiežius
katalikų lyderis	Katalikų bendruomenė
krikščionių	Krikščionių bendruomenė
vietos (katalikai)	Katalikai
oficialiai pripažįstama religija	Katalikybė
daugiausiai gyventojų turinti šalis	Indonezija
oficialiai pasaulietiškoje Indonezijoje	Indonezija
kuris pastaruoju metu dažnai naudojasi neįgaliojo vežimėliu	Popiežius

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Galima matyti, kad šiame straipsnyje juntama tam tikra vertybinė pozicija. Tokie epitetai kaip „vis silpnėjančios sveikatos pontifikas“, „neįgaliojo vežimėliu“ ar „paprastas civilinis automobilis“ perteikia nuosaikų, bet simboliškai svarbų įvaizdį – popiežius vaizduojamas kaip trapus, tačiau moraliai stiprus ir nuolankus religinis lyderis. Pastarasis terminas, beje, taip pat panaudotas. Įdomu ir tai, kad gana aiškiai akcentuojamas popiežiaus kuklumas – negana paminėto paprasto automobilio,

randasi ir priešprieša su kitų aukštas ir svarbias pareigas pasaulyje užimančių asmenų naudotomis transporto priemonėmis, kurios įvardijamos kaip „prabangios“, taip kuriant kontrastą popiežiaus naudai. Pastebimas ir subtilus krikščionybės pozicionavimas kaip dominuojančios ar patikimos religijos formos – tai išryškėja pasitelkiant tokias formuluotes kaip „oficialiai pripažįstama religija“ arba, kalbant apie Indoneziją, akcentuojant „vietos katalikus“ kaip reikšmingą religinę grupę šalies kontekste. Nors publikacija preliminarai priskirta neutralios tonacijos kategorijai, galima matyti subtilias krikščionybės palankumo užuominas. Šios tik dar labiau išryškėja pažvelgus į antrąjį, poleminių, straipsnį, parengtą Filosofijos mokslų daktaro Povilo Aleksandravičiaus, tačiau taip pat publikuoto LRT.lt svetainėje (žr. 8 lentelę).

8. lentelė publikacijoje „Povilas Aleksandravičius. „Dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra pavojinga“ su religija susiję apibūdinimai

Apibūdinimai	Kas apibūdinama?
keistokų išvadų	Straipsnio autorė, kuriai polemizuojama
populiarus įvaizdis	Krikščionybė (visuomenės akyse)
mūsų laikų krikščionių	Šiuolaikiniai tikintieji
stereotipiniai vaizdiniai	Viešoji nuomonė apie Bažnyčia
absoliuti dauguma jos hierarchų	Bažnyčia
griežtą kontrolę, sausas dogmas ir įstatymo moralę	Institucinė krikščionybė
kur kas labiau racionaliai pagrįstas	Congaro vertinimas
įvairovė yra kur kas labiau išpuoselėta	Bažnyčia
išskirtinis juridinis statusas	Bažnyčia
tenkinant jos troškimą valdyti	Bažnyčia
sugedusio pasaulio	Šiuolaikinis pasaulis
tradicinių krikščionių	Tikintieji
formalus „sakramentų administravimas“	Bažnyčia
nepažįsta savo pačių tradicijos	Tikintieji
nebuvo ruošiami intensyviai dvasiniam gyvenimui	Dvasininkai
nusižengdavo savo pačių dvasiniams principams ir bendrajai moralei	Tikintieji
tūlam krikščionybės atsisakiusiam vakariečiui	Šiuolaikinis pasaulis
per daug pavojingi	Krikščionybės alternatyvos
visko bijančiais krikščionimis	Tikintieji
stipresnė ar tiesiog neįprasta patirtis	Dvasinis patyrimas
viena ryškesnių dvasinio gyvenimo stabdymo praktikų	Demonizavimas
paviršutiniškas dogmatinis aspektas	Krikščionybė
didelę psichologinę žalą	Pasekmė
fundamentalias, tačiau ramias emocijas	Dvasinis patyrimas
neeilinės išminties	Dvasinis patyrimas
idealiai tinka europiečio mąstymui	Krikščionybė

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Vien užmetus akį į apibūdinimus galima matyti, kad pirminiai duomenys neklydo – publikacija išties yra pozityvi religijos atžvilgiu. Šiame tekste religijos vaizdinys tampa kultūrinės kovos lauku, naudojama daug kontrastingų apibūdinimų: be tikėjimo Europa patirs „didelę psichologinę žalą“, krikščionybės alternatyvos yra „per daug pavojingos“, šiuolaikinis pasaulis yra „sugedęs“ ir pan. Ir nors tekstas pripažįsta problematines religijos vietas – kalba apie „paviršutinišką dogmatinį aspektą“, „nusižengimus dvasiniams principams“ bei „formalų sakramentų administravimą“, – pati krikščionybė čia vis tiek išlieka aukštesnės vertės atstove. Ji pateikiama kaip Europos kultūros pagrindas ir vienintelė teisinga tolimesnės jos kryptis.

Be to, daug dėmesio skiriama „transcendencijos poreikiui“, kuris pristatomas kaip svarbus žmogaus egzistencijos aspektas. Ši idėja tekste tampa esmine – grindžia tiek išsakytą kritiką, tiek siūlomą sprendimą: ne atsisakyti krikščionybės, o ją atnaujinti.

Visai kitaip – negatyviai – apie religiją rašoma trečiojoje atrinktoje publikacijoje – „Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šiurpą. Knygos ištrauka“. Ši publikacija buvo pasirinkta ne atsitiktinai. Kadangi kiekybinės analizės metu pastebėta, jog apie Jehovos liudytojus per metus buvo išpublikuoti tik trys straipsniai ir visų tonacija – neigiama, nuspręsta vieną jų išanalizuoti (žr. 8 lentelę).

1. *lentelė* publikacijoje „Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šurpą. Knygos ištrauka“ su religija susiję apibūdinimai

Apibūdinimai	Kas apibūdinama?
radikalių religinių dogmų	Jehovos liudytojų tikėjimas
pasaulietiškas gyvenimo būdas yra nuodėmė	Jehovos liudytojų tikėjimas
mažai suderinama (veikla ir tikėjimas)	Deimantė
neįtikėtinai įdomūs pokalbiai	Pasauliečiai
bet kokios religijos diegimas vaikui kenkia jo raidai	Religija
neigiamai pieši religinės bendruomenės įvaizdį	Deimantė
socialinė atskirtis, vaikystės atėmimas, atskyrimas nuo draugų	Jehovos liudytojų tikėjimas
smurto, alkoholizmo, griežto auklėjimo, žalojant fiziškai ir psichologiškai	Tėvų kaip Jehovos liudytojų elgesys
vieniši, dvasiškai palūžę ir turintys gilių problemų	Tikintieji
neaiški ir Lietuvoje tuo metu dar visa ir nežinoma religinė bendruomenė	Jehovos liudytojai
(knyga) kalėdinė kakofonija	Kalėdos
(knyga) mokyklos bendruomenės gyvenimas virsta Kalėdų fabriku	Kalėdos
(knyga) pavyzdingi Jehovos liudytojų vaikai	Tikintieji
(knyga) nepatenkinta mano silpnumu	Motinos Jehovos liudytojos požiūris
(knyga) keistas mano elgesys ir jaudulys akyse	Deimantė
(knyga) prakeikti kalėdinių dovanėlių mainai	Kalėdos
(knyga) alkoholiu trenkiantis	Mokytojas
(knyga) gaubiamas savo paties tvaiko	Mokytojas
(knyga) apsietu tapusi nesusipratimo auka	Deimantė
(knyga) raminau šlama draskomas dovanų popierius	Kalėdos

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Ši publikacija išsiskiria savo struktūra – dalį jos sudaro LRT žurnalisto interviu su straipsnyje aprašoma Deimante Rudžinskaite-Ivanauske apie jos patirtį augant Jehovos liudytojų bendruomenėje, kitą dalį – D. Rudžinskaitės-Ivanauskės knygos ištrauka. Siekiant atskirti šiuos du žanrus, lentelėje taip pat pažymėta, kuriame šaltinyje aptinkamos tam tikros religiją ar jos atstovus apibūdinančios retorinės figūros.

Galima matyti, kad čia vyrauja emociškai intensyvūs epitetai. Jehovos liudytojų tikėjimas apibūdinamas kaip turintis „radikalias dogmas“, lydimas „socialinės atskirties, vaikystės atėmimo, atskyrimo nuo draugų“. Teiginiai, kad „bet kokios religijos diegimas vaikui kenkia jo raidai“, yra stipriai emociškai įkrauti ir paremti asmeniniais išgyvenimais.

Net pats epitetų tankis čia tampa ne tik stilistiniu, bet ir konceptualių diskurso bruožu – religija išreiškiama kaip grėsminga, griežta, dvasiškai palaužianti, izoliuojanti ar net, galų gale, pavojinga. Tai ypač akivaizdu, kai kalbama apie asmeninę D. Rudžinskaitės-Ivanauskės vaikystę ir smurtą

šeimoje – nors tiesiogiai nesakoma, kad jis buvo nulemtas religinių įsitikinimų, pabrėžiamas dogmatinis ir itin griežtas auklėjimas, kuris susipina su asmeninėmis skaudžiomis pašnekovės patirtimis.

Interviu daliai pasibaigus ir LRT.lt žurnalistams nusprendus į publikaciją įterpti ir knygos ištrauką, neigiamas religijos vaizdavimas tik dar labiau aštrinamas. Nors „pasaulietinis“ gyvenimas taip pat kritikuojamas, pavyzdžiui, mokytojas apibūdinamas kaip „gaubiamas savo paties tvaiko“, „alkoholiu trenkiantis“, pagrindinis struktūrinis priešiškus konstruojamas religijos atžvilgiu. Tokia epitetų dinamika atspindi ne tik individualią patirtį, bet ir platesnį ideologinį atspalvį.

Visai kita situacija matosi priėjus prie sekančios publikacijos, kuri taip pat yra interviu žanro – „Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius“ (žr. 9 lentelę).

2. *lentelė* publikacijoje „Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius“ su religija susiję apibūdinimai

Apibūdinimai	Kas apibūdinama?
laidojimas žemėje įprastas	Katalikybė
Bažnyčia laisvėja	Bažnyčia
taisyklės tampa nebe tokios griežtos	Katalikybė
mirtis suvokiama kaip sielos atsiskyrimas nuo kūno	Katalikybė
Jėzaus atėjimas į Žemę ir pasiaukojimas ant kryžiaus	Krikščionybė
pragaras – atstūmimas nuo Viešpaties	Krikščionybė
Bažnyčia tampa empatiškesnė	Bažnyčia
Bažnyčia tampa lankstesnė	Bažnyčia
Bažnyčia tikrai modernėja, liberalėja	Bažnyčia
rodoma pagarba negimusiai gyvybei	Katalikybė

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Analizuojant epitetus ir būdvardžius matyti, kad dauguma jų perteikia iš esmės neutraliai, gal kiek pozityvų, empatišką požiūrį. Katalikybė nėra įvardijama kaip griežta ar represyvi, veikiau priešingai – pabrėžiama jos kaita: Bažnyčia „laisvėja“, „tampa empatiškesnė“, „modernėja, liberalėja“. Verta paminėti, kad tai nėra epitetai gramatine prasme, tačiau jie imponuoja krikščionybės požymius. Tai nėra kiek nenukrypsta nuo kritinės diskurso analizės, mat, kaip teigia N. Faircloughas, kalbos bruožas, turintis patirtinę vertę, yra tiek pėdsakas, tiek užuomina apie tai, kaip teksto kūrėjas reprezentuoja savo patirtį natūraliame ar socialiniame pasaulyje (Fairclough, 2013, p. 93). Kitaip tariant, bet kuri leksinė raiška, kuri perteikia vertinimą ar pozicionuoja subjektą, gali būti laikoma apibūdinimu.

Taigi galima teigti, jog nors šioje publikacijoje krikščionybė ir pateikiama pozityviai, tai

daroma gana subtiliai. Tai labiausiai išryškėja, kai naudojamos tokios formulotės kaip „rodoma pagarba negimusiai gyvybei“. Jos sustiprina krikščionybės kaip prisitaikančios ir rūpestingos religijos įvaizdį.

Galiausiai, verta apžvelgti ir paskutinę publikaciją – „Teismas: Gaudijos vaišnavų bendruomenės narys, vengęs karo tarnybos, nuteistas pagrįstai“. Tai perpublikuotas naujienu agentūros ELTA pranešimas, kuris kiekybinės analizės metu buvo priskirtas prie neutralių publikacijų. Įdomu tai, kad šioje publikacijoje beveik visai nevartojami vertybiniai apibūdinimai, o jei tam tikros apibūdinančios konstrukcijos ir pasirodo, jos nesiejamos su religija. Dėl šios priežasties vieninteliui iš penkių analizuojamų publikacijų epitetų ir būdvardžių lentelė nebuvo sudaryta.

Vienintelė su religiniu kontekstu sietina frazė – teisiamo asmens priskyrimas tam tikrai religinės bendruomenės grupei: „Gaudijos vaišnavų religinei bendruomenei priklausantis jaunuolis“. Tačiau tai – ne vertinimas, o fakto išsakymas. Galima matyti, kad visa publikacija parašyta nuosaikiu, juridiniu tonu, be emocinių ar ideologinių užuominų, o stilius – formaliai struktūruotas. Tai yra pavyzdys, kaip neutralus pranešimo žanras gali sumažinti matomą diskurso subjektyvumą, net jei tematika tiesiogiai siejasi su religiniu pasirinkimu.

Apibendrinant galima teigti, kad tekstuose pasitelkiami epitetai ir apibūdinimai padeda formuoti skirtingas religijos reprezentacijas: nuo heroizuojančios simbolikos iki trauminės kontrolės metaforų ar visiško vertinimų vengimo. Jie tampa ne tik stilistinėmis priemonėmis, bet ir konceptualiais diskurso mechanizmais, kurie, sąmoningai ar ne, įrėmina skaitytojo interpretaciją. O kad ši analizė būtų išsamesnė, toliau bus pereinama prie kitos svarbios dalies – modališkumo.

2.2.2. Sakinių modalumas

Kaip teorinėje tyrimo dalyje aptarta, akademikai sutinka, kad modalumas – tai viena iš svarbių kalbinių konstrukcijų, leidžiančių nustatyti žurnalisto poziciją įvairių teiginių atžvilgiu. Pavyzdžiui, kiek autoritetingai pateikiama informacija, kiek paliekama erdvės interpretacijai bei kiek stipriai teiginiai yra įtvirtinami kaip savaime suprantamos tiesos.

Galima matyti, kad publikacijoje apie popiežiaus vizitą į Indoneziją (žr. 2 priedą) dominuoja aukšto modalumo formulotės. Čia vartojami tokie teiginiai kaip „Popiežius atvyko“, „Pranciškus susitiks“, „kelionė bus išbandymas“, „jis šypsojosi ir mojavo žmonėms“ ir t.t. Šios konstrukcijos pateikia autoritetingą, faktais grįstą naratyvą. Išimtis – vienintelis abejojantis sakinyss „Man atrodo, kad tai ilgiausias mano skrydis“ – priklauso pačiam popiežiui. Dėl šios priežasties galima manyti, kad jis neturi reikšmingos įtakos bendrai tekstinei pozicijai.

Kaip teigia T. A. van Dijkas, modalumo formos priklauso ne tik nuo mentalinių modelių, bet ir nuo konteksto savybių, tokių kaip kalbėtojo pozicija, tikslai ar veiksmai (van Dijk, 2008, p. 182).

Šiuo atveju žurnalisto vaidmuo lieka lemiamas konstruojant teksto toną, kuris, žiūrint į paveikslą bendrai, išlieka stipraus modalumo. Visgi, svarbu paminėti, kad tokio tipo sakiniai yra gana populiarūs faktinėse, informacinėse publikacijose kaip ši, kurių paskirtis – perduoti žinutę apie įvykį. Kritinės diskurso analizės požiūriu svarbu atkreipti dėmesį, ar šis faktinis tonas taikomas nuosekliai visoms religijoms. Jei, pavyzdžiui, kitų tikėjimų atžvilgiu vyrauja žemesnio modalumo konstrukcijos, tai gali signalizuoti apie krikščionybės kaip vienintelio „teisingo kelio“ vaizdavimą.

Tačiau pažvelgus į publikaciją apie Gaudijos vaišnavų bendruomenės nario teismo sprendimą situacija išlieka tokia pati. Čia modalumo struktūros iš esmės paklūsta juridiniam stiliui: kartojamos formuluotės kaip „nustatyta, kad...“, „turėdamas pareigą“, „teisėtai nuteistas“ – jos pasižymi aukščiausiu modalumo lygiu, kuris neleidžia nei dvejojti, nei interpretuoti. Nėra naudojami žodžiai kaip „gali būti“, „manoma“ ar „tariamai“ – o tai reiškia, kad teismo pateikta versija tampa ne tik dominuojančia, bet ir vienintele. Nors tai atitinka teisinio diskurso logiką, kritinio diskurso analizės požiūriu tokia struktūra gali būti vertinama kaip ideologiškai stipri. Vis dėlto tai savaime nėra trūkumas, kol nėra formuojamas aiškus ideologinis nusistatymas religijos atžvilgiu, o, kaip rodo ankstesnė analizė, šiame tekste to nėra.

Tuo tarpu P. Aleksandravičiaus komentare modalumas naudojamas priešingai – čia taip pat dominuoja stipraus tvirtinimo konstrukcijos, tačiau jos net labai ideologinės. Tokios frazės kaip „yra akivaizdu“, „tai turi keistis“, „tai yra neatsakinga“, „būtina“, „transcendencijos poreikis būtinai reikšis savinaikos aktais“ parodo, kad autorius kalba ne kaip stebėtojas, bet kaip ideologinis formuotojas. Galima sakyti, kad jo pozicija monologinė – čia nekeliami klausimai, bet teigiamos vertybės, kurias skaitytojas turi priimti. Tokia strategija būdinga polemiam diskursui, kuriame ne siekiama dialogo, bet įtvirtinama „teisinga“ pasaulėžiūra. Tai reiškia, kad modalumas tampa ne tik kalbine, bet ir galia paremtos pozicijos priemone.

O štai publikacijoje apie D. Rudžinskaitės-Ivanauskės patirtį Jehovos liudytojų bendruomenėje modalumas yra asmeniškasis, tačiau taip pat labai aukštas. Čia naudojamos formuluotės „tai buvo fizinis smurtas“, „trokštu išnykti“, „turiu slėpti“ nekelia abejonių – jos konstruoja liudijimą apie asmeninius išgyvenimus, su kuriais skaitytojas gali tapatintis. Tačiau čia labai svarbu pastebėti ir kitą aspektą – paties žurnalisto suformuotus klausimus. N. Faircloughas atkreipia dėmesį, kad net klausimų seka, temų kontrolė, žurnalisto formuluotės bei klausimų tipai gali reikšmingai prisidėti prie ideologinio diskurso įtvirtinimo (Fairclough, 1995 p. 128). Tai labai galima matyti ir šioje publikacijoje. Pavyzdžiui, žurnalistas teiraujasi D. Rudžinskaitės-Ivanauskės: „Tavo knygoje daug pasakojimų iš vaikystės, jose galima fiksuoti ir psichologinių traumų užuomazgas. Ar nesulauki pasipiktinančių žinučių apie tai, kad neigiamai pieši religinės bendruomenės įvaizdį?“ Pirmojo sakinio konstrukcija „galima fiksuoti“ perteikia vidutinio stiprumo modalumą – žurnalistas nei tvirtina, nei abejoja, bet implikuoja, kad tokios traumos tikėtinos ir atpažįstamos. Ši formuluotė

pateikia jo paties vertinimą netiesiogiai, neva išlaikant objektyvumą. Tuo tarpu antrojo sakinio pradžia apie pasipiktinančias žinutes įveda prielaidą apie galimą kritiką, nors pat žurnalistas jos tiesiogiai neišsako, tačiau labiausiai dėmesį patraukia antrojo sakinio pabaiga – „neigiamai pieši religinės bendruomenės įvaizdį“. Jau vien tai, kad žurnalistas teiraujasi pašnekovės uždaro klausimo formatu, apriboja jos atsakymą – „taip, sulaukiu žinučių, kad neigiamai piešiu religinės bendruomenės įvaizdį“ arba „ne, nesulaukiu žinučių, kad neigiamai piešiu religinės bendruomenės įvaizdį“. Bet kuriuo iš jų gaunamas patvirtinimas, kad religinės bendruomenės įvaizdis išties yra piešiamas neigiamai. Vadinasi, žurnalistas vien klausimo formatu pristato religinės bendruomenės vaizdą kaip problematišką, galintį kelti pasipiktinimą.

Vienintelė publikacija, kurioje taikomas nuosaikesnis modalumo modelis, yra interviu su etnologe R. Račiūnaite-Paužuoliene. Čia pasitaiko tokių konstrukcijų kaip „sakyčiau“, „manau“, „Bažnyčia tampa“, „priversta keistis“ – tai rodo vidutinio stiprumo modalumą, kuris leidžia pateikti interpretaciją, bet be pretenzijos į absoliutų tikrumą. Be to, kai kalbama apie religijos istoriją ar tikėjimo formas, naudojami apibendrinimai: „tikėta, kad...“, „manoma, jog...“, kurie perteikia akademinį atsargumą. Toks modalumas sustiprina pašnekovės kaip ekspertės autoritetą, bet kartu išlaiko distanciją, mat ji kalba ne iš savo patirties, kaip kad buvo D. Rudžinskaitės-Ivanauskės atveju, o apie reiškinį iš šono. Galima manyti, jog tokia modalumo struktūra leidžia reprezentuoti religiją labiau kaip sociokultūrinę, o ne dogmatinę struktūrą.

Taigi analizė rodo, kad dauguma nagrinėtų tekstų pasižymi aukštu modalumu, net jei jų žanras, autorių pozicijos ar tekstų intencijos skiriasi. Čia informacija perteikiama labiau faktiškai ir autoritetingai, nepaliekant daug vietos interpretacijai, ypač kalbant apie krikščionybę.

2.2.3. Metaforos ir simboliai

Metaforos ir simboliai žurnalistiniuose tekstuose, kad ir kokie informaciniai jie būtų, pasirodo gana dažnai, ir atlieka svarbesnę funkciją nei tik stilistinę puošybos vaidmenį. Kaip pastebi N. Faircloughas, jų pasirinkimas gali būti esminis veiksnys skirtingų reprezentacijų formavime bet kurioje srityje – tiek literatūrinėje, tiek neliteratūrinėje, įskaitant net mokslinį ar technologinį diskursą (Fairclough, 1995, p. 114). Kitaip tariant, net ir atrodytų objektyvus žurnalistinis pasakojimas gali įgyti aiškią vertybinę kryptį vien per metaforų lauką.

Pats N. Faircloughas, analizuodamas atvejus, pastebi, kad metaforos sugeba ne tik paveikti, bet ir apriboti prasmes. Pavyzdžiui, socialiniai neramumai dažnai metaforizuojami kaip „sprogimai“, „bangos“ ar „krizės“ (Fairclough, 1995, p. 114). Tokios metaforos, perkeltos iš gamtos stichijų diskurso, įrėmina politinius veiksmus kaip nevaldomus, staigius ir pavojingus reiškinius (Fairclough, 1995, p. 114). Taip išreiškiamas ne tik emocinis santykis (grėsmė, chaosas), bet ir įtvirtinama tam

tikra ideologinė pozicija, kad tokie reiškiniai kyla ne iš pagrįsto nepasitenkinimo ar politinio racionalumo, o yra tarsi neišvengiamos katastrofos (Fairclough, 1995, p. 114). Tokios transformacijos ypač reikšmingos, kai kalbama ir apie religines bendruomenes.

Dėl šios priežasties, kaip ir poskyryje apie epitetus, būdvardžius ir kitus apibūdinimus, kiekvienai publikacijai buvo sudarytos atskiros lentelės, kuriose fiksuotos reikšmingos metaforos ar simboliai (žr. 11 lentelę).

3. *lentelė* publikacijoje „Popiežius atvyko į musulmonišką Indoneziją“ su religija susijusios metaforos ir simbolika

Frazė	Kas ja apibūdinama?
religijų sambūvio simbolis	Nepriklausomybės mečetė
draugystės tunelis	Tunelis tarp mečetės ir katedros
religinės įvairovės simbolis	Popiežiaus vizitas
pasaulinė svarba	Popiežiaus žinia apie dialogą
jėgų jam dažnai suteikia buvimas tarp tikinčiųjų	Popiežius
demonstruoja toleranciją	Katalikai

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Galima matyti, kad informacinėje publikacijoje apie popiežiaus vizitą naudotos net kelios metaforos ir simboliai: „draugystės tunelis“, „religijų sambūvio simbolis“, „pasaulinė svarba“ ir kt. Visi jie aiškiai pabrėžia tarpreliginę taiką, kultūrinę svarbą ir toleranciją. Bendrame paveiksle – krikščionybė vis dar pateikiama kaip taiki pasaulinės svarbos religija. Be abejonės tai – pozityvus ideologinis naratyvas, kuriame net tokios smulkios detalės kaip paminėtos katalikų asmenukės paverčia popiežių šiuolaikinės vizualios kultūros simboliu, artikuluojančiu religiją kaip žiniasklaidos ir masinės komunikacijos objektą.

Tuo tarpu antrojoje publikacijoje apie pavojus, norint „dekolonizuotis“ nuo krikščionybės, metaforų ir simbolikos randasi kur kas daugiau (žr. 12 lentelę).

4. *lentelė* publikacijoje „Povilas Aleksandravičius. „Dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra pavojinga“ su religija susijusios metaforos ir simbolika

Frazė	Kas ja apibūdinama?
per 2 000 metų sukaupė milžinišką išminties bei dvasinių ir praktinių būdų arsenalą	Krikščionybė
žmonijos dvasinių potyrių viršūnė	Dvasininkai
tikrų šedevrų	Dvasininkai
mokslo, universitetų, liberalios politikos ir ekonomikos, žmogaus teisių ir laisvės Europa	Europa
antrasis krikščionybės gyvenimo veidas	Religija
žiaurų bei palikusį žaizdų mūsų visų gyvenimuose	Religija
lėta savižudybė	Europa (be dvasinės atramos)
atgimusi krikščionybė	Krikščionybė
iš savo neapykantos pelenų atgimusi, meile pulsuojanti krikščionybė	Krikščionybė
žmogiškasis transcendencijos poreikis	Žmogus
melagingai išpildančios pasaulėžiūros	Pseudoreligijos
pseudoreliginė dimensija	Totalitarinės ideologijos kaip „tikėjimo pakaitalai“
kviečiamas egzorcistas, ratas įsisuka	Psichologinis ir religinis ciklas
krikščionybė sužeidė europiečius	Krikščionybė
žaizdas reikia gydytis	Krikščionybė
kuo užpildysime šią formą?	Krikščionybė
mūsų sąmonėje glūdintis potencialas	Dvasingumas
meilė kaip veiksmingiausias vaistas	Krikščionybė
pakitusios sąmonės būsenos	Dvasingumas

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Čia jos tikrai veikia ne tik kaip retorikos puošmenos, bet kalbinės priemonės, dar labiau įtvirtinančios emocinę ir moralinę autoriaus poziciją. Tokios metaforos kaip „antrasis krikščionybės gyvenimo veidas“, „krikščionybė sužeidė europiečius“, „žaizdas reikia gydytis“ ar „mūsų sąmonėje glūdintis potencialas“ konstruoja religiją, o šiuo atveju krikščionybę, kaip gyvą ir dinamišką religiją, kuri gali patirti krizę bei atgimimą. Akivaizdu, kad čia nebe institucinė ar dogminė kalba, o diskursas apie religiją kaip reiškinį, susijusį su egzistencija, sąmonės būsenomis, kultūros lauku. Tokios metaforos sukuria vizualiai įtaigų tekstą, o kartu ir sustiprina autoriaus argumentaciją. Galima matyti, kad emocinis krūvis čia tampa neatskiriamas nuo turinio. Panaši situacija, tik neigiama religijos atžvilgiu, su metaforomis ir simboliais yra publikacijoje apie Jehovos liudytoją (žr. 13 lentelę).

5. *lentelė* publikacijoje „Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šiuorpą. Knygos ištrauka“ su religija susijusios metaforos ir simbolika

Frazė	Kas ja apibūdinama?
šiuo metu vaikausi tuštybių	Deimantė
gyvename paskutinėmis dienomis	Jehovos liudytojų tikėjimas
Vedama šios minties, pykčio ir noro padėti kitiems	Deimantė
supančiota radikalių religinių dogmų ir tikėjimo	Jehovos liudytojų tikėjimas
(knyga) verčiau būčiau meška, žiemojanti urve	Deimantė
(knyga) paukštis, išskridęs į šiltus kraštus	Deimantė
(knyga) apšikčiau sandėlį su visomis miesto kalėdinėmis dekoracijomis	Deimantė
(knyga) kaip Dievo rykštė užgulanti kaskart	Tėvų kaip Jahovos liudytojų smurtas
(knyga) smegenys plyšta perpus	Deimantė
(knyga) širdis ima daužytis lyg pakvaišusiam kaimynui	Deimantė
(knyga) kaustoma nežmoniškos gėdos grandinėmis	Deimantė
(knyga) praradusi kalbos dovaną	Deimantė
(knyga) Jehova trokšta, kad visu tuo bjaurėčiausi	Jehovos liudytojų tikėjimas
(knyga) Civilinės saugos kabinetas mokyklos pusrūsyje ima priminti kankinimų kambarį	Deimantė

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Čia, o ypač knygos ištraukoje, metaforos yra esminė kalbinės raiškos priemonė perteikti subjektyvią patirtį ir išgyventus jausmus. Tokios formuluotės kaip „širdis ima daužytis lyg pakvaišusiam kaimynui“, „kaustoma nežmoniškos gėdos grandinėmis“, „kankinimų kambarys“ ar „smegenys plyšta perpus“ vaizdžiai, o kartu ir efektyviai, perteikia asmeninę traumą ir išgyvenimus. Kalėdų šventė, kuri dažnai kultūriškai tapatinama su šeimos, šviesos ir bendrystės įvaizdžiais, D. Rudžinskaitės-Ivanauskės taip pat yra transformuojama. Ji imama vaizduoti kaip su kontrole, smurtu ir gėda susijęs laikotarpis.

Kaip minėta anksčiau, N. Faircloughas tiki, jog metaforos gali ne tik atverti, bet ir apriboti interpretavimo galimybes. Šiai minčiai pritaria George Lakoffas ir Markas Johnsonas – du svarbūs konceptualiosios metaforų teorijos pradininkai, pabrėždami, kad metaforos gali kurti mūsų realybę, ypač socialinę (Lakoff ir Johnson, 2017, p. 156). Jos tampa gairėmis veiksmui, kurį vėliau pagrindžia pati metafora, taip sustiprindama savo galią organizuoti patirtį (Lakoff ir Johnson, 2017, p. 156). Autoriai pateikia pavyzdį, kaip JAV prezidento pareiškimas apie „moralinį karo atitikmenį“ energetinės krizės kontekste ne tik suformavo konkretų problemos suvokimą, bet ir įteisino tam tikrą politinę strategiją – tarsi metafora suteiktą leidimą veikti tam tikra kryptimi (Lakoff ir Johnson, 2017,

p. 156). Panašiai galima traktuoti ir šią publikaciją. Akivaizdu, kad pagal kritinę diskurso analizę, ji turi galią formuoti ir visuomeninį nusistatymą, mat religija čia tampa ne teologine sistema, o visapusiško spaudimo simboliu, o su ja susiję veiksniai net ir potencialiu grėsmių lauku. Kaip ir minėtame „karo prieš energijos krizę“ diskurse, taip ir čia stiprios metaforos gali prisidėti prie bendresnių ideologinių struktūrų – atsargumo, stigmatizavimo ar net pasipriešinimo religinių mažumų Lietuvoje, pavyzdžiui, Jehovos liudytojų bendruomenės, atžvilgiu. Nors tai nereiškia, kad tokie pasakojimai negalimi ar neteisingi, būtina prisiminti, jog per metus LRT.lt svetainėje apie šią religiją buvo rašyta vos tris kartus, o visų publikacijų tonacija – neigiama (žr. 1 lentelę).

O štai kitoje publikacijoje – interviu su etnologe R. Račiūnaite-Paužuoliene – metaforos naudojamos atsargiau, tačiau galima jose išvelti tam tikrą kultūrinę reikšmę (žr. 14 lentelę).

14. lentelė publikacijoje „Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius“ su religija susijusios metaforos ir simbolika

Frazė	Kas ja apibūdinama?
kūnas virsta dulkėmis, o siela toliau gyvuoja anapus	Krikščionybė
laidojimo ir gedėjimo ciklas	Krikščionybė
laimingos mirties varpelis	Katalikybė / liaudies tradicijos išėjimo simbolis
sielos atsiskyrimas nuo kūno	Krikščionybė
pasiaukojimas ant kryžiaus	Krikščionybė
amžiais neregės Dievo	Krikščionybė
Viešpaties veido neregėjimas	Krikščionybė
žmogus sukurtas iš žemės ir dulkėmis pavirs	Krikščionybė
vaikų vėlės – jau danguje	Katalikybė
rūtų vainikėliai	Katalikybė / liaudies tradicijos
kapinės – kaip gėlių darželiai ar parkai	Šiuolaikinė kultūra
šventas medis	Liaudies tikėjimai
žvakė – prisiminimas išėjusiųjų anapilin	Krikščionybė / liaudies tradicijos
Vėlinių naktį bažnyčioje meldžiasi vėlės	Liaudies tikėjimai
vaikučiai virsta kūliais ir renkasi kapinių koplyčiose	Liaudies tikėjimai
pelenai ir dulkės	Krikščionybė

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Tokie žodžiai kaip „šventas medis“, „pelenai ir dulkės“, „gėlių darželis“ ar „šventas medis“ perteikia laidojimo ir mirties ritualų simboliką per materialius ir gamtinius objektus, kurie mums yra gana artimi ir pažįstami. Tai daugiau ritualinis, o ne ideologinis metaforų naudojimo modelis, kur per minėtus simbolius ir liaudies tikėjimus religija siejama su kolektyvine atmintimi, bendruomene, tradicijomis bei gyvybe ir tęstinumu. Matoma, kad metaforos čia labiau veikia kaip prasminė jungtis tarp krikščionybės ir buities ar net tarp tradicijų ir šiuolaikybės, pavyzdžiui, motociklą ar ažuolo

vainikų naudojimo laidotuvėse.

Visai kitaip metaforos ar veikiau jų nebuvimas funkcionuoja teismo žinutėje apie Gaudijos vaišnavų bendruomenės narį. Šiame tekste, analogiškai kaip ir su apibūdinimais, metaforų beveik nėra, o tai savaime gali būti traktuojama kaip diskursinis sprendimas. Vienintelė simbolinė struktūra – Konstitucija, kuri pasirodo kaip aukščiausia normatyvinė instancija. Tokie teiginiai kaip „negali būti pateisinamas nusikaltimas“ ar „įstatymų nevykdymas“ įgyja simbolinę vertę – jie ne tik informuoja, bet ir ideologiškai suabsoliutina valstybės diskursą, tačiau religija čia nefigūruoja. Įdomu tai, kad tekste nėra nei „dvasingumo“, nei „tikėjimo laisvės“, nei „sąžinės balso“, o vien tai galėtų reikšti, kad simbolinio kalbėjimo galimybės paliekamos tik institucijai, o ne individui ar bendruomenei.

Tad galima teigti, kad metaforos ir simboliai tik išryškina diskursų skirtynes: vienur jie naudojami ideologinėms struktūroms įtvirtinti ar dekoduoti, kai kur įgyja ritualinį ar kultūrinį pamatą, o dar kitur yra sąmoningai ignoruojamos. Vis dėlto diskurso galia slypi ne vien metaforose – ją lemia ir tai, kaip struktūruojami patys sakiniai.

2.2.4. Sakinių struktūra ir pasyvios konstrukcijos

N. Faircloughas išskiria kelias sakinio transformacijos formas, kurios gali turėti didelį poveikį diskurso ideologinei struktūrai. Viena iš jų – nominalizacija, kai veiksmazodžiai paverčiami daiktavardžiais, pavyzdžiui, vietoj „padidino mokesčius“ vartojama „mokesčių padidinimas“. Tokiu būdu sumažėja dėmesys veikėjui, kuris atlieka veiksmą, ir sukuriamas abstraktus procesas, kuris atrodo tarsi savarankiškas, be aiškaus subjekto, o tai reiškia, kad dingsta veikėjo atsakomybė (Fairclough, 1995, p. 26). Ši strategija tampa dar labiau ideologiškai įkrauta, kai taikoma pasyvioji konstrukcija, pvz., „mokesčiai padidėjo“. Tokiu atveju visai išnyksta atsakomybę turintis subjektas, o veiksmas atrodo įvykęs savaime (Fairclough, 1995, p. 26). T. van Leeuwenas šią idėją plėtoja ir siūlo analizuoti, ar socialiniai veikėjai tekstuose yra aktyvuojami, t. y. pateikiami kaip veiksmo atlikėjai, ar paverčiami pasyviais, t. y. kai yra veikiami veiksmo (van Leeuwen, 2008, p. 33). Būtent pastarieji, pasak autoriaus, dar gali būti subjektyvuoti, t. y. vaizduojami kaip kenčiantys veiksmą, arba beneficializuoti, kai jie atsiduria veiksmo pasekmių lauke, nors patys veiksmo neatlieka (van Leeuwen, 2008, p. 34). Žinoma, visi šie pasirinkimai tekstuose nėra neutralūs, mat formuoja, kas yra laikomas atsakingu, o kieno atsakomybė išnyksta.

Ir būtent publikacijoje apie Jehovos liudytojų bendruomenėje augusią Deimantę išryškėja keli subjektyvavimo atvejai. Frazėje „mus pakrikštija ir mes nebeturime pasirinkimo“ subjektas, t. y. vaikas, yra paverčiamas veiksmo objektu – jis patiria veiksmą, kuris įvyksta be jo sutikimo, o tai ideologiškai perteikia bejėgiškumo poziciją, dar labiau stiprinant neigiamą religijos vaizdinį. Panašiai

formuluotė „kaustoma nežmoniškos gėdos grandinėmis“, net jei ir nėra tiesioginė gramatinė konstrukcija, semantiškai imponuoja subjektą kaip paveikiamą stipresnės išorinės jėgos – gėdos, kurios šaltinis nėra įvardytas, bet galima numanyti jo religinį pobūdį.

Be kelių subjektyvavimo strategijų, šioje publikacijoje gausu ir kitų reikšmingų sakinio struktūrų. Viena jų – nominalizacija. Pavyzdžiui, teiginys „religijos diegimas vaikui kenkia jo raidai“ pateikia „diegimą“ kaip abstraktų, bet pavojingą veiksma, neįvardijant, kas konkrečiai jį atlieka. Galimai tai leidžia kalbėti apie sisteminę prievartą, o ne individualų veiksma. Be to, tekste galima dažnai aptikti sakinių, kuriuose veikėjas slepiamas ar priskiriamas „aukštesnei jėgai“, pavyzdžiui, „Jehova trokšta, kad visu tuo bjaurėčiausi“. Tokios konstrukcijos sustiprina neigiamo naratyvo įtikinamumą, nes vertinimai pateikiami ne kaip asmeninė D. Rudžinskaitės-Ivanauskės nuomonė, o kaip aukštesnė moralinė tvarka.

Visgi reikia pažymėti, kad dauguma šios publikacijos sakinių yra aktyvios konstrukcijos, perteikiančios stiprų asmeninį balsą: „nusprendžiau apie tai kalbėti“, „norėčiau, kad to nebūtų“, „grįždavusi namo meldavausi Dievui“, „Paauglystėje supratau, kad esu“ ir t.t. Šie sakiniai atskleidžia, kad naratyvas kuriamas iš vidinės pozicijos, leidžiančios perteikti asmeninę patirtį, o ne vien stebėtojos refleksiją.

Gana panaši situacija yra ir Povilo Aleksandravičiaus publikacijoje. Joje dominuoja kompleksiškos sakinio struktūros, tačiau daugiausiai naudojamos aktyvios sakinių formos – pats autorius yra aktyvus diskurso subjektas, kuris formuoja vertinimus, nurodo priežastinius ryšius ir oponuoja kitai autorei. Veiksnyys beveik visada įvardytas, o veikla – sąmoninga: „aš matau kitą problemą“, „autorė siūlo“, „Krikščionys turėtų apie tai susimąstyti“, „aš pritariu“ ir t.t. Toks konstrukcinis pasirinkimas atskleidžia autoriaus kaip viešo intelektualo poziciją, kuri yra aktyvi, angažuota, bet ir strategiškai valdo kalbinę jėgą. Visgi, paraleliai galima aptikti ir nominalizacijos atvejų, kurie padeda suabstraktinti kai kuriuos reiškinius. Pavyzdžiui, sakiny „susiklosčius tokiai padėčiai Bažnyčios viduje“ nuima Bažnyčios atsakomybę, nes palieka atvirą klausimą, kas tą „padėtį“ sukėlė. Šios strategijos leidžia autoriui bent iš dalies išlaikyti pusiausvyrą tarp asmeninės ir objektyvios pozicijos ir kartu nuimti dalį atsakomybės nuo krikščionybės, kai ši retsykiais tekste kritikuojama.

Visai kitos sakinių struktūros dominuoja publikacijoje apie Gaudijos vaišnavų bendruomenės narį. Čia galima matyti dvi lingvistines strategijas: nominalizaciją ir pasyvias konstrukcijas. Tokie teiginiai kaip „teismas nutarė“, „sprendimas įsiteisėja“, „nuteistas“ leidžia žurnalistui kalbėti ne kaip subjektui, bet visiškai neutraliai. Be to, svarbu pažymėti ir tai, kad kaltinamasis beveik niekada netampa aktyviu sakinio subjektu – net jo teiginiai „rėminami“ formuluotėmis „teigė“, „nurodė“, o žurnalistinis naratyvas sistemingai įtvirtina jį kaip vertinimo objektą, o ne diskurso formuotoją. Galima manyti, kad tai rodo subjektyvavimo trūkumą: veikėjas nėra aktyvus, jis atsiduria institucinės

galios struktūros gale ir visada yra aprašomas tik išorės. Analogiškai citatos perfrazuojamos ir Gaudijos vaišnavų religinės bendruomenės vadovo Žilvino Užkuraičio, apribojant galimybę į religinius motyvus žvelgti kaip į subjektyvią patirtį ar įsitikinimų autonomiją.

Panašiai ir tekste apie popiežiaus vizitą – čia dažnai naudojamos nominalizacijos ir pasyvios konstrukcijos. Pavyzdžiui, sakiniai „buvo sustiprintas saugumas“, „vizitas buvo atidėtas dėl COVID-19 pandemijos“, „dėmesio skiriama dehumanizacijai, pirmiausia smurto ir konfliktų plitimui, taip pat aplinkos degradavimui“ leidžia žurnalistui atsitraukti nuo vertinimo ir pateikti įvykius kaip savaime vykstančius. Dėl to atrodo, kad dominuoja neutralus, informacinis stilius. Tačiau kartu daug dėmesio skiriama popiežiaus veiksmams – jam suteikiama aktyvi subjekto pozicija, ypač kai jis cituojamas ar pristatomas kaip veikiantis asmuo: „popiežius vadovaus mišioms“, „pontifikas išvyko“ ir t.t.

Galiausiai, publikacijoje „Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius“ galima matyti labai mišrias sakinių struktūras. Yra aktyvių ir personalizuotų, mat pati etnologė čia veikia kaip kalbėjimo subjektas: „pasakoja“, „aiškina“, „pabrėžia“, o tai kuria įspūdį, kad žinios perduodamos iš pirmų lūpų. Yra ir nemažai pasyvių formuluočių, ypač kalbant apie tradicijas ir papročius. Pavyzdžiui, sakiniai kaip „karstas būdavo nešamas į bažnyčią“, „paplitusios stiklinės žvakės“, „apeigos buvo atliekamos“, ar „Tradicinėje lietuvių kultūroje lygiai taip pat manyta“ nutolina veikėją ir sustiprina bendro kultūrinio naratyvo įspūdį. Tokiu būdu praeities įvykiai pateikiami tarsi savaime vykstantys, be aiškaus veikėjo. Apskritai, ši publikacija pasižymi tuo, kad religijos yra perteikiama ne per vertinimą, o aprašymą, kuris remiasi ekspertinėmis etnologės žiniomis. Galima manyti, kad kritinės diskurso analizės atžvilgiu tai gana teigiamas dalykas, mat skirtingos sakinių struktūros čia padeda išryškinti, kaip diskursas laviruoja tarp tradicijos aprašymo, autoriteto pozicijos stiprinimo ir ideologinių vertinimų išvengimo.

Tad analizė rodo, kad sakinių struktūros ir pasyvios konstrukcijos iš tiesų padeda atskleisti, kokie naratyvai apie religiją yra kuriami. Nors dalyje jų nominalizacijos ir pasyvios konstrukcijos leidžia žurnalistui išlikti objektyviam, iš šių penkių publikacijų dar sykį susidaro įspūdis, kad krikščionybė vaizduojama palankiau – kaip racionali ar prisitaikanti religija, o mažesnės bendruomenės – kaip problemiškos ar nutylimos.

2.2.5. Tiesioginės ir netiesioginės citatos

Kita akademikų išskirta svarbi vieta, į kurią būtina atkreipti dėmesį analizuojant publikacijas, yra citavimo būdai. Tiesioginės citatos pašnekovui gali suteikti autoritetą, o netiesioginės – perteikti sušvelnintą, perfrazuotą ar kitu būdu pakoreguotą poziciją.

Pavyzdžiui, žinutėje apie teismo nuosprendį religinės bendruomenės narys V. Varnauskas pristatomas ne tiesiogiai, o per redakcijos filtrą. Tiesa, tokiu būdu cituojami visi publikacijoje minimi

asmenys, bet net ir tai daroma fragmentiškai, be papildomo konteksto. Visgi daugiausiai netiesioginio citavimo gauna teismas. Tokiu būdu sukuriamas diskurso asimetrija: institucijos kalba ilgai ir autoritetingai, jų sakinių struktūros, kaip minėta praėjusiame poskyryje, yra aktyvios, kai, tuo tarpu, su religija susiję asmenys yra aprašomi iš šalies, perfrazuojant jų citatas itin trumpai.

Tuo tarpu Jehovos liudytojų šeimoje augusios Deimantės istorijoje citatų apstu, tačiau didžiausias dėmesys pačiai pasakotojai D. Rudžinskaitei-Ivanauskei. Natūralu, kad toks pasirinkimas, atsižvelgiant į interviu žanrą, yra visiškai logiškas, tačiau ten minimų veikėjų, t.y. mokytojų, tėvų ar klasiokų, citatų beveik nėra. Jie patys yra perteikiami tik per D. Rudžinskaitės-Ivanauskės trauminę, sarkastišką ar ironizuotą perspektyvą. Frazės kaip „Išprotėjo! Dar tik lapkričio vidurys! – baisisi mama“ ar vaikų šūksniai „O Deimantė – be dovanos! Kas ištraukė Deimantę?!“ yra ne tik pasakymai, bet ir simbolinės traumos vietos, įgyjančios reikšmę per pašnekovės subjektyvų filtrą. Akivaizdu, kad šia citavimo strategija publikacijoje nebuvo siekta kurti pašnekovų įvairovės ar objektyvumo, o tiesiog sustiprinti asmeninį liudijimą.

Gana panaši situacija yra ir interviu su etnologe. Dėl interviu žanro balsas suteikiamas tik vienai pašnেকেi, kas reiškia, kad jos vienos pozicija dominuoja visame tekste be papildomų diskusinių balsų. Ir nors, ne taip kaip interviu su D. Rudžinskaite-Ivanauske, etnologė kalba iš ekspertinės pusės, pasirinkimas kalbinti tik vieną žmogų riboja diskurso įvairovę ir gali formuoti vienpusišką realybės vaizdavimą. Šis pasirinkimas yra svarbus: remiantis tik viena autoritetinga nuomone, interviu įtvirtina tam tikrą „natūralų“ arba „teisingą“ požiūrį į laidojimo papročius kaip savaime suprantamą tiesą, o alternatyvios perspektyvos, pavyzdžiui, sekuliarus ar kritiškas požiūris į ritualus, lieka neišgirstos.

Tačiau čia būtina stabtelėti ir atkreipti dėmesį į kol kas nepaminėtą detalę – straipsnyje derinamas tiek tiesioginis etnologės citavimas, tiek perfrazavimas:

„R. Račiūnaitė-Paužuolienė atkreipia dėmesį, kad dar 19–20 a. kapinės neatrodė taip, kaip šiandien.

„Šiandien [kapinės] įvardyčiau kaip gėlių darželius ar parkus, – šypsosi pašnেকে. – Anksčiau buvo labai paprastos.“

Galima matyti, kad šiuo citavimo deriniu žurnalistas ne tik pristato ekspertės mintį („atkreipia dėmesį“), bet ir ją paryškina vertinamuoju gestu – „šypsosi“. Šis interpas nėra semantiškai būtinas, tačiau jis sužmogina etnologės balsą, pateikia ją kaip nuoširdžią, o ne sausą mokslininkę. Negana to, tai sumažina galimą konfliktą, nes per emociją perteikiamas teigiamas tonas: net jei kalbama apie pasikeitusį laidojimo kraštovaizdį, etnologė skaitytojui neatrodo griežta ar kritiška. Be to, ši frazė pokyčius laidojimo papročiuose pateikia kaip natūralų, savaime suprantamą perėjimą iš senovės į dabartį.

Situacija visai kitokia žvelgiant į P. Aleksandravičiaus tekstą. Čia kitos pozicijos, o daugiausiai

– A. Gintalaitės tekstas, kuriam polemizuojama, pateikiamas, tačiau centriniu tašku tampa nebe pašnekovo, o paties autoriaus nuomonė. Ir nors, kaip jau aptarta anksčiau, autorius neslepia subjektyvumo, gana svarbu atkreipti dėmesį į vietą, kur jis ne tik perfrazuoja A. Gintalaitės mintį, bet ir atvirai pripažįsta, kad ją interpretuoja per savo supratimo prizmę:

„Autorė siūlo transcendencijos poreikį patenkinti realiu, veiksmingu susitikimu su Dievu. Jeigu gerai supratau iš konteksto, Dievo patirtį ji traktuoja kaip ypatingas būsenas, psichologijoje vadinamas „pakitusios sąmonės būsenomis“. Aš taip supratau (nors A. Gintalaitės tekstas šiuo požiūriu nėra visiškai aiškus), kadangi tuoj po raginimo susitikti su Dievu ir patirti stebuklą yra kalbama kaip tik apie šiuos fenomenus.“

Šioje vietoje matyti, kad A. Gintalaitės mintis pereina per P. Aleksandravičiaus individualų mentalinį modelį. Jis ne tik perfrazuoja autorės idėją apie transcendencijos poreikį, bet ir interpretuoja ją pagal savo supratimą, todėl skaitytojui pateikiama jau transformuota versija. Tai reiškia, kad originali mintis neišvengiamai keičiasi, atspindėdama perfrazuojančiojo subjektyvumą. Tokiu būdu, net ir kalbant apie oponentus ar alternatyvius požiūrius, jie lieka neišgirsti – jų mintys rekonstruojamos iš antrinės pozicijos. Nors tai yra gana tipiškas publicistikos bruožas, jis vis tiek sustiprina autoriaus balsą kaip dominuojančio kalbėtojo.

Galiausiai, publikacijoje apie popiežiaus Pranciškaus vizitą į Indoneziją galima pastebėti gana aiškią citavimo struktūrą. Tekste derinami tiek tiesioginiai pasisakymai, tiek perteiktas netiesioginis kalbėjimas. Tiesioginė citata pateikiama popiežiui nusileidus Džakartoje, kuri išsaugo asmenišką jo balsą ir leidžia perteikti jo žmogiškumą, nuoširdumą. Kita vertus, daugelyje kitų teksto vietų dominuoja netiesioginė kalba – perteikiami faktai, popiežiaus planai, Indonezijos kontekstas, naudojant neutralų, informacinį pasakojimą. Net kai cituojami pašnekovai, pavyzdžiui, teologas M. Chambonas arba prekybininkas R. Prathita, jų mintys įtraukiamos labai trumpomis frazėmis, nesuteikiant jiems komentaro ar diskusijos galimybių. Kita vertus, galima manyti, jog net ir šios citatos ne tiek plečia diskusiją, kiek veikiau papildo pagrindinį pasakojimo naratyvą, jog popiežiaus vizitas vertinamas teigiamai kaip tarpreliginio dialogo ženklas. Tokia pasirinkta citavimo taktika užtikrina teksto kryptingumą, bet riboja galimą diskurso įvairovę – nesuteikiama vietos kritiškesnėms ar alternatyvioms nuomonėms apie popiežiaus misiją.

Be to, institucijų, tokių kaip Religinių reikalų ministerija ar Indonezijos vyskupų konferencija, balsai perteikiami perfrazuoti be tiesioginių citatų. Tai leidžia žurnalistui išlaikyti teksto vientisumą, tačiau kartu dar labiau sustiprina oficialų toną.

Apibendrinant galima teigti, kad cituojamos ir perfrazuojamos mintys atlieka svarbų vaidmenį formuojant diskurso kryptį. Nors citatos išlaiko tam tikrą objektyvumą, perfrazavimas ir emocijas atskleidžiantys komentarai parodo, kaip originalios idėjos yra perleidžiamos per autorių individualius mentalinius modelius ir adaptuojamos jų siekiamam naratyvui.

2.2.6. Intertekstualumas ir diskursų hibridiškumas

Pagal N. Fairclougho kritinės diskurso analizės modelį intertekstualumas ir diskursų hibridiškumas yra itin reikšmingi, norint atskleisti, kaip konkrečiame tekste yra įtraukiami, perrašomi ar perfrazuojami kitų diskursų balsai. Jie padeda nustatyti, ar tekste atspindima diskursinė įvairovė, ar dominuoja viena pozicija, kaip pasiskirsto galios santykiai tarp kalbančiųjų, ir ar tekstas veikia kaip skirtingų ideologinių pozicijų jungtis.

Pavyzdžiui, interviu su D. Rudžinskaite-Ivanauske intertekstualumas pasireiškia gana ribotai – dominuoja vieno asmens perspektyva, o išoriniai balsai beveik nėra įtraukiami. Publikacijoje, kuri paremta asmeniniu liudijimu, diskursas formuojamas iš esmės tik pačios D. Rudžinskaitės-Ivanauskės balsu, o žurnalistas veikia tik kaip klausimų uždavinėtojas. Tokia strategija, viena vertus, leidžia perteikti stiprų subjektyvų pasakojimą ir autentišką patirtį, tačiau kartu pašalina galimybę skaitytojui susidaryti įvairiapusį ir kur kas objektyvesnį supratimą apie Jehovos liudytojų bendruomenę. Atsako, pavyzdžiui, Jehovos liudytojų oficialios pozicijos, tekste taip pat nėra. Visgi labai svarbu paminėti patį ryškiausią intertekstualų fragmentą – įterptą knygos ištrauką. Tai meninis pasakojimas apie asmeninę patirtį, dėl kurio publikacija ir tampa tokia įtaigi. Be to, čia maišomi keli diskursai: trauminės patirtys, psichologija, gerai atpažįstamos krikščioniškos šventės kaip Kalėdos. Taip tekstas tampa daugiasluoksniu, nes maišomi ne tik publikacijos žanrai – interviu ir autobiografija – bet ir keli diskursai.

Skirtingai nei ankstesnėje publikacijoje, informaciniame pranešime apie popiežiaus vizitą intertekstualumo formos yra kur kas nuosekliau integruotos į pasakojimą. Viena iš pagrindinių strategijų – minėtos tiesioginės ir netiesioginės citatos iš popiežiaus, ekspertų ir vietinio gyventojų, t.y. teologo M. Chambono ir prekybininko. Tokiu būdu tekstas apima ne tik oficialią poziciją, bet ir paprastų žmonių bei akademinės bendruomenės balsus. Tekste taip pat ryškus skirtingų diskursų hibridiškumas. Pavyzdžiui, įtrauktas politinis kontekstas apie popiežiaus vizito geopolitinę reikšmę, socialinis, kai minima tolerancija, ir net ekologinis diskursas, kai užsimenama apie klimato kaitą. Be to, čia subtiliai paminimas ir platesnis neramumų bei rizikos kontekstas: „Pastaraisiais dešimtmečiais Indonezija išgyveno ne vieną teroro ataką“ ar „Popiežiaus vizitui buvo sustiprintas saugumas“. Prie viso šito primenant ir popiežiaus sveikatos būklę, akivaizdu, kad akcentuojamas vizito heroiškas: nepaisydamas grėsmių ir asmeninių iššūkių, pontifikas vyksta į jautrią tarpreliginę misiją.

O štai interviu su etnologue intertekstualumas išreiškiamas per R. Račiūnaitės-Paužuolienės pasakojimus, kuriuose ji nuolat remiasi istoriniais, religiniais ir liaudies tradicijų diskursais. Tačiau visi šie balsai yra perpasakojami ir filtruojami pašnekovės, o ne pateikiami kaip atskirų šaltinių pozicijos. Tai leidžia manyti, kad tekstas pasižymi ribotu intertekstualumu ir hibridiškumu: diskursų daugiau, bet balsų – mažai.

Visai kitokia situacija matoma polemikėje publikacijoje apie dekolonizaciją nuo krikščionybės, mat čia intertekstualumas yra esminė struktūrinė ašis: visas tekstas yra pagrįstas atsaku į A. Gintalaitės publikaciją. Kaip jau aptarta anksčiau, autorius cituoja A. Gintalaitę tiek tiesiogiai, tiek perfrazuodamas, tačiau, tikėtina, tai atliekama selektyviai ir, žinoma, subjektyviai. Jau aptarta, kad pats autorius nurodo „jeigu gerai supratau iš konteksto“, pripažindamas galimą interpretacijos šališkumą. Tačiau ne ką mažiau spalvinga šioje publikacijoje yra diskursų puokštė. Čia persipina religijos, psichologijos (remiamasi C. G. Jungu), politinių pseudoreligijų (fašizmo, komunizmo) ir kultūrinės kritikos diskursai. Tai leidžia autoriui plačiau pagrįsti savo kritiką ir kartu sukurti daugiasluoksnį tekstą, kuriame religijos reikšmė nagrinėjama keliais skirtingai lygmenimis, o ne paviršutiniškai ar teologiškai. Galima matyti, kad šis tekstas išsiskiria iš kitų publikacijų tuo, kad čia intertekstualumas nėra tik papildantis, bet struktūruojantis visą argumentaciją elementas.

Galiausiai, publikacijoje apie teismo sprendimą intertekstualumas yra minimalus. Tekste beveik nėra pašalinių balsų: pateikiami tik teismų institucijų sprendimai, iš jų išplaukiantys faktai bei perfrazuotos citatos, kurios naudotos ribotai. O ir diskursų hibridiškumas čia labai menkas. Tekstas priklauso teisiniam diskursui, kuris dominuoja be papildomų persipynimų su kitomis sritimis – net religija čia paminima tik tiek, kiek ji yra susijusi su bylos turiniu, o ne kaip atskiras analizuojamas reiškinys.

Tad galima teigti, kad publikacijų intertekstualumo ir diskursų hibridiškumo lygis yra tiesiogiai susijęs, visų pirma, su jų žanru, o antra – su komunikacine funkcija ir siekiamu ideologiniu poveikiu: kuo tekstas labiau siekia diskutuoti ar atverti įvairias pozicijas, tuo intertekstualumas ir hibridiškumas didesni. Tuo tarpu, jei tekstas yra formalesnis ar siekia įtvirtinti institucinius sprendimus, intertekstualumo ir diskursų hibridiškumo lygis atitinkamai mažėja.

Atlikta penkių skirtingų publikacijų teksto analizė leidžia matyti, kad religijos diskursas LRT.lt portale nėra vienalytis – jo tonas, struktūra ir komunikacinės strategijos kinta priklausomai nuo žanro, intencijos ir socialinio konteksto. Vis dėlto, per diskursinės analizės įrankius galima išgryninti tam tikrus modelius, kaip religija viešajame tekste yra reprezentuojama, įreminama ar marginalizuojama.

Pavyzdžiui, straipsnis apie popiežiaus vizitą į Indoneziją, iš pirmo žvilgsnio atrodantis neutralus ir informatyvus, atskleidžia tam tikrą vienkryptiškumą: pasitelkiant pozityvią leksiką, kontrastų kūrimą ir diskursų įvairovę, krikščionybė pateikiama kaip harmoningas, nekvestionuojamas idealas, o popiežius – kuklus herojus. Čia nedomino kritiniai balsai, o konfliktinės temos lieka nutylėtos. Taip formuojamas ne tik konkretus įvykio įreminimas, bet ir platesnė pasaulėžiūra – krikščionybės kaip tarpkultūrinės taikos instrumento diskursas.

Visiškai kitoks atvejis – Povilo Aleksandravičiaus komentaras. Nors straipsnis pozicionuojamas kaip atsvara radikaliai antireliginiam diskursui, jame stipriai veikia pačios ideologinės galios. Autorius konstruoja religiją kaip dvasiškai reikalingą sistemą, tačiau aiškiai

apibrėžia „teisingą“ krikščionybės formą, o alternatyvios pozicijos, tokios kaip gamtinės religijos ar sąmonės eksperimentai, pateikiamos negatyviai. Analizės metu paaiškėjo, kad tam didžiausią įtaką daro tekste naudojamos vertybinės metaforos bei stiprios sakinių struktūros.

Trečioji publikacija – interviu su buvusia Jehovos liudytojų bendruomenės nare bei jos ištrauka iš knygos – išsiskiria asmeniniu liudijimu, tačiau kaip tik dėl to tampa ypač įdomi kritinės diskurso analizės požiūriu. Nors jau kiekybinės analizės metu paaiškėjo, kad jos tonacija religijos atžvilgiu yra neigiama, tolimesnė teksto analizė pirminę prielaidą tik patvirtino: kalbiniai pasirinkimai, metaforų intensyvumas, citatų parinkimas ir pasyvaus veikėjo vaidmuo – visa tai sukuria religijos kaip represinio mechanizmo įvaizdį.

O štai kitas interviu, su etnologue R. Račiūnaite-Paužuoliene, demonstruoja visai kitokią religijos reprezentacijos formą. Čia ji nevertinama, o aiškinama – kaip kintantis, kultūriškai įsišaknijęs reiškinys. Modalumo niuansai, simboliniai palyginimai bei vieno eksperto autoritetas leidžia analizuoti religijos diskursą kaip gyvą socialinį konstruktą.

Galiausiai, paskutinioji publikacija – teismo nutarties pristatymas – kritinės diskurso analizės požiūriu iškelia klausimų apie institucijų galią. Nors tekstas atrodo kaip neutralus informacinis pranešimas, jo gramatinė struktūra, modalumas ir citavimo strategijos analizės metu parodė akivaizdžią diskursų hierarchiją, kai valstybės diskursas įgyja absoliučią reikšmę, o religinė pozicija tik fragmentiškai perfrazuojama iš šalies.

Visą tai turint omenyje, kita šio darbo analizės dalis bus skirta diskurso praktikos lygmeniui, kur bus gilinamasi į tai, kaip šie tekstai atsiranda, kas juos kuria, kaip atrenkamos temos ir kokią įtaką turi žurnalistiniai, redakciniai ar instituciniai sprendimai, leidžiant geriau suprasti, kokiame kontekste gimsta religijos diskursas LRT.lt portale.

2.3. Diskurso praktikos analizė: teksto produkcijos, distribucijos ir vartojimo kontekstas

Nors teksto analizė padėjo atskleisti, kokiais lingvistiniais ir naratyviniais modeliais formuojamas religijos diskursas, siekiant visapusiškesnio vaizdo būtina atsižvelgti ir į platesnį komunikacinį kontekstą – vidines žiniasklaidos institucijos taisykles, redakcinius sprendimus bei auditorijos įtraukimo būdus. Todėl šiame tyrime skyriuje dėmesys skiriamas LRT.lt diskurso praktikos analizei, apimančiai tris pagrindinius aspektus: teksto produkciją, distribuciją ir vartojimą.

Analizuojant teksto produkciją, bus aptariama, kokios organizacinės ir profesinės prielaidos lemia publikacijų kūrimą LRT.lt portale: žurnalistikos normos, redakciniai sprendimai, temų atrankos procesai bei kitos vidinės struktūros. Teksto distribucijos analizė atkreips dėmesį, kokiais kanalais ir kokiomis sąlygomis LRT.lt turinys pasiekia auditoriją. Galiausiai, teksto vartojimo analizė, daugiausiai remiantis S. Hallo mintimis, kaip žiniasklaidos pranešimai yra koduojami ir, siekiant

įvertinti auditorijos interpretacijos rizikas.

Toks nagrinėjimas leis suprasti ne tik tai, kaip religijos diskursas konstruojamas teksto lygmeniu, bet ir kaip jį veikia platesni kontekstai.

2.3.1. Teksto produkcija: diskurso formavimo prielaidos

Visų pirma, analizuojant penkias publikacijas, matyti, kad jų gamybos procese dalyvauja labai skirtingi autoriai – nuo naujienų agentūrų žurnalistų iki universitetų profesorių ar radijo laidų vedėjų. Dėl šios priežasties tekstų pobūdis, informacijos atranka ir diskurso formavimas kiekvienu atveju skiriasi.

Štai, pavyzdžiui, tiek publikacija apie popiežiaus vizitą, tiek apie teismo sprendimą buvo parengtos naujienų agentūrų. Iš tokių frazių kaip „Pranciškaus žodžius citavo naujienų agentūros AFP žurnalistas“ galima matyti, kad pirmasis tekstas atėjo iš „Agence France-Presse“, AFP, t.y. Prancūzijos tarptautinės naujienų agentūros, tada ja pasidalino BNS agentūra ir tik tada LRT.lt. O antrasis – iš naujienų agentūros ELTA, nes randama frazė „Kaip Eltą informavo“, nors galimai straipsnis ir buvo papildytas LRT žurnalisto Gyčio Pankūno, kuris yra svetainėje įvardintas kaip publikacijos autorius. Bet kuriuo atveju, kadangi abu tekstai yra parengti naujienų agentūrų, jie yra aiškiai informaciniai: jų pagrindinis tikslas – greitai ir glaustai perteikti faktus, laikantis naujienų žanro reikalavimų. Remiantis Ž. Pečiulio mintimi, tokios publikacijos atitinka apverstos piramidės principą – pradedama nuo esminės, svarbiausios informacijos ir tik vėliau papildoma detalėmis (Pečiulis, 2005, p. 174). Šie straipsniai orientuoti į faktų pateikimą, informacijos glaustumą ir aiškumą, o konfliktas ar emocinis dramatizmas labai minimalūs. Tai atitinka S. Hallo pastebėjimą, kad žiniasklaidos institucijos dažniausiai gamina turinį pagal profesionalius standartus, tačiau išlieka paveiktos platesnės politinės ir kultūrinės aplinkos (Hall, 1973, p. 3). Tai galima patvirtinti ir kitu kampu: net jei publikacijos ir nebuvo kurtos LRT žurnalistų, jie, turėdami teisę tekstus koreguoti, rinkosi nekeisti formuluočių ir, pavyzdžiui, popiežių vis tiek vaizduoti kaip herojų – silpstančios sveikatos, bet vis tiek įtakingą, kuklų lyderį.

Visai kitokį pobūdį galima matyti interviu žanro publikacijose. Vienas jų yra LRT.lt portalo žurnalistės Daivos Gabrilavičiūtės interviu su etnologue, o štai antrosios publikacijos šaltinis kiek labiau komplikotas. Tai išrašyta ištrauka iš tinklalaidės „Tuzinas“, kurioje D. Rudžinskaitė-Ivanauskę kalbina LRT radijo laidų vedėjas Ignas Klėjus, o išrašytą laidos ištrauką papildė jau prieš tai minėta kita ištrauka iš pašnekovės autobiografinės knygos. Abu šie tekstai rodo kitokį diskurso gamybos principą: autoriai remiasi pokalbiu su vienu pašnekovu, o visa diskurso dinamika grindžiama pašnekovo atsakymais.

Svarbu pažymėti, kad interviu su etnologue turi labiau ekspertišką pobūdį – atsakymai yra

struktūrizuoti, pagrįsti kultūrinėmis ir istorijos žiniomis, stengiamasi pateikti akademiškai pagrįstą informaciją. Tuo tarpu Deimantės Rudžinskaitės-Ivanauskės pasakojimas yra labai asmeniškasis, emociingas ir dramatiškas: tai atitinka Ž. Pečiulio pastebėjimą, kad žurnalistai ieško konflikto, disharmonijos ir emocinio krūvio: „Su emocijomis susijęs ir dėmesys toli nutikusioms nelaimėms, užuojauta nepažįstamiems žmonėms. Emocijomis traukia konfliktinė informacija. Nors atrodo, kad norime ramybės, taikos, tačiau žmoguje tūno kovos, azarto, rizikos instinktas“ (Pečiulis, 2005, p. 173). Ir išties, jau publikacijos pradžioje ištraukiama stipri emocinė citata apie Kalėdų siaubą, taip siekiant įtraukti skaitytoją ir sukelti emocinę reakciją – būdingas žurnalistinis dramatinizavimo metodas.

Abu interviu tekstai rodo ribotą pašnekovų kiekį, kaip jau kalbėta teksto analizės dalyje, žurnalistai nusprendė nekalbinti papildomų pašnekovų, nei D. Rudžinskaitės-Ivanauskės tėvų, mokytojų ar klasės draugų, nei kitos ekspertės be etnologės prof. dr. Rasos Račiūnaitės-Paužuolienės. Tai reiškia, kad diskursas formuojamas vienusiškai, remiantis vienu balsu, kas gali riboti jo įvairovę. Remiantis T. A. van Dijko mintimi, būtent detalių atranka ar net jų eliminacija ir formuoja tam tikrą ideologinį pasakojimą (van Dijk, 1988, p. 32).

Galiausiai, penktoji analizuota publikacija apie „dekolonizaciją“ nuo krikščionybės yra taip pat išskirtinė, nes tai – polemiskis straipsnis, kurį parašė Povilas Aleksandravičius, MRU profesorius. Tai reiškia, kad tekstas jau iš principo yra angažuotas, mat jo parengimo tikslas buvo ne pateikti informaciją, o diskutuoti, ginčytis ir vertinti. Čia nėra siekiama neutralumo, o priešingai – naudojamos diskursinės strategijos, pavyzdžiui, minėtas kito autoriaus minties perfrazavimas ir interpretavimas, leidžiantis formuoti tam tikrą oponento vaizdinį.

Galima matyti, jog publikacijos rodo labai įvairias teksto gamybos praktikas: nuo faktais pagrįstų naujienų iki emocinių liudijimų ir ideologinių polemikų. Straipsniai skirtingai taiko informacijos atrankos kriterijus, mat kai kur svarbiausia yra pateikti naują ir aktualią informaciją, o kitur – iškelti asmeninį išgyvenimą ar diskusiją.

2.3.2. Teksto distribucija: medijų struktūrų įtaka diskursui

Ne ką mažiau svarbu diskurso praktikos analizėje aptarti ir tai, kaip tekstai yra pateikiami – kokioms rubrikoms priskiriami, ką akcentuoja antraštėse, įžangose ir pan. Šie elementai leis giliau suprasti, koks požiūris į religiją yra formuojamas auditorijai.

Štai, pavyzdžiui, publikacija apie popiežių yra patalpinta rubrikoje „Pasaulyje“ (žr. 1 priedą). Tai lemia jos pozicionavimą kaip tarptautinės, diplomatinės reikšmės naujienos, orientuotos į pasaulinių įvykių stebėjimą. Galima matyti, kad antraštė „Popiežius atvyko į musulmoniską Indoneziją“ yra faktiška ir neutrali, o ir įžangoje naujiena yra pateikta itin informatyviai.

Visai kitokia situacija yra su publikacija „Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius“, publikuotame „Kultūros“ skiltyje (žr. 1 priedą). Iškart galima matyti, kad vien antraštė aiškiai siekia šokiruoti ir patraukti dėmesį. Pasirinkimas pabrėžti vaizdinį apie kūdikių kėlimą į medžius ir dar tai kontrastuoti su šiuolaikybe – motociklais – rodo sąmoningą sprendimą naudoti įsimenančius simbolius, sustiprinti skaitytojui emocinį poveikį. Verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad žanro tema pristatoma tik po šių faktų, t.y. sakoma „etnologė apie laidojimo papročius“ tik po išvardintų šokiruojančių simbolių. Panašiai yra ir įžangoje, kurioje paliekama intriga, sukuriama noras skaityti publikaciją, kurioje žmonės daugiau sužinos apie galimai žiaurų ar šokiruojantį krikščionių paprotį kelti kūdikius į medžius: „Tarp jų – laimingos mirties varpelis, motociklai aplink karstą ir nekrikštytų kūdikių kėlimas į medžius“.

Naudinga pastebėti ir kitą, vizualinį, teksto pateikimo niuansą – paryškintą etnologės citatą (žr. 1 paveikslą):

1. paveikslas Išskirta ir paryškinta citata LRT.lt portale

Liaudies tradicija teigia, kad kai miršta šeimos narys, būtinai reikia pažadinti artimuosius, netgi vaikus, nes jis išeidamas gali išsivesti ir kitus.

Šaltinis: A. Čepurnaitė, 2025.

Kitaip nei tolimesnėse šiame poskyryje analizuojamose publikacijose, čia pateikiama tik viena citata. Vis dėlto ji stebina ar net šokiuoja – minimas liaudiškas paprotys, pagal kurį žmonės bijodavo, kad mirusieji Anapilin gali išsivesti ir gyvuosius.

Kur kas daugiau tokių citatų yra P. Aleksandravičiaus poleminiame straipsnyje, kuris publikuotas rubrikoje „Nuomonės“, kas, beje, iškart įrėmina tekstą kaip asmeninę poziciją, o ne objektyvų faktinį pranešimą, kurį turėtų rengti žurnalistai. Čia minėtų citatų yra net keturios:

1. „Pati Bažnyčia, absoliuti dauguma jos hierarchų, joje vykstančius dvasinius procesus vertina kur kas mažiau už kitą tradicinę religijos atliekama vaidmenį – vienyti visuomenę pasitelkiant griežtą kontrolę, sausas dogmas ir įstatymo moralę“
2. „Krikščionybės problema yra ne jos nepajėgumas išpildyti „žmogiškąją transcendencijos poreikį, troškimą susitikti su dvasiniu pasauliu ir patirti stebuklą“, bet tai, kad daugybė krikščionių nepažįsta savo pačių tradicijos“
3. „Kviečiant atsisakyti visko, kas susiję su krikščionybe, yra parodoma, kad iš jos jau

nebesitikima nieko ir kad ją reikia keisti kažkuo kitu. Tačiau kuo?“

4. „Ne vieno krikščionies dvasinis gyvenimas buvo paralyžiuotas baimės būti apsėstam“

Akivaizdu, kad šios citatos pabrėžia polemikos aštrumą ir nukreipia skaitytoją į vertinamąją poziciją dar iki išsamaus teksto skaitymo. O ir antraštė bei įžanga tai tik pastiprina, nes yra kiek „nestandartinės“ žurnalistiniam stiliui, imponuodamos, jog tai ir nėra informacinis objektyvus straipsnis.

Tuo tarpu interviu „Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šurpą“ publikuojamas skiltyje „Veidai“ – tiek antraštė, tiek rubrika jau teisingai nurodo, kad istorija bus asmeninė, paremta emocijomis. Vizualiai tekstas taip pat konstruojamas taip, kad sustiprintų emocionalumą: didesniu šriftu ir paryškinimu pateikiama citata „Aš aiškiai skleidžiu žinutę, jog bet kokios religijos diegimas vaikui kenkia jo raidai – religija nėra vaikų reikalas, tai niekuo nesusiję su vaikyste“. Ši citata pasirinkta sąmoningai – ji ne tik labai stipri emocine prasme, bet ir įrėmina viso interviu kryptį – nusistatymą prieš religiją, o ypač – Jehovos liudytojų bendruomenę.

Galiausiai, „Lietuvoje“ rubrikoje publikuotas pranešimas apie teismo sprendimą „Teismas: Gaudijos vaišnavų bendruomenės narys, vengęs karo tarnybos, nuteistas pagrįstai“ įrėmina tekstą kaip vidaus aktualijų bei teisinio proceso naujieną. Tekstas suformuluotas pagal agentūrų (ELTA ir BNS) standartus – dominuoja neutralus, faktinis tonas, vengiant asmeninių vertinimų, laikomasi minėtos apverstos piramidės principo, kur svarbiausi faktai pateikiami pirmiausiai, o tik vėliau – aplinkybės bei kontekstas. Visgi galima ginčytis, kad antraštėje yra tarp eilučių suformuojama pozicija – nuteistas pagrįstai, mat religiniais įsitikinimais tik „prisidenginėjo“. Tai jau yra tam tikras vertinimas, kurį žmogus gali susidaryti dar prieš pradėdamas skaityti publikaciją. Ši detalė leidžia daryti prielaidą, kad net ir agentūrinės žinutės atveju LRT.lt redakcija priima tam tikrus orientacinius sprendimus, formuodama auditorijos nuomonę.

Tad akivaizdu, kad turinio priskyrimas rubrikoms, jo pateikimas antraštėse ir įžangose bei vizualinių akcentų parinkimas citatoms LRT.lt portale stipriai prisideda prie tam tikro pasaulėvaizdžio formavimo ir prioritetinių temų įtvirtinimo visuomenės sąmonėje.

2.3.3. Teksto vartojimas: auditorijos interpretacija ir galimos jos rizikos

Galiausiai, labai svarbu kritinėje diskurso analizėje apžvelgti ir tai, kaip tekstai gali būti interpretuojami skaitytojų. Čia pravartu remtis teorinėje tyrimo dalyje minėtu S. Hallo kodavimo ir dekodavimo modeliu, kuris pabrėžia, kad komunikacinis procesas nėra vienkryptis – auditorijos dekodavimo procesas gali ženkliai skirtis nuo siųstų pranešimų intencijų (Hall, 1973). Kitaip tariant, net jei žinutė pateikiama pagal dominuojantį kodą, auditorija gali ją interpretuoti hegemoniniu

(sutampančiu su autoriaus intencija), derinamuoju (iš dalies sutampančiu, bet su korekcijomis) ar opoziciniu (visiškai atmetančiu) būdu (Hall, 1973). Be to, kaip jau minėta anksčiau, 2024 metais LRT televizija išliko žiūrimiausiu televizijos kanalu Lietuvoje pagal vidutinį dienos žiūrovų skaičių, o LRT.lt portalas, pagal vartotojų praleistą laiką per mėnesį ir vidutinį vieno vartotojo aktyvumą, buvo antras tarp šalies naujienų portalų (LRT, 2025, p. 57). Šis faktas patvirtina, kad LRT turinys yra plačiai vartojamas ir daro reikšmingą poveikį auditorijos diskursui, todėl jį analizuojant būtina įvertinti ne tik pateiktos informacijos kryptį, bet ir galimas interpretacijos rizikas.

Pavyzdžiui, publikacija apie popiežiaus vizitą, nors ir yra informacinė naujiena ir pateikiama iš pažiūros neutraliai, skirtingų auditorijų taip pat gali būti suprantama skirtingai. Katalikai gali priimti tekstą hegemoniniu būdu, pavyzdžiui, kaip natūralią naujieną apie svarbų religinį lyderį. O štai sekuliariai ar kritiškai nusiteikę skaitytojai, tikėtina, suprastų informaciją derinamuoju būdu, įvertindami tarpreliginio dialogo svarbą, bet kartu skeptiškai žiūrėdami į pačias religines institucijas bei jų galią. Svarbu paminėti, kad publikacijoje aptikti elementai apie teroro aktus ir saugumo sustiprinimą taip pat gali iššaukti kitokią reakciją. Pavyzdžiui, skatinti opozicinį dekodavimą tiems, kurie linkę matyti religinius įvykius per grėsmių ir konfliktų prizmę.

O kur kas labiau subjektyvioje publikacijoje apie „dekolonizacijos“ nuo krikščionybės pavojų juntama aiški angažuota pozicija. Kadangi tai yra polemisinis atsakas į kitą straipsnį, jo vartojimas auditorijoje tampa labai fragmentuotas: dalis skaitytojų, ypač tie, kurie palankiai vertina tradicinę religiją ir krikščionišką paveldą, interpretuos jį hegemoniniu būdu, o, tuo tarpu, religiją kritikuojantys skaitytojai šį tekstą priims opoziciškai.

Be to, publikacija iš visų penkių išsiskiria ir sudėtingesniu akademiniu tonu: čia randamos ilgos ir komplikotos sakinių struktūros, sunkiai suprantami terminai, pavyzdžiui, „pseudoreliginė dimensija“, ar konteksto išmanymo reikalaujantys sakiniai, tokie kaip „krikščionybėje tai nėra naujovė bent jau nuo šv. Pranciškaus Asyžiečio laikų, o popiežius Pranciškus tam skyrė encikliką *Laudato si*“. Visa tai dar labiau riboja potencialią auditoriją, mat šis diskursas tampa prieinamas tik tiems, kurie yra pasirengę įsitraukti į aukštos kvalifikacijos ir konteksto supratimo reikalaujančią diskusiją. Taigi, skirtingai nei, pavyzdžiui, paprastesnė žinutė apie popiežiaus vizitą, čia informacija „užkoduota“ sudėtingu būdu, reikalaujant tam tikrų kompetencijų ją interpretuoti.

Toks neatitikimas tarp S. Hallo vadinamo koduotojo, t.y. straipsnio autoriaus, ir dekodautojo – skaitytojo – yra išsamiai aptariamas jo teorijoje apie komunikacinį mainų procesą. Pasak S. Hallo, simetrijos lygis, kitaip tariant, supratimo ir nesusipratimo lygis informacijos mainuose, priklauso tiek nuo pozicijų simetrijos arba asimetrijos tarp koduotojo ir dekodautojo, tiek nuo to, kiek jų naudojami kodai sutampa arba nesutampa, t. y. tobulai perduoda, pertraukia ar sistemingai iškreipia siunčiamą žinią (Hall, 1973, p. 4). Kodų „nesutapimas“ glaudžiai susijęs su struktūriniais skirtumais tarp transliuotojų ir auditorijos, bet taip pat kyla dėl asimetrijos tuo momentu, kai žinia paverčiama

„pranešimo forma“ ir iš jos vėl transformuojama (Hall, 1973, p. 4). Būtent ši nelygybė tarp dviejų komunikacijos pusių sukelia tai, kas vadinama „iškraipymais“ arba „nesusipratimais“ (Hall, 1973, p. 4). Kitaip tariant, kuo sudėtingesnis yra diskursas ir kuo mažiau bendri kodo atpažinimo mechanizmai, tuo didesnė yra „transformacijos klaidos“ rizika – informacija gali būti suvokta visiškai kitaip nei ketinta. Vadinasi, šią publikaciją natūraliai lydi rizika, kad jos pranešimas bus pakeistas ar bent jau nesuprastas dėl pradinės komunikacinės asimetrijos: autoriaus kodas, t.y. krikščionybės gynimas kaip civilizacinės prasmės šaltinio, gali būti visiškai kitaip dekodotas auditorijos, kuri vadovaujasi sekuliaria pasaulėžiūra.

Visai kitokia situacija yra interviu apie augimą Jehovos liudytojų bendruomenėje. Čia pasakojimas yra asmeninis, labiau orientuotas į emocinį patyrimą nei objektyvią analizę. Tai lemia, kad auditorijos recepcija itin priklauso nuo individualios patirties: tie, kurie patys išgyveno religinių bendruomenių griežtumą ar patyrė traumas, tekstą priims hegemoniniu arba derinamuoju būdu, matydami jį kaip autentišką liudijimą, o štai, pavyzdžiui, praktikuojantys Jehovos liudytojai ar religinėms organizacijoms simpatizuojantys skaitytojai gali interpretuoti jį opoziciškai – kaip šališką, suabsoliutintą naratyvą. Bet kuriuo atveju, galima manyti, kad dekodavimo dalis šioje publikacijoje yra paprastesnė ir dėl kitos priežasties – tai interviu žanras, kuriame pašnekovė kone tiesiogiai kalba apie savo patirtį, o žurnalistas įvykio iš šalies neperkuria ir neperkonstruoja per savo įsitikinimus. Tad galima teigti, jog čia atkoduojama žinutė yra gana artima užkoduotai – negatyvus religijos, ypač Jehovos liudytojų bendruomenės, vaizdinys, nesvarbu, ar skaitytojas tam pritaria, ar ne.

Gana panaši situacija yra ir kitame interviu, kur apie laidojimo papročius kalbinama etnologė. Tikėtina, žinutė dekoduojama gana artimai jos originaliai minčiai, išlaikoma žurnalisto distancija ir vertinimas, paliekant akademinį papročių aprašymą. Tačiau čia galima pastebėti kiek kitą aspektą – kaip aptarta ankstesniame skyrelyje, senosios praktikos, pavyzdžiui, nekrikštytų kūdikių kėlimas į medžius, skaitytojui gali sukelti lengvą šoką arba smalsumą, priklausomai nuo kultūrinio raštingumo, todėl tekstas dažniausiai bus priimamas su atvira, bet interpretuojančia pozicija. Negana to, publikacija tematiškai apima egzistencinius klausimus, kurie, kaip pastebi Ž. Pečiulis, yra nuolat aktualūs visuomenėje – gimimas, mirtis, tikėjimas, laisvė (Pečiulis, 2005, p. 173). Auditorija, nepriklausomai nuo religinių ar pasaulėžiūrinių skirtumų, šią temą dažniausiai priima hegemoniniu arba derinamuoju būdu, nes laidotuvių tradicijos yra universali patirtis.

Galiausiai, publikacija apie teismo sprendimą yra skirta plačiajai auditorijai kaip faktinė žinia – panašiai kaip ir su informacine publikacija apie popiežiaus vizitą. Tačiau čia galima matyti aiškią riziką dėl dekodavimo: tie, kurie simpatizuoja religinei laisvei, gali interpretuoti tekstą opoziciškai, matydami baudą kaip žmogaus teisių pažeidimą. Tuo tarpu tie, kurie labiau palaiko valstybines institucijas ir teisinės valstybės principus, tekstą priims hegemoniniu būdu.

Tad atsižvelgiant į analizuotus tekstus, galima teigti, kad LRT.lt auditorijos reakcijos priklauso

nuo tematikos, publikacijos žanro, asmeninės skaitytojų patirties bei ideologinių nuostatų. Kaip nurodo S. Hallas, komunikacija nėra paprasta siuntėjo–gavėjo grandinė: dekodavimo momentas visada atveria erdvę alternatyvioms interpretacijoms, o tai kritinėje diskurso analizėje būtina atsižvelgti kaip į sisteminių, o ne atsitiktinių reiškinių

Apibendrinant diskurso praktikos analizę galima teigti, kad visos tirtos publikacijos atspindi sudėtingą, daugiasluoksnį diskurso kūrimo ir sklaidos procesą, kuriame persipina žurnalistiniai, organizaciniai ir kultūriniai veiksniai. Tekstų produkcija aiškiai rodo, kad didelę įtaką turėjo publikacijų žanras ir autoriaus tipas: agentūrų naujienos, interviu su ekspertais ar asmeniniai liudijimai buvo parengiami pagal skirtingus redakcinės atrankos ir informacijos pateikimo principus. Pavyzdžiui, publikacijose apie popiežiaus vizitą ir teismo sprendimą dominavo agentūrinis, faktais grįstas pasakojimas, o asmeninis liudijimas ir knygos ištrauka ar poleminė publikacijos analizė leido autoriams kurti labiau angažuotus, vertybinę poziciją išreiškiančius diskursus.

Kalbant apie distribuciją, pastebima, kad publikacijų rubrikos buvo kruopščiai parinktos atsižvelgiant į tematiką: „Pasaulyje“, „Lietuvoje“, „Kultūra“, „Veidai“ ar „Nuomonės“ skyriai leidžia skaitytojams intuityviai orientuotis, ko tikėtis iš turinio tono ir gylio. Vizualinis akcentavimas, pavyzdžiui, šokiruojančios citatos apie vaikus medžiuose ar trauminius vaikystės išgyvenimus, rodo, kad redakcija aktyviai siekia emocinio įsitraukimo, konstruodama naratyvus taip, kad jie būtų patrauklūs ir paveikūs. Antraštės ir įžangos, kuriose informacija ir labiausiai koncentruota ir turėtų perteikti publikacijos esmę, dažnai apeliuoja į konfliktą, dramą, emociją ar visuomenės jautrumą – tai sutampa su Ž. Pečiulio išskirtomis žurnalistinio darbo taisyklėmis ir naujienų vertinimo kriterijais.

Svarbu pabrėžti, kad LRT.lt turinio kūrimas ir distribucija yra stipriai susijusi su jos, kaip viešosios žiniasklaidos institucijos, įsipareigojimais. LRT tarybos komitetai ne tik kontroliuoja turinio kokybę ir atitikimą misijai, bet ir veikia kaip filtras, kuris lemia, kokios temos, kokiu tonu ir kokiais diskursiniais akcentais pasiekia auditoriją. Taigi diskurso produkcija ir distribucija LRT.lt portale nėra vien individualių žurnalistų ar redaktorių sprendimų rezultatas, bet kompleksinis procesas, formuojamas institucinių, socialinių ir kultūrinių jėgų sąveikos. Dėl šios priežasties būtina pereiti prie paskutiniosios kritinės diskurso analizės dalies – socialinės praktikos analizės.

2.4. Socialinės praktikos analizė: platesnė ideologinė struktūra

Pasak N. Fairclougho, socialinės praktikos analizė leidžia suprasti, kaip tekstai atliepia vyraujančias galios struktūras, ideologinius procesus ir visuomenės pokyčius (Fairclough, 1995). Šiuo atveju svarbu klausti ne tik, kaip kalbama apie religiją, bet ir kodėl kalbama būtent taip – kokios platesnės reikšmės ir procesai įrėmina pasirinktų temų pateikimą. Todėl šioje analizės dalyje bus

aptariamoms dvi kryptys: religijos kaip socialinio diskurso vieta šiuolaikinėje Lietuvoje bei temų tendencijos ir aktualijos, kurios atspindi vyraujančius viešojo diskurso prioritetus.

2.4.1. Religijos kaip socialinio diskurso vieta šiuolaikinėje Lietuvoje

Kritinės diskurso analizės požiūriu jokie tekstai neegzistuoja izoliuotai – jie įsitvirtina platesnėse sociokultūrinėse struktūrose, kurios formuoja tiek diskurso produkcijos, tiek jo suvokimo galimybes. Todėl nagrinėjant religijos diskursą LRT.lt portale būtina atsižvelgti į platesnį socialinės praktikos kontekstą. Verta pradėti nuo pagrindų – religijos šiuolaikinėje Lietuvoje.

Remiantis statistikos departamento duomenimis, 80,2 proc. Lietuvos gyventojų save priskyrė religinėms bendruomenėms ir asociacijoms (Lietuvos statistikos departamentas, 2022). Didžiausią dalį sudarė Romos katalikai – net 74,2 proc. šalies gyventojų, antra pagal dydį religinė bendruomenė buvo stačiatikiai, kuriems priklausė 3,8 proc. gyventojų, o kiekviena kita religija apėmė mažiau nei 1 proc. visos Lietuvos populiacijos (Lietuvos statistikos departamentas, 2022). Tuo tarpu 6,1 proc. gyventojų nurodė nepriklausantys jokiai religinei bendruomenei, o 13,7 proc. savo religijos neįvardijo (Lietuvos statistikos departamentas, 2022). Religinei bendruomenei save priskiriančių gyventojų amžiaus struktūra taip pat buvo gana įvairi:

- maždaug vienas iš penkių Romos katalikų, baptistų ir septintosios dienos adventistų buvo jaunesnis nei 19 metų;
- daugiau kaip 40 proc. stačiatikių ir sentikių, taip pat daugiau kaip 50 proc. žydų buvo 60 metų ar vyresni (Lietuvos statistikos departamentas, 2022).

Be to, 2021 metais buvo užfiksuota ir naujų religinių bendruomenių: tarp jų – deistai, Gaudijos vaišnavų sekėjai, raganos, rastafariai ir teosofai (Lietuvos statistikos departamentas, 2022).

Nors statistiškai didžioji dalis gyventojų save sieja su religija, tai nebūtinai reiškia aktyvų dalyvavimą religinėje praktikoje ar stiprų religinį tapatumą. Ir apskritai, kaip teigia prof. dr. Rita Šerpytytė, akademikai „remiasi prielaida, kad šiuolaikinio pasaulio iššūkius religijos ir kultūros sritims bei jų tarpusavio santykio transformacijoms pirmiausia reprezentuoja ne globalizacija, o sekuliarizacija. Kiti šiuolaikinio pasaulio iššūkiai – nihilizmas, cinizmas iš vienos pusės, religinės patirties vizualizacija, religinio „gyvenimo“ patyrimo persikėlimas į kasdienybės sritį, kultūros pasaulio medializacija – vienaip ar kitaip yra susiję su sekuliarizacija ir tampa jos išraiška“ (Šerpytytė, 2013, p. 8). Ir išties, analizuotose publikacijose matyti šios tendencijos: religija dažnai pristatoma ne kaip savaime suprantama gyvenimo dalis, o kaip sociokultūrinis reiškiny, kurį reikia paaiškinti, interpretuoti arba net kritikuoti.

Kaip analizuota praėjusiuose skyriuose, straipsnyje apie Jehovos liudytojų bendruomenėje augusią D. Rudžinskaitę-Ivanauskę dominuoja pasakojimas apie trauminę patirtį, griežtas religines

normas ir vaikystės ribojimus. Tokiu būdu religija pateikiama per aukos patirties filtrą, o institucinis tikėjimas implikuojamas kaip potencialus žalingų patirčių šaltinis. Toks naratyvas puikiai atitinka R. Šerpytės išvargą, kad šiandieninėje kultūroje religinė patirtis dažnai vizualizuojama ir sukasdieninama – ji tampa individualių išgyvenimų, o ne kolektyvinės tapatybės dalimi.

Panašų sekuliarizacijos kontekstą galima išvargti ir publikacijoje apie popiežių. Čia pagrindinis akcentas dedamas ne į teologinius aspektus, bet į tarpreliginį dialogą, kartu paminint klimato kaitą ir saugumą. Popiežiaus atvykimas pateikiamas kaip politinis įvykis, o ne grynai religinis, kas gali rodyti temų apie tikėjimą transformaciją į platesnį, pasaulietišką diskursą.

Kalbant apie krikščionybę, verta stabtelėti ir aptarti tai, kaip glaudžiai šioji yra susijusi ir su lietuvių nacionaline tapatybe. Kaip pažymi doc. dr. Aušrelė Kristina Pažėraitė, „dabartiniame pasaulyje viena ir kita – religinė ir nacionalinė – tapatybės dažnai taip glaudžiai susipynusios, kad, pajudinus vieną, neišvengiamai pajudinama ir kita“ (Šerpytė, 2013, p. 415). Šią išvargą atspindi, pavyzdžiui, interviu su etnologe, kur krikščioniški laidotuvių papročiai aprašomi kaip organiška lietuvių kultūros dalis, o katalikybė laikoma natūraliu tautinės tapatybės ramsčiu. Įdomu pastebėti, kad šis religinės ir tautinės tapatybės susiejimas turi aiškų statistinį pagrindą – kaip minėta, 2021 m. duomenimis, net 78,8 % lietuvių save priskiria Romos katalikų bendruomenei (Lietuvos statistikos departamentas, 2022). Tai leidžia daryti prielaidą, kad žiniasklaidoje religija dažnai pristatoma ne tik kaip tikėjimo klausimas, bet ir kaip nacionalinės tapatybės išraiška.

Visgi, reikia pastebėti, kad šis naratyvas nėra vienalytis. Kartais, pavyzdžiui, poleminiame straipsnyje, kaip jau buvo aptarta anksčiau, religija pristatoma ir kaip galimų socialinių problemų šaltinis. Tai rodo, kad šiuolaikinėje Lietuvoje jos vieta visgi nėra statiška – religija nuolat permąstoma, aptriama ir iš naujo įtraukiama į viešus diskursus.

Kaip teigia A. Pažėraitė, istorikas, interpretuojantis religinius naratyvus, „gali tapti tikėjimą griauančiu „bedieviu“, arba mitinę tikrovę nuo istorinės tikrovės atlupančiu ir naują tikrovę bei naujos tapatybės pamatus kuriančiu „pranašu“ (Šerpytė, 2013, p. 415). Panašiai ir šiuolaikinė žiniasklaida, kurdama publikacijas, susijusias su religija, neretai ją pristato ne kaip nekvestionuojamą tikrovę, o kaip sociokultūrinį konstruktą, kurį reikia aiškinti, perinterpretuoti arba kritiškai permąstyti. O kadangi žiniasklaida veikia platesnių socialinių procesų lauke, religijos diskurso analizė yra neatsiejama ir nuo tuometinės visuomenės aktualijų ir ideologinių nuotaikų. Todėl siekiant atskleisti, kaip socialinės praktikos lygmeniu buvo įreminami analizuojami diskursai, toliau bus aptariama, kokios temos buvo aktualios Lietuvos viešojoje erdvėje savaitę prieš ir po pasirinktų publikacijų pasirodymo.

2.4.2. Temų tendencijos ir aktualijos viešajame diskurse

Darant prielaidą, kad svarbu neapsiriboti vien tik religijos vietos ir vaidmens Lietuvos visuomenėje aptarimu, šioje empirinėje dalyje pasirinkta žengti žingsnį toliau – koncentruotis į temų tendencijas LRT.lt portale apytikriai panašiu metu, kai buvo publikuotos aptartos publikacijos. Duomenų atrankai taikytas toks principas: pagal kiekvieno iš anksčiau nagrinėtų straipsnių datas (žr. 1 priedą) LRT.lt portale buvo parinktas laikotarpis, apimantis savaitę iki ir savaitę po jo paskelbimo. Buvo naudojamas svetainės „Populiariausi“ filtravimo įrankis, kuris leidžia matyti labiausiai skaitytas to laikotarpio publikacijas. Norint išlaikyti analizės nuoseklumą, buvo pasirinkta papildoma filtravimo sąlyga – atvaizduoti tik tekstines publikacijas „Straipsniai“, neįtraukiant vaizdo ir garso medžiagos. Toks metodas leidžia įvertinti, ar konkreti publikacija arba jai giminingos temos įgyja didesnę auditorijos dėmesį ir kaip tai gali būti siejama su platesnėmis socialinėmis nuostatomis, ideologiniais rėmais ar visuomenėje vyraujančiais diskursais.

Anksčiausiai publikuotas buvo straipsnis apie popiežiaus kelionę – 2024 m. rugsėjo 3 d. Savaitę iki jo ir savaitę po jo buvo išpublikuoti net 2767 straipsniai, iš kurių populiariausių antraštės surašytos žemiau:

1. „Darbdavių gėdos lentoje – žinomi vardai“
2. „Pasikeitus kompensacijoms už „pasaugotą“ elektrą, ar dar apsimoka turėti saulės elektrinę“
3. „Geriausių breiko šokėjų reitinge – netikėtas australės triumfas, jame nėra Banevič“
4. „Dėl didžiausio Lietuvos degalinių tinklo vardo – arši kanadiečių ir Paleičikų šeimos kova“
5. „Maskva sureagavo į Vokietijos karinę bazę Lietuvoje: neplanuojame pulti NATO“
6. „Mirė avarijos metu sužalotas pareigūnas“
7. „Prokuroras: Žemaitaitis nurodė, kad Pirčiupių kaimo žudynes įvykdė žydai, o ne naciai“
8. „Čeprackas apie uždaramą „Michelin“ restoraną: atsibodo dirbti nemokamai arba į nuostolį“
9. „Griežtesnės taisyklės statantiesiems namus soduose: ką reikėtų žinoti?“
10. „Vytautas Landsbergis. Atgaivinta vergovinė santvarka“
11. „Jessicos Shy triumfas: koncertas pilname Kauno stadione džiugino 38 tūkstančius gerbėjų“
12. „Kubilius jau susitiko su Ursula von der Leyen – buvo įvardytas labai konkretus portfelis“
13. „Karalių liga“ – podagra: istorija, simptomai, gydymas ir prevencija“
14. „Žemaitaičiui negrąžinus diplomatinio paso Landsbergis panaikino jo galiojimą“
15. „Новые поправки к Трудовому кодексу: оплата за праздничные дни и сверхурочные“
16. „Po 12 metų į Lietuvą grįžęs garsus japonų ekonomistas: esate labai įdomioje padėtyje“
17. „Dėl Baltarusijoje degančių miškų ir durpynų Lietuvoje jaučiamas degėsių kvapas“
18. „Greičio matuokliai bus statomi kitaip: iki šiol rūpinosi ne saugumu, o baudų surinkimu?“
19. „Kyla klausimų dėl Nausėdos: kodėl jis delsia nutraukti sutartis su Rusija ir Baltarusija?“
20. „Nuo socdemo Palucko iki konservatoriaus Matulo: politikų turtai užsienyje siekia milijonus“

Galima matyti, kad tuo metu tarp populiariausių straipsnių dominavo temos apie vidaus

politiką, ekonomiką ir kriminalinius įvykius. Nors popiežiaus vizitas ir informuoja apie svarbų įvykį globaliu mastu, jis į populiariausiųjų sąrašą nepatenka ir lieka nuošalyje.

Tuo tarpu P. Aleksandravičiaus tekstas buvo publikuotas kiek vėliau – rugsėjo 29 d. Atitinkamai nustatytu laikotarpiu (rugsėjo 22 d.–spalio 6 d.) viso LRT.lt portale rasta net 2816 straipsnių. Populiariausi būtų šie:

1. „Rastas Vilniaus „Akropolyje“ dingęs šešiametis, policija pradėjo tyrimą dėl pagrobimo“
2. „Ralyje Utenoje automobilis rėžėsi į minią, 1 žuvo, 14 sužeista, tarp jų – nepilnametis“
3. „Trumpas apie Lietuvos pagalbą Ukrainai: kitos NATO šalys turėtų duoti daugiau“
4. „Žinokite, ką perkate: „Shein“ ir „Temu“ produktuose – dideli kiekiai toksiškų chemikalų“
5. „Elektrėnų savivaldybėje rastas greitkelyje dingusio vilniečio kūnas“
6. „Žiniasklaida: mirė viena iš trijų Tatrų kalnuose išgelbėtų lietuvių“
7. „Dingo vilnietis Mindaugas Pelenis: paskutinė fiksuota buvimo vieta – kelyje Vilnius–Kaunas“
8. „Nuo spalio 1-osios – vairuotojams aktualūs techninės apžiūros pokyčiai“
9. „Vaizdai iš nelaimės vietos: Utenoje gedima žuvusio ralio žiūrovo“
10. „LRT debatuose – atakos Armonaitei ir jos atsakas: jūs man nebedėstote, čia ne Afganistanas“
11. „Profesorė: Ramanausko pasisakymai yra net blogiau nei Žemaitaičio ar kartuvės prie Seimo“
12. „Violeta Baublienė: pastarieji 15 metų man buvo nesibaigiančių netekčių sezonas“
13. „Po audros dėl siūlymo „sušaudyt“ – Ramanausko reakcija: „labai svarbu apsaugot MŪSŲ rusus“
14. „Skaudų išsiskyrimą išgyvenęs Gimenezas: nežinojau, ar tai meilė, ar emocinė priklausomybė“
15. „LRT pozicija dėl viešų Algio Ramanausko pasisakymų“
16. „Buvusi kandidatė į merus Radvilė sustabdyta neblaivi prie vairo, kartu buvo mažametė dukra“
17. „carVertical“ vadovas pratrūko: dieną 2 val. vedžioja šunis, po 16 val. jau nebepasiekiami“
18. „Lazdynų priimamasis: kol vieni miršta, kiti verkia dėl nulūžusio nago“
19. „Kolegos apie ralyje žuvusį Roką: galėjo tapti žinomu Lietuvos mokslininku“
20. „Nesulaukus kvietimo iš prezidento, pasisakė Šimonytė: nepažįstu žmonių, kurie neateitų“

Analizuojamu laikotarpiu populiariausi straipsniai buvo susiję su kriminaliniais įvykiais, politiniais skandalais ir socialinėmis problemomis. Galima manyti, kad poleminių temų, nors ir įprastai aktualios intelektualiai auditorijai, išlieka mažiau pastebimos viešajame diskurse. Vis dėlto publikacija atlieka svarbią funkciją – įneša į LRT.lt srautą svarstymų apie ideologinius ir religinius klausimus, net jei ir nesulaukia didelio skaitytojų susidomėjimo.

O štai interviu su etnologe kontekstas visai kitoks. Šis straipsnis publikuotas lapkričio 1 d. –

Visų Šventųjų ir Vėlinių laikotarpį, kas rodo, jog temos pasirinkimą veikė ne tik redakciniai kriterijai, bet ir platesnis socialinis–kultūrinis kontekstas. Šis sezoniškumas natūraliai suaktualina religinių temų reprezentaciją žiniasklaidoje: apie katalikiškas tradicijas kalbama kaip apie kolektyvinės atminties ir kultūrinės tapatybės dalį, todėl diskursas apie religiją šioje publikacijoje priimamas kaip savaime suprantamas ir socialiai prasmingas. Visgi savaitę iki jo publikavimo bei savaitę po jo populiarių straipsnių sąrašas rodo kitą tendenciją:

1. „First North Korean troops killed in Russia, says Lithuanian source“
2. „Seimo rinkimai 2024: socialdemokratai švenčia triuškinamą pergalę“
3. „Prabilo įtarimų sulaukęs Navickienės sutuoktinis: mūsų šeimos modelis visada buvo toks“
4. „Lietuva pasirinko: išrinktųjų Seimo narių sąrašas“
5. „JAV prezidento rinkimai. Harris telefonu pasveikino Trumpą su pergale“
6. „Tarptautinis tyrimas. Rusijos bazės Lietuvos pasienyje: ruošiami diversantai ir sabotažas“
7. „Išmanusis skaitiklis gyventojai sukėlė klausimų: „tikra magija“
8. „Restoraną turėjęs uždaryti italas antrąkart į Kauną negrįžtų: „Tai tuščias miestas“
9. „Avarija sostinėje: sužalota 11 asmenų, du iš jų – vaikai“
10. „Testamento sudarymas: kiek kainuoja ir ar reikia?“
11. „Jaunystės meilę Antanas užkariavo tik pensijoje: paskambinęs paklausiau, ar jau laisva“
12. „Blinkevičiūtei ir Landsbergiui ketinant atsisakyti mandato, Seime dirbtų du kiti politikai“
13. „Šaltiniai: Blinkevičiūtė ketina pranešti, kad negalės eiti premjerės pareigų“
14. „Rinkėjas pasipiktino Blinkevičiūtės elgesiu po rinkimų: kreipėsi į VRK“
15. „Slaugytoja Baršauskienė: Lietuvą ištiks katastrofa, esu paskutinės kartos slaugytoja“
16. „Kristupas Naraškevičius – apie jubiliejų, vestuves ir tris savo šeimas“
17. „Dramos atomazga: Blinkevičiūtė premjere nebus, socdemai teikia Palucką“
18. „Crvena Zvezda“ klubas viešai išsakė kritiką: gėda ir nepagarba Kaune“
19. „Baigėsi BRICS viršūnių susitikimas: teisingos taikos prašymai ir Putino pyktis“
20. „Navickienė apsisprendė trauktis iš politikos: atliktos kratos šeimai buvo netikėtos“

Galima matyti, kad tuo metu populiariausi straipsniai buvo skirti Seimo rinkimams bei tarptautiniams konfliktams, o religinės temos liko antrame plane. Natūralu, jog straipsniai apie kultūrą bei etnologiją šiame kontekste nėra prioritetas nei žurnalistams, nei didžiajai daliai auditorijos. Visgi, redakciniu požiūriu jos prisideda prie LRT.lt misijos formuoti visuomenės kultūrinį sąmoningumą. Tad galima sakyti, jog žurnalistų atrenkamos temos nebūtinai yra orientuotos tik į populiarumą ir reitingus, bet ir į platesnius viešosios misijos tikslus.

O štai publikacija apie Jehovos liudytojų bendruomenėje augusią Deimantę buvo įkelta lapkričio 30 d. – tuo metu, kai LRT.lt portale dominavo dramatiški įvykiai – lėktuvo katastrofa, politinės naujienos, didelio rezonanso sulaukę nusikaltimai:

1. „Lėktuvo katastrofa Vilniuje: žuvo Ispanijos pilietis, trys sužeisti, vienas jų – lietuvis“
2. „Kada labiausiai apsimokės atostogauti 2025 metais?“
3. „Мгновения до крушения: самолет летел со скоростью 277 км/ч на высоте 198 м“
4. „Atsako Santaros klinikų gydytojos: ar narkozė trumpina gyvenimą ir kenkia atminčiai?“
5. „Lėktuvo katastrofa: dvi dienas prieš skrydį į Vilnių buvo nenaudojamas“
6. „Vilniuje turėjęs leisti „Finnair“ lėktuvas apsisuko ir grįžo į Suomiją“
7. „Akimirkos iki sudužimo: orlaivis skrido 277 km/val. greičiu, buvo 198 m aukštyje“
8. „Kubilius atsisako europarlamentaro mandato, jį perimti planuoja Mažylis“
9. „Joniškio ligoninę palieka vadovas Gedminas: „Tapau nepatogus vietinės valdžios švogeriams“
10. „Pirmieji pokalbiai su išgyvenusiais katastrofą Vilniuje: pilotai neturėjo jokio nerimo“
11. „Cargo plane crashes in Vilnius, one person killed“
12. „Крушение грузового самолета в Литве: озвучена основная версия катастрофы“
13. „Kasdienis apsipirkimas, virstantis pragaru: prekybos centrus siaubia organizuoti vagišiai“
14. „Paviešinti būsimos valdžios darbai: pokyčiai pensijų srityje, praregėjimas dėl Kinijos“
15. „Apie lėktuvo avariją Vilniuje – iš pirmų lūpų: „Eikit kur nors, nes tuoj viskas sprogs“
16. „Genijumi vadinamas chirurgas Kutra: didelėje ligoninėje jaučiausi baudžiauninku“
17. „Teltonikos“ apsaugos kameros užfiksavo lėktuvo katastrofos akimirką“
18. „Triukšmas nepadėjo: Šiauliuose dirbusiems vietnamietėms teks išvykti arba bus deportuotos“
19. „Kremlius ruošiasi „pergalei“: informavo pareigūnus, kaip kalbėti apie karo pabaigą“
20. „LRT iš Donbaso. Žuvusieji apkasuose guli sluoksniais: „Iš aprangos nustatome, kurių metų“

R. Rudžinskaitės-Ivanauskės istorija, nors ir emociškai stipri, savo tematika liko šiek tiek per daug pramoginė, lyginant su tuo metu vykusiais įvykiais.

Galiausiai, teismo publikacija apie vaišnavų bendruomenės narį buvo publikuota gruodžio 21 d. Per analizuotą savaitę populiariausi straipsniai taip pat buvo susiję su kriminalinėmis naujienomis, skaudžiomis avarijomis, ekonominiais klausimais, net jei laikotarpis ir buvo kalėdinis:

1. „Ruginienė pasidalijo ateities planais – suklusti turi gaunantys pensijas ir vaiko pinigus“
2. „Naujos detalės apie nuskendusius vyrą ir 10-metį: tragedija įvyko plaukiant kanoja“
3. „Пенсии в 2025 году: кому и на сколько увеличат выплаты?“
4. „Kariuomenės vadas: jei Rusija pultų, nepagailėtų nieko – reikia ruošti totalinei gynybai“
5. „Kazachstane sudužo keleivinis „Azerbaijan Airlines“ lėktuvas: žuvo 38 žmonės“
6. „Iki skausmo atvira Edita Mildažytė: manęs nėra palikęs nė vienas vyras“
7. „Krasnojarske gyvenantis tremtinys su žmona apie karą nekalba: žmonės užnuodyti propaganda“

8. „Aukšą iškovojojusi Meilutytė siuntė žinutę Matijošaičiui ir prakalbo apie rusų čempionatą“
9. „Vokietijoje automobilis dideliu greičiu rėžėsi į minią: 2 žmonės žuvo, sužeisti 68“
10. „Po skyrybų Giedrius Masalskis sutikti meilės nebesitikėjo: tai – likimas“
11. „Šaltiniai: „Azerbaijan Airlines“ lėktuvą numušė Rusijos oro gynybos sistema“
12. „2024-ieji moksle: įminta piramidžių mįslė, drebantis Mėnulis ir mikroplastikas spermoje“
13. „Penkių Lietuvos piliečių mamą veja iš šalies: turės vykti į Rusiją, iš kur nebegrįš?“
14. „Mirė reta liga sirgęs verslininkas Martynas Šorys“
15. „15-metis į teismą padavė tėvus: verčia sportuoti, keisti mitybą ir reikalauja pasiekimų“
16. „Nuo sausio įsigalios reikalavimas registruoti SIM korteles: ką reikia žinoti?“
17. „Būstus su verslo liudijimu nuomojusių gyventojų laukia pokyčiai – dalis jų taip nebegalės“
18. „Prie Kauno sunkvežimis rėžėsi į kelininkų techniką, eismas iš dalies atnaujintas“
19. „Metų geriausieji: 10 užsienietiško filmų, kuriuos vis dar galite pamatyti“
20. „Žurnalistas Dargis – narkotikų prekybos grupuotės tinkle: „Vykdy lyderių pavedimus“

Nors publikacija apie religiją ir teisėsaugą galėjo sulaukti didesnio dėmesio, nes joje susiduria du jautrūs laukai, t.y., kaip nurodo Ž. Pečiulis, aspektas, pasižymintis įtampa, disharmonija ir kritinėmis situacijomis, šioji taip pat nepateko į populiariausiųjų sąrašą.

Taip pat verta pastebėti, kad apskritai tarp populiariausių LRT.lt publikacijų kultūros temų yra mažuma. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šios sritys viešajame diskurse yra mažiau aktualios, lyginant su politika, ekonomika bei kriminalais, o kartu su kultūra ir religijos tema atsiduria už pagrindinio visuomeninio intereso ribų.

Tad apžvelgus visas penkias publikacijas ir jų kontekstus galima daryti išvadą, religinės temos nepatenka į dominuojančiųjų sąrašą, išskyrus atvejus, kai jos siejasi su krizinėmis ar konfliktinėmis situacijomis. Tai patvirtina, kad LRT, nors reaguoja į visuomenės aktualijas, taip pat laikosi viešojo transliuotojo misijos – skatinti platesnį kultūrinį ir socialinį sąmoningumą, net jei tai kartais nesulaukia masinio auditorijos dėmesio. S. Hallo pastebėjimu, žiniasklaida formuoja temas ne tik pagal rinkos logiką, bet ir pagal platesnius kultūrinius kodus bei institucinius lūkesčius, o LRT šiuo atveju sąmoningai balansuoja tarp aktualijų ir vertybiškai motyvuoto turinio.

Apžvelgus publikacijas tampa akivaizdu, kad religijos vaizdavimas LRT.lt svetainėje nėra atsitiktinis – jis atspindi platesnes šiuolaikinės šalies socialines tendencijas. Religija dažniau pristatoma kaip kultūrinė, istorinė arba problematiška tema, o ne kaip savaiminė vertybė. Tai rodo sekuliarizacijos procesų įtaką, nors religijos svarba visiškai neišnyko. Ji tampa viešo diskurso elementu aptariant moralines, politines bei socialines įtampas. Temų pasirinkimas taip pat atspindi platesnį viešojo lauko ideologinį foną, mat pastebima tendencija akcentuoti įtrauktį, religinį dialogą, kartu išlaikant atstumą nuo fundamentalizmo ar konservatyvių religinių normų.

APIBENDRINIMAS IR REKOMENDACIJOS

Dar XIX a. filosofas Thomas Carlyle spaudą pavadino „ketvirtąja valdžia“, gebančia daryti didesnę įtaką nei parlamentas. Tokia įžvalga ne tik išliko aktuali iki šių dienų, bet ir, atsiradus skaitmeninei žiniasklaidai, įgavo naujas formas. Remiantis N. Fairclougho požiūriu, žiniasklaida nėra neutralus informacijos perdavimo kanalas – tai ideologinio diskurso erdvė, kurioje formuojamos normos, identitetai ir vertybiniai rėmai. Religijos vaizdavimas tokiam informaciniame lauke ne išimtis. Pasirinkus nacionalinio transliuotojo LRT.lt svetainę šis tyrimas siekė atskleisti, kaip religija reprezentuojama viešajame diskurse. Tyrimo išvados:

1. Tyrimas empiriškai patvirtino teorinę prielaidą, kad religijos reprezentacija žiniasklaidoje negali būti laikoma neutralia, mat su tikėjimu susijęs turinys LRT.lt portale buvo formuojamas ne tik kalbiniu, bet ir institucinės praktikos bei sociokultūrinės reikšmės lygmenimis.
2. Religija LRT.lt portale, nors nėra populiari tema, visgi išlieka matoma. Kiekybinės analizės dalis atskleidė aiškią tendenciją, kad dominuojanti religija žiniasklaidoje yra krikščionybė. Čia ji pateikiama kaip tradicinė ir kultūrinė, dažniausiai per neutralų arba pozityvų naratyvą. Tuo tarpu kiti tikėjimai ar nauji religiniai judėjimai neretai vaizduojami probleminiame ar net grėsmingame kontekste. Tai ypač išryškėjo publikacijose apie tokias religijas kaip Jehovos liudytojai ar jazidai.
3. Tiriant lingvistinius elementus paaiškėjo, jog didelę įtaką publikacijos tonui ir konotacijoms turi straipsnio žanras. Informaciniai ir naujienų agentūrų pranešimai dažniau atspindi objektyvesnį institucinį požiūrį, o interviu žanras ar poleminių publikacijų leidžia pasireikšti pašnekovų ar net pačių autorių vertybėms. Pastaruoju atveju pastebimas didesnis subjektyvumas ir kategoriškesnis požiūris religijos atžvilgiu.
4. Teksto analizė atskleidė, kad pirminiais duomenimis neutralia tonacija įvertintos publikacijos visgi religiją reprezentuoja ne neutraliai. Straipsnyje apie popiežiaus vizitą krikščionybė vaizduojama kaip nekvestionuojama vertybė ir tai pasiekama pasitelkiant pozityvias metaforas, epitetus bei modalumą, kuris formuoja pontifiko kaip herojaus įvaizdį, o potencialūs konfliktai yra subtiliai nutylimi. Tuo tarpu interviu su etnologe apie laidojimo papročius šališkumas pasireiškia tuo, kad remiamasi tik vieno eksperto nuomone, kuri interpretuoja tradicijų pokytį kaip natūralų ir teigiamą procesą, neįtraukiant sekuliarių ar kritinių perspektyvų. Straipsnyje apie teismo sprendimą dėl Gaudijos vaišnavų bendruomenės, nors ir dominuoja institucinis naratyvas, teismas cituojamas plačiai ir tiesiogiai, kai religinės bendruomenės pozicija pateikiama perfrazuotai ir be konteksto, taip sukuriant diskurso asimetriją.
5. Kitų dviejų publikacijų, kurioms preliminarai buvo priskirtos neigiama bei teigiama

tonacijos, subjektyvumas kritinės diskurso analizės metu buvo tik patvirtintas. P. Aleksandravičiaus straipsnyje, pasitelkiant modalumą, metaforas, apibūdinimus bei intertekstualumą, aiškiai pabrėžiamas krikščionybės kaip „teisingos“ religijos propagavimas. O štai neigiama tonacija įvertintas interviu su D. Rudžinskaite-Ivanauske labiausiai išryškino priešišumą tiek Jehovos liudytojų bendruomenei, tiek religijai apskritai, pasitelkiant ryškias emocines citatas, apibūdinimus, modalumą bei knygos ištraukos įterpimą į publikaciją.

6. Diskurso praktikos analizė papildė tyrimą parodydama, kad publikacijos gimsta ne ideologiškai neutralioje terpėje, mat temų atranka, šaltinių ir rubrikų pasirinkimas atspindi ne tik redakcinius, bet ir instituciškai suformuotus sprendimus. Kaip viešasis transliuotojas, LRT veikia pagal specifinius įsipareigojimus, kuriuos formuoja tarybos komitetai, etikos kontrolė bei kultūrinės misijos reikalavimai. Tai leidžia daryti prielaidą, kad diskursas apie religiją LRT.lt portale nėra vien žurnalistinis, kad LRT sąmoningai balansuoja tarp aktualijų ir kultūrinės misijos – nors ir reaguoja į visuomeninius procesus, kartu juos formuoja. Tekstų žanras, autorių tipai, cituojami šaltiniai ir net emocinės antraštės veikia kaip diskurso formavimo veiksniai.
7. O štai socialinės praktikos analizės dalis išryškino ir platesnį ideologinį kontekstą, parodant, kaip religija egzistuoja šiuolaikinėje Lietuvoje. Nors statistiškai dauguma Lietuvos gyventojų save sieja su katalikybe, religijos socialinis vaidmuo vis labiau sekuliarizuojamas: su religija susijusios temos tampa kultūros, o ne politikos ar socialinės galios klausimu.

Tyrimo rezultatai patvirtino N. Fairclougho iškeltą prielaidą, kad diskursas visada yra ideologiškai prisodrintas. LRT.lt atveju vyrauja selektyvumas – labiau matomi dominuojantys, o ne marginalūs tikėjimai, o kai kurios religijos aptariamose per sensacingų įvykių prizmę. Visgi ateities tyrimuose verta dar labiau plėsti religijos diskurso analizę ir net keliomis kryptimis.

Visų pirma, būtų naudinga atlikti lyginamąją analizę, kaip objektą pasirenkant ne tik viešąjį transliuotoją bet ir komercinę žiniasklaidos priemonę. Tokiu būdu būtų galima giliau panagrinėti, kaip LRT įsipareigojimai veikia temų, susijusių su religija, atranką bei reprezentaciją. Taip pat naudinga būtų įsitraukti auditorijos analize, gilinantis, per kokius mentalinius modelius religinio pobūdžio publikacijas interpretuoja skirtingos auditorijos. Galiausiai, tyrimą praplėstų ir vizualinės medžiagos įtraukimas – tiriant, kaip religija yra reprezentuojama nuotraukose, vaizdo įrašuose ar kituose vaizdiniuose elementuose. Toks tyrimo tęstinumas padėtų dar išsamiau atskleisti, kokiais būdais religija yra įreminama šiuolaikinės Lietuvos viešojoje erdvėje bei kokį vaidmenį čia atlieka žiniasklaida.

BIBLIOGRAFINĖS NUORODOS

1. Anderson, B. (2006) *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. Pataisytas leid. Londonas: Verso. Prieiga per internetą: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/SOC571E/um/Anderson_B_-_Imagined_Communities.pdf
2. Babbie, E.R. (2012) *The Practice of Social Research*. 13 tarpt. laida. Belmontas, CA: Wadsworth Publishing Company.
3. Bacevičiūtė, D. (2022). *Religijos sugrįžimas ir radikalaus blogio problema: Rusijos karo Ukrainoje atvejo analizė*. Religija ir kultūra, 24–25, pp. 19–36. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:142300835/>
4. Berger, P. L. (1967). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. Niujorkas: Anchor.
5. Carlyle, T. (2007). *Sartor Resartus and On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*. Ižanga: W. H. Hudson. Londonas: J. M. Dent & Sons Ltd. Elektroninė versija: Project Gutenberg. Prieiga per internetą: <https://www.gutenberg.org/files/20585/20585-h/20585-h.htm>
6. de Hamel, C., 1994. *A history of illuminated manuscripts*. 2-asis leidimas. Londonas: Phaidon Press.
7. Derrida, J. (1998) *Of grammatology*. Išvertė G. C. Spivak. Pataisytas leid. Baltimorė: The Johns Hopkins University Press. Prieiga per internetą: https://monoskop.org/images/8/8e/Derrida_Jacques_Of_Grammatology_1998.pdf
8. Durkheim, E. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*. Iš pranc. k. vertė ir įvadą parašė K. E. Fields. Niujorkas: The Free Press. Prieiga per internetą: https://monoskop.org/images/a/a2/Durkheim_Emile_The_Elementary_Forms_of_Religious_Life_1995.pdf
9. Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. Londonas: Arnold, a member of the Hodder Headline group.
10. Fairclough, N. (2013). *Language and Power*. 2-asis leid. Londonas: Routledge.
11. Foucault, M. (1991) *Discipline and punish: the birth of the prison*. Išvertė A. Sheridan. 2-asis leid. Niujorkas: Vintage Books. Prieiga per internetą: https://monoskop.org/images/4/43/Foucault_Michel_Discipline_and_Punish_The_Birth_of_the_Prison_1977_1995.pdf
12. Geertz, C. (1993). *Religion as a cultural system*. In: *The interpretation of cultures: selected essays* (p. 87–125). Londonas: Fontana Press. Prieiga per internetą:

https://nideffer.net/classes/GCT_RPI_S14/readings/Geertz_Religion_as_a_Cultural_System_.pdf

13. Hall, S. (1973). *Encoding and decoding in the television discourse*. Pranešimas skaitytas Europos Tarybos kolokviume „Televizijos kalbos kritinio skaitymo mokymas“, Lesterio universitetas, Jungtinė Karalystė. Prieiga per internetą:
<https://core.ac.uk/download/pdf/81670115.pdf>
14. Hall, S. (red.) (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Londonas: SAGE Publications. Prieiga per internetą:
<https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/OIK260/S.Hall%2C%20The%20work%20of%20Representation.pdf>
15. Hoover, S. (2006). *Religion in the Media Age*. 1-asis leidimas. Londonas: Routledge.
16. Hoover, S. M. ir Clark, L. S. (2002). *Practicing religion in the age of the media: explorations in media, religion, and culture*. Niujorkas: Columbia University Press.
17. Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šurpą. (2024, lapkričio 30). lrt.lt. [žiūrėta 2025 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą:
https://www.lrt.lt/naujienos/laisvalaikis/13/2365256/jehovos-liudytoju-seimoje-uzaugusi-deimante-vien-zodis-kaledos-kelia-man-siurpa?srsId=AfmBOorQtOuRkSXt18fDcTVD3YyZXQLcTk24kQWIQKCo_NdCYPkl7Q4l
18. Jenkins, P. (2004) *Satanism and Ritual Abus*, in Lewis, J. R. (red.) *The Oxford Handbook of New Religious Movements*. Niujorkas: Oxford University Press, p. 221–242.
19. Knott, K. (2005). *The Location of Religion: A Spatial Analysis*. Abingdonas / Niujorkas: Routledge.
20. Kubiliūtė, E. (2021). *Irano ir Saudo Arabijos moterų teisių savireprezentacija anglakalbėje žiniasklaidoje: IRNA ir Al Arabiya naujienų portalų analizė*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:193202569/>
21. Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius. (2024, lapkričio 01). lrt.lt. [žiūrėta 2025 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą:
<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2399732/kudikiai-medziuose-latviu-kapines-ir-motociklai-etnologue-apie-laidojimo-paprocious?srsId=AfmBOopv37JcntyBgaE73OYXlFmdQLejsVLO298j0cFa4Ar5FUvfXjSM>
22. Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Čikaga: University of Chicago Press. (Pirmas leidimas – 1980).
23. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. (1996). *Valstybės žinios*, 1996, Nr.

- 71-1706. Suvestinė redakcija nuo 2024-11-21. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29884/asr> (žiūrėta 2025-05-05).
24. Lietuvos statistikos departamentas. (2022) *Results of the 2021 Population and Housing Census of the Republic of Lithuania*. Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga per: <https://osp.stat.gov.lt/2021-gyventoju-ir-bustu-surasymo-rezultatai/tautybe-gimtoji-kalba-ir-tikyba> (paskutinį kartą žiūrėta 2025-04-27).
25. LRT. (2025). LRT veiklos ataskaita 2024. Vilnius: Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija. Prieiga per internetą: https://apie.lrt.lt/api/uploads/LRT_ATASKAITA_2024_c0925505b7.pdf
26. Marcinkevičius, A. (sud.) (2020). *Lietuvos socialinė raida: Socialinių ir etninių mažumų grupių įtrauktis Lietuvoje*, Nr. 9. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras. Prieiga per internetą: https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2021/02/Lietuvos_socialine_raida_2020_9.pdf#page=47
27. Pečiulis, Ž. (2004) *Efektyvi komunikacija: praktinis vadovas*
28. Pocė, G. (2020). *Religija ir žiniasklaida Lietuvoje: religinės įvairovės diskurso bruožai 1990–2015 m.* Daktaro disertacija. Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/111384>
29. Popiežius atvyko į musulmoniską Indoneziją. (2024, rugsėjo 12). lrt.lt. [žiūrėta 2025 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2351814/popiezius-atvyko-i-musulmoniska-indonezija?srsId=AfmBOooacQY1SO2Gqh7kVbRiTGIA9PFEPsRcFhFhTrts1gPLX-nGlB9p>
30. Povilas Aleksandravičius. „Dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra pavojinga. (2024, rugsėjo 29). lrt.lt. [žiūrėta 2025 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2372517/povilas-aleksandravicius-dekolonizuotis-nuo-krikscionybes-yra-pavojinga?srsId=AfmBOoqH9myQFTmkQNXAmrFosa97-noTGdmdTa3Qb3KH9AKzUzWREobe>
31. Reisigl, M. ir Wodak, R. (2001). *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. Londonas: Routledge.
32. Šerpytė, R. (sud.) (2013) *Sekuliarizacija ir dabarties kultūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
33. Šliavaitė, K. (2021). *Kalba, religija ir etniškumas mokyklose rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis Lietuvoje: įvairovės (ne)atpažinimo praktikos*. Filosofija. Sociologija, 32(2), pp. 133–140. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/94544>
34. Teismas: Gaudijos vaišnavų bendruomenės narys, vengęs karo tarnybos, nuteistas pagrįstai.

- (2024, gruodžio 12). lrt.lt. [žiūrėta 2025 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą:
<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2445413/teismas-gaudijos-vaisnavu-bendruomenes-narys-venges-karo-tarnybos-nuteistas-pagristai?srsId=AfmBOoq7wwp0ez4L0EA4A1cEj2CadHQreVWCpK40SvHJvsQigcQHCyhJ>
35. van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Hillsdeilas (Naujasis Džersis): Lawrence Erlbaum Associates. Prieiga per internetą: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A.-van-Dijk-1988-News-As-Discourse.pdf>
36. van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context: a sociocognitive approach*. Kembridžas: Cambridge University Press. Prieiga per internetą: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A.-van-Dijk-2008-Discourse-and-Context-A-Sociocognitive-Approach.pdf>
37. van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oksfordas: Oxford University Press.
38. Visuomenės informavimo etikos kodeksas. (2016). Patvirtintas Visuomenės informavimo etikos asociacijos ir viešosios informacijos rengėjų bei skleidėjų organizacijų atstovų 2016 m. vasario 29 d. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b7ad9552993e11eaa51db668f0092944?jfwid=-x7kzbyj2x>
39. Williams, R. (1989). *Culture is Ordinary*. In: *Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism*. Londonas: Verso. Prieiga per internetą: https://www.people.iup.edu/sherwood/Courses/ENGL480S06/Documents/Williams_Culture_Is_Ordinary.pdf
40. Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. Londonas: Sage Publications.

PRIEDAI

1. „Excel“ lentelė su analizuojamomis publikacijomis bei nuorodomis

	Rubrika ir data	Straipsnio pavadinimas	Nuoroda	Minima religija (-os)	Tonacija (teigiama/ neigiama/ neutrali)
1	Pasaulyje 2024.12.24 22:19	Sirijoje protestai dėl sudegintos Kalėdų eglės	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2447011/sirijoje-protestai-del-sudegintos-kaledu-egles	Kelios religijos (krikščionybė, islamas)	Neigiama
2	Nuomonės 2024.12.24 10:23	Povilas Aleksandravičius. Kalėdos tarp neapykantos ir meilės	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2444053/povilas-aleksandravicius-kaledos-tarp-neapykantos-ir-meiles	Krikščionybė	Teigiama
3	Lietuvoje 2024.12.21 23:03	Teismas: Gaudijos vaišnavų bendruomenės narys, vengęs karo tarnybos, nuteistas pagristai	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2445413/teismas-gaudijos-vaishnavu-bendruomenes-narys-venges-karo-tarnybos-nuteistas-pagristai	Gaudija vaišnavizmas	Neutrali
4	Pozicija 2024.12.18 08:00	Martynas Norbutas. Kodėl „šeimos gynimas“ priešinamas LGBTQ+ siekiams?	https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/2441645/martynas-norbutas-kodel-seimos-gynimas-priesinamas-lgbtqplus-siekiams	Krikščionybė	Neigiama
5	Lietuvoje 2024.12.17 11:11	Pripažinimo sulaukusi „Romuva“ sieks ir valstybės finansinės paramos	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2440888/pripazinimo-sulaukusi-romuva-sieks-ir-valstybes-finansines-paramos	Romuva	Teigiama
6	Nuomonės 2024.12.15 07:20	Nomeda Hofertaitė. Kaip religija virsta politika?	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2425932/nomeda-hofertaitė-kaip-religija-virsta-politika	Kelios religijos (krikščionybė, judaizmas, islamas, budizmas)	Neutrali
7	Kultūra 2024.12.14 17:33	Nuo Sinéad O'Connor iki „Mylimų kaulų“: Patricijos Tilvikaitės siūlomos knygos 6 70	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2438405/nuo-sinead-o-connor-iki-mylimu-kaulu-patricijos-tilvikaites-siulomos-knygos	Krikščionybė	Neutrali
8	Pasaulyje 2024.12.13 15:47	Profesorius Liekis: negindama Assado režimo Sirijoje, Rusija kažką gavo mainais	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2438585/profesorius-liekis-negindama-assado-rezimo-sirijoje-rusija-kazka-gavo-mainais	Islamas	Neigiama
9	Kultūra 2024.12.13 09:39	Pirmą kartą Lietuvoje pristatoma Karolio Szymanowskio „Karaliaus Rodžerio“ sceninė versija	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2438153/pirma-karta-lietuvoje-pristatoma-karloio-szymanowskio-karaliaus-rodzerio-scenine-versija	Kelios religijos (krikščionybė, pagonybė)	Neutrali
10	Lietuvoje 2024.12.10 11:43	Seimas linkęs suteikti valstybės pripažinimą „Romuvai“	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2435465/seimas-linkes-suteikti-valstybes-pripazinima-romuvai	Romuva	Teigiama
11	Kultūra 2024.12.08 07:00	Dmitrijus Gluščevskis. „Eretikas“: baisiai smagus Grantio benefisas	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2428513/dmitrijus-gluscevskis-eretikas-baisiai-smagus-grantio-benefisas	Krikščionybė	Neutrali
12	Gyvenimas 2024.12.05 05:30	Aktorius Vaidotas Martinaitis: esu sirgęs žvaigždžių liga – ir tai viena iš puikybės formų	https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/2429832/aktorius-vaidotas-martinaitis-esu-sirges-zvaigzdziau-liga-ir-tai-viena-is-puikybes-formu	Krikščionybė	Neutrali
13	Pasaulyje 2024.12.02 05:30	Buvęs Maskvos patriarcho sekretorius: Kirilas mano, kad yra svarbesnis už Putiną	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2427341/buves-maskvos-patriarcho-sekretorius-kirilas-mano-kad-yra-svarbesnis-uz-putina	Krikščionybė	Neigiama
14	Veidai 2024.11.30 21:54	Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man šurpą	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2365256/jehovos-liudytoju-seimoje-uzaugusi-deimante-vien-zodis-kaledos-kelia-man-siurpa	Jehovos liudytojai	Neigiama
15	Kultūra 2024.11.29 18:21	Tikėjimas, malda ir mirtis – Vaskevičiūtė ir Miškūnaitė apie operą „Sesuo Andželika“	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2426382/tikejimas-malda-ir-mirtis-vaskeviciute-ir-miskunaite-apie-opera-sesuo-andzelika	Krikščionybė	Neutrali
16	Kultūra 2024.11.29 13:20	Greta Gudelytė: Brazilijoje visada jaučiuosi kaip medis, kuris moko gėles apie karą	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2426945/greta-gudelyte-brazilijoje-visada-jauciuosi-kaip-medis-kuris-moko-geles-apie-kara	Synkretinės religijos (afrobrazilės religijos, animizmas)	Teigiama

17	Nuomonės 2024.11.26 12:37	Gediminas Karoblis. Krikščionybė ir „progresas“	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2422933/gediminas-karoblis-krikscionybje-ir-progresas	Krikščionybė	Teigiama
18	Kultūra 2024.11.21 20:15	Monika Gimbutaitė. Negalia, skrybys, religija: filmas „Gabrielius iš neprarastojo rojaus“	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2419634/monika-gimbutaite-negalia-skyrybos-religija-filmas-gabrielius-is-neprarastojo-rojaus	Krikščionybė	Neutrali
19	Aktualijos 2024.11.16 21:28	„Jį sunku pavadinti tipine Afrikos šalimi“: lietuvis rekomendacijos spalvingajam Marokui	https://www.lrt.lt/lituanica/aktualijos/751/2414140/ji-sunku-pavadinti-tipine-afrikos-salimi-lietuvis-rekomendacijos-spalvingajam-marokui	Islamas	Teigiama
20	Lietuvoje 2024.11.16 19:28	Kunigas Kęstutis Dvareckas: savivertė, kylanti iš pasiekimų, veda į priklausomybes	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2412805/kunigas-kestutis-dvareckas-saviverte-kylanti-is-pasiekimu-veda-i-priklausomybes	Krikščionybė	Teigiama
21	Nuomonės 2024.11.16 18:13	Nomeda Hofertaitė. Apie „didžiąją rusų kultūrą“	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2410852/nomeda-hofertaite-apie-didziaja-rusu-kultura	Krikščionybė	Neigiama
22	Kultūra 2024.11.16 10:30	Dovilė Kuzminskaitė. Apie moterų kelią per tamsumas	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2412372/dovile-kuzminskaitė-apie-moteru-kelia-per-tamsumas	Islamas	Neutrali
23	Kultūra 2024.11.15 16:54	Režisierius Linas Mikuta: kiekvienas herojus yra atskiras patirčių ir emocijų indas	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2414197/rezisierius-linas-mikuta-iekvienas-herojus-yra-atskiras-patirciu-ir-emociju-indas	Krikščionybė	Teigiama
24	Kultūra 2024.11.14 22:00	Šiaulių gimnazijos Meno centre – maestro Sauliaus Sondeckio relikvijos	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2412476/siauliu-gimnazijos-meno-centre-maestro-sauliaus-sondeckio-relikvijos	Krikščionybė	Teigiama
25	Pasaulyje 2024.11.09 21:09	Neutralizavimas vietoje neutraliteto: kaip keitėsi Rusijos tikslai Ukrainoje?	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2406288/neutralizavimas-vietoje-neutraliteto-kaip-keitėsi-rusijos-tikslai-ukrainoje	Krikščionybė	Neigiama
26	Kultūra 2024.11.09 09:43	Vytautas Bikulčius. Slapta režisieriaus aistra ir tikrovės magija	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2407149/vytautas-bikulcius-slapta-rezisieriaus-aistra-ir-tikroves-magija	Kelios religijos (krikščionybė ir vudu)	Teigiama
27	Nuomonės 2024.11.02 10:03	Vergystė Mordovijos lageryje ir liesa sriuba: disidentų Plumpos prisiminimai	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2394078/vergyste-mordovijos-lageryje-ir-liesa-sriuba-disidentu-plumpos-prisiminimai	Krikščionybė	Teigiama
28	Kultūra 2024.11.01 07:00	Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2399732/kudikiai-medziuose-latviu-kapines-ir-motociklai-etnologe-apie-laidojimo-paprocius	Kelios religijos (krikščionybė, pagonybė)	Neutrali
29	Pasaulyje 2024.10.26 20:52	Malda vietoj maisto – vos išgyvenantys Šiaurės Korėjos gyventojai prašo užtarimo	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2396850/malda-vietoj-maisto-vos-isgyvenantys-siaures-korejos-gyventojai-praso-uztarimo	Krikščionybė	Neigiama
30	Nuomonės 2024.10.26 16:08	Apie žodžio laisvę, Bažnyčią ir visuomenę. Pokalbis su Antanu Gailiumi ir Vaidotu Žuku	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2396068/apie-zodzio-laisve-baznycia-ir-visuomene-pokalbis-su-antanu-gailiumi-ir-vaidotu-zuku	Krikščionybė	Neutrali
31	Gyvenimas 2024.10.19 19:09	Žmoną pirmą kartą per vestuves pabučiavęs Eligijus: mano istorija žmonės pribloškia	https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/2378974/zmona-pirmakart-per-vestuves-pabuciaves-eligijus-mano-istorija-zmones-pribloskia	Krikščionybė	Teigiama
32	Gyvenimas 2024.10.16 05:30	Istorinis žvilgsnis į išmaldos prašytojus: kada skurdas tapo problema?	https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/2378859/istorinis-zvilgsnis-i-ismaldos-prasytojus-kada-skurdas-tapo-problema	Krikščionybė	Neutrali
33	Veidai 2024.10.14 11:02	Jehovos liudytojų šeimoje augusi Deimantė: labiausiai šokiruoja tėvų žiaurumas	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2376310/jehovos-liudytoju-seimoje-augusi-deimante-labiausiai-sokiruoja-tevu-ziaurumas	Jehovos liudytojai	Neigiama
34	Nuomonės 2024.10.13 08:48	Nomeda Hofertaitė. Ar yra „krikščioniškas“ antijudaizmas?	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2376297/nomeda-hofertaite-ar-yra-krikscioniskas-antijudaizmas	Kelios religijos (krikščionybė, judaizmas)	Neutrali
35	Veidai 2024.10.11 05:30	Neringa Rekašiūtė apie santyki su tikėjimu: dvasingumas yra prigimtinis, jį turime visi	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2379383/neringa-rekasiute-apie-santyki-su-tikejimu-dvasingumas-yra-prigimtinis-ji-turime-visi	Dvasinumas (bendras, neinstitucinis)	Teigiama
36	Muzika 2024.10.10 21:49	Euroviziniai kerai: skandalingoji Airijos „ragana“ Bambie Thug surengė šou Vilniuje	https://www.lrt.lt/naujienos/muzika/680/2383347/euroviziniai-kerai-skandalingoji-airijos-ragana-bambie-thug-surenge-sou-vilniuje	Neopaganizmas/ okultas	Neigiama

37	Muzika 2024.10.09 22:55	Į Vilnių atvykstanti airių „ragana“ Bombie Thug: „Po „Eurovizijos“ bijojau išeiti į gatvę“	https://www.lrt.lt/naujienos/muzika/680/2382485/i-vilniu-atvykstanti-airiu-ragana-bombie-thug-po-eurovizijos-bijojau-iseiti-i-gatve	Neotradicinis spiritualumas	Neigiama
38	Kultūra 2024.10.07 17:30	MMLAB pradeda naują sezoną: stiprėjantys tarptautiniai ryšiai, nauji žinomų kūrėjų amplua	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2378862/mmlab-pradeda-nauja-sezona-stiprejanrys-tarptautiniai-rysiai-nauji-zinomu-kureju-amplua	Krikščionybė	Neutrali
39	Nuomonės 2024.09.29 17:15	Povilas Aleksandravičius. „Dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra pavojinga	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2372517/povilas-aleksandravicius-dekolonizuotis-nuo-krikscionybes-yra-pavojinga	Krikščionybė	Teigiama
40	Pasaulyje 2024.09.26 12:37	Popiežius Pranciškus pradėjo keturių dienų kelionę į „Europos širdį“	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2369806/popiezius-pranciskus-pradejo-keturiu-dienu-kelione-i-europos-sirdi	Krikščionybė	Neutrali
41	Lietuvoje 2024.09.22 19:11	Naujai Lietuvai reikia naujos religijos: paslaptingas Visuomis ir jo Romuva	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2354382/naujai-lietuvai-reikia-naujos-religijos-paslaptingas-visuomis-ir-jo-romuva	Kelios religijos (romuva, krikščionybė)	Teigiama
42	Veidai 2024.09.20 05:30	„Kaip patekė į visiškai kitą pasaulį“: kaip Užaitė ir Ryškus susikūrė savo ramybės oazę	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2355816/kaip-pateke-i-visiskai-kita-pasauli-kaip-uzaitė-ir-ryskus-susikure-savo-ramybes-oaze	Budizmas	Teigiama
43	Pasaulyje 2024.09.18 23:34	Idomi tendencija Suomijoje: daugėja prie stačiatikių bažnyčios besijungiančių jaunuolių	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2363236/idomi-tendencija-suomijoje-daugeja-prie-staciatikiu-baznycios-besijungianciu-jaunuoliu	Krikščionybė	Teigiama
44	Kultūra 2024.09.14 09:26	Izraelyje gyvenantis dailininkas – apie Gavelį, žydišką kilmę sovietmečiu ir „Hamas“	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2358488/izraelyje-gyvenantis-dailininkas-apie-gaveli-zydiska-kilme-sovietmeciu-ir-hamas	Judaizmas	Neutrali
45	Pasaulyje 2024.09.13 16:49	Popiežius baigė 12 dienų trukusią savo kelionę Azijos ir Ramiojo vandenyno regione	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2359811/popiezius-baige-12-dienu-trukusia-savo-kelione-azijos-ir-ramiojo-vandenyno-regione	Krikščionybė	Neutrali
46	Kultūra 2024.09.13 11:14	Iwanas Wyrpajewas: gyvenimo prasmė yra maksimaliai išnaudoti savo dvasinį potencialą	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2359410/iwanas-wyrpajewas-gyvenimo-prasme-yra-maksimaliai-isnaudoti-savo-dvasini-potenciala	Dvasinumas (bendras, neinstitucinis)	Teigiama
47	Kultūra 2024.09.12 16:26	Chaimo Frenkelio viloje-muziejuje – renginiai, skirti Europos žydų kultūros dienoms	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2358574/chaimo-frenkelio-viloje-muziejuje-renginiai-skirti-europos-zydu-kulturos-dienoms	Judaizmas	Teigiama
48	Kultūra 2024.09.12 15:33	Režisierius Albertas Vidžiūnas: galios centrai vilioja visokio plauko nieksus	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2358586/rezisierius-albertas-vidziunas-galios-centrai-vilioja-visokio-plauko-nieksus	Kelios religijos (krikščionybė, judaizmas)	Neutrali
49	Kultūra 2024.09.08 15:31	Sovietmečiu religija neteko įtakos, o kaimuose išaugo savižudybių rodikliai	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2291897/sovietmeciu-religija-neteko-itakos-o-kaimuose-isaugo-savizudybiu-rodikliai	Krikščionybė	Teigiama
50	Lietuvoje 2024.09.08 07:00	Chirurgu Lietuvoje dirbantis afganistanietis: sunkiausia – gyvenimą vėl pradėti nuo nulio	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2354525/chirurgu-lietuvoje-dirbantis-afganistanietis-sunkiausia-gyvenima-vel-pradeti-nuo-nulio	Islamas	Teigiama
51	Nuomonės 2024.09.07 16:06	Agnė Gintalaitė. Kodėl turėtume dekolonizuotis nuo krikščionybės	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2345635/agne-gintalaite-kodel-turetume-dekolonizuotis-nuo-krikscionybes	Krikščionybė	Neigiama
52	Pasaulyje 2024.09.04 12:17	Popiežius kelionės į Aziją pradžioje paragino kovoti su ekstremizmu	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2352738/popiezius-keliones-i-azija-pradzioje-paragino-kovoti-su-ekstremizmu	Krikščionybė	Teigiama
53	Pasaulyje 2024.09.03 11:37	Popiežius atvyko į musulmoniską Indoneziją	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2351814/popiezius-atvyko-i-musulmoniska-indonezija	Kelios religijos (krikščionybė, islamas)	Neutrali
54	Pasaulyje 2024.08.25 22:01	Talibanas gali prarasti kontrolę Afganistane – ISIS-K vis labiau kelia galvą	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2345646/talibanas-gali-prarasti-kontrole-afganistane-isis-k-vis-labiau-kelia-galva	Islamas	Neigiama
55	Kultūra 2024.08.23 09:30	Iš Kuršių nerijos kilęs Liudvikas Rėza: pietavo su Kantu, susirašinėjo su Goethe	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2345044/is-kursiu-nerijos-kiles-liudvikas-reza-pietavo-su-kantu-susirasinejo-su-goethe	Krikščionybė	Teigiama
56	Kultūra 2024.08.22 17:30	Vivulskio architektūros sedevras vis dar laukia svarbaus pripažinimo	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2344470/vivulskio-architekturos-sedevras-vis-dar-laukia-svarbaus-pripazinimo	Krikščionybė	Teigiama

57	Pasaulyje 2024.08.21 22:00	Nuo ko priklauso asmens požiūris į imigraciją?	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2344227/nuo-ko-priklauso-asmens-pozivuris-i-imigracija	Islamas	Neutrali
58	Nuomonės 2024.08.11 12:59	Povilas Aleksandravičius. Trumpas, mesijas	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2329299/povilas-aleksandravicius-trumpas-mesijas	Krikščionybė	Neigiama
59	Istorijos 2024.08.10 14:23	Iš Vokietijos Evelinai su kūdikiu teko bėgti nuo vaikino: tapau jo šeimos prieše	https://www.lrt.lt/lituanica/istorijos/752/2295594/is-vokietijos-evelinai-su-kudikiu-teko-begti-nuo-vaikino-tapau-jo-seimos-priese	Jazidizmas	Neigiama
60	Pozicija 2024.08.10 08:00	Ramūnas Aušrotas. Laikas atsisveikinti su grynosios demokratijos projektu	https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/2336283/ramunas-ausrotas-laikas-atsisveikinti-su-grynosios-demokratijos-projektu	Krikščionybė	Neutrali
61	Lietuvoje 2024.08.03 14:43	Į Europą, o ne į Rusijos urvą: kas pasikeitė Ukrainoje ratifikavus Stambulo konvenciją?	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2301600/i-europa-o-ne-i-rusijos-urva-kas-pasikeite-ukrainoje-ratifikavus-stambulo-konvencija	Krikščionybė	Teigiama
62	Veidai 2024.07.31 05:30	Šou verslą į budizmą iškeitęs Linas Ryškus: mano ūmus charakteris veikė mane ir mano šeimą	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2319103/sou-versla-i-budizma-iskeitęs-linas-ryskus-mano-umus-charakteris-veike-mane-ir-mano-seima	Budizmas	Teigiama
63	Veidai 2024.07.29 05:30	Ričardas Doveika: jei norį gyventi ilgai ir laimingai, turi priimti visą gyvenimo turinį	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2321090/ricardas-doveika-jei-nori-gyventi-ilgai-ir-laimingai-turi-priimti-visa-gyvenimo-turini	Krikščionybė	Teigiama
64	Pasaulyje 2024.07.25 23:54	Kazachstane kovojant su alkoholio vartojimu daugėja „sausų“ vietovių	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2326818/kazachstane-kovojant-su-alkoholio-vartojimu-daugeja-sausu-vietoviu	Islamas	Neutrali
65	Kultūra 2024.07.21 11:17	Filosofas ir dailininkas Tomas Kiauka: siaurėja mūsų suvokimo laukas	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2320270/filosofas-ir-dailininkas-tomas-kiauka-siaureja-musu-suvokimo-laukas	Krikščionybė	Neutrali
66	Nuomonės 2024.07.18 17:53	Nomeda Hofertaitė. Apie kunigo Ričardo Doveikos informacinius šaltinius	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2321699/nomeda-hofertaite-apie-kunigo-ricardo-doveikos-informacinius-saltinius	Krikščionybė	Neigiama
67	Kultūra 2024.07.11 23:18	Pragaro muziejus Singapūre eksponuoja pomirtinio pasaulio užkulius	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2316951/pragaro-muziejus-singapore-eksponuoja-pomirtinio-pasaulio-uzkulius	Daoizmas/kinų mitologija	Neutrali
68	Kultūra 2024.07.07 16:10	Filosofas Bartninkas: jei norį tardyti gyvenimą, reikės iš pradžių išmokyti būti su savimi	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2310969/filosofas-bartninkas-jei-nori-tardyti-gyvenima-reikes-is-pradziu-ismokti-buti-su-savimi	Krikščionybė	Neutrali
69	Nuomonės 2024.07.06 17:04	Laurynas Peluritis. Kodėl turime pažinti religijas?	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2312036/laurynas-peluritis-kodel-turime-pazinti-religijas	Bendras religijų pažinimas	Teigiama
70	Kultūra 2024.07.06 10:40	103 metų Marija apie pirmąją Dainų šventę: gaidų neišmanė, dainavo iš atminties	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2309095/103-metu-marija-apie-pirmaja-dainu-svente-gaidu-neismane-dainavo-is-atminties	Krikščionybė	Neutrali
71	Nuomonės 2024.07.06 10:14	Nomeda Hofertaitė. Ar krikščioniška kišti galvą į smėlį?	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2305566/nomeda-hofertaite-ar-krikscioniska-kisti-galva-i-smeli	Krikščionybė	Neigiama
72	Kultūra 2024.07.06 07:00	Išsipildė Ritos svajonė dalyvauti Dainų šventėje: rado chorą, o dainas išmoko per mėnesį	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2311967/issipilde-ritos-svajone-dalyvauti-dainu-svente-je-rado-chora-o-dainas-ismoko-per-menesi	Krikščionybė	Teigiama
73	Kultūra 2024.07.01 11:29	Kur baigiasi religija ir prasideda politika: religijų pažinimas padeda suprasti pasaulį	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2308701/kur-baigiasi-religija-ir-prasideda-politika-religiju-pazinimas-padedasuprasti-pasauli	Bendras religijų vaidmuo politikoje	Neutrali
74	Kultūra 2024.06.30 15:36	Dainų šventėje lietuviškai dainuosianti britė Otilie: pavydžiu jums tokio renginio	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2307534/dainu-sventeje-lietuviskai-dainuosianti-brite-otilie-pavydciu-jums-tokio-renginio	Krikščionybė	Teigiama
75	Veidai 2024.06.22 21:41	Aktorius ir režisierius Paulius Tamolė: tik mamos myli besąlygiškai, tėvai myli kitą	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2289817/aktorius-ir-rezisierius-paulius-tamole-tik-mamos-myli-besalygiskai-tevai-myli-kitaip	Krikščionybė	Teigiama
76	Veidai 2024.06.16 10:19	Pranciškonas Astijus Kungys: vėl pamilau savo mamą, ypač po tėčio mirties	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2251626/pranciskonas-astijus-kungys-vel-pamilau-savo-mama-ypac-po-tecio-mirties	Krikščionybė	Teigiama

77	Istorijos 2024.06.15 07:00	Irako Kurdistanė gyvenusi Judita: šis regionas – daugiau nei karo grėsmė ir nelaimės	https://www.lrt.lt/lituanica/istorijos/752/2293742/irako-kurdistanė-gyvenusi-judita-sis-regionas-daugiau-nei-karo-gresme-ir-nelaimės	Islamas	Neutrali
78	Gyvenimas 2024.06.14 12:53	Spalvingos Indijos nuotaikos savaitė	https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/2297257/spalvingos-indijos-nuotaikos-savaite-gali-persmelks-vilniaus-senamiescio-gatves	Hinduizmas	Teigiama
79	Kultūra 2024.06.10 09:45	Vilniaus senajame teatre premjera – „Atsivertėlis. Grafas Potockis iš Vilniaus“	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2293269/vilniaus-senajame-teatre-premjera-atsivertelis-grafas-potockis-is-vilniaus	Judaizmas	Neutrali
80	Kultūra 2024.06.03 13:36	Šolomas Zelmanavičius – simpatiškas ekscentrikas, arklių apkeliavęs Europą	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2288090/solomas-zelmanavicius-simpatiskas-ekscentrikas-arkliu-apkeliaves-europa	Judaizmas	Teigiama
81	Nuomonės 2024.06.02 11:25	Nomeda Hofertaitė. Sąmokslų teorijos: vakcinų bijo ir politikai, ir vienuoliai	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2284912/nomeda-hofertaitė-samokslu-teorijos-vakcinu-bijo-ir-politikai-ir-vienuoliai	Krikščionybė	Neigiama
82	Nuomonės 2024.05.30 18:20	Eglė Aleknaite-Škarubskė. Seksualinio piktnaudžiavimo skandalai Bažnyčioje	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2283352/egle-aleknaite-skarubskė-seksualinio-piktnaudžiavimo-skandalai-baznycioje	Krikščionybė	Neigiama
83	Kultūra 2024.05.19 18:11	Fatima ir Aiša: liečiant kapą ranka arba atmintimi. Dvi seserys iš Keturiasdešimt Totorių	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2275713/fatima-ir-aisa-lieciant-kapa-ranka-arba-atmintimi-dvi-seserys-is-keturiasdesimt-totoriu	Islamas	Teigiama
84	Pasaulyje 2024.05.16 05:30	Rusų kovinės dvasios tyrėjas: jų karius motyvuoja ne dvasingumas, o prievarta	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2273528/rusu-kovines-dvasios-tyrejas-ju-karius-motyvuoja-ne-dvasingumas-o-prievarta	Krikščionybė	Neigiama
85	Kultūra 2024.05.14 14:05	Lokarno laimėtojas „Kritinė zona“ atveria langą į kruopščiai slepiamą Irano realybę	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2272591/lokarno-laimetojas-kritine-zona-atveria-langa-i-kruopsciai-slepiama-irano-realybe	Islamas	Neigiama
86	Kultūra 2024.05.08 20:40	Ukrainiečių istorikas Petrykas: terminas „pribaltika“ – imperinio mąstymo dalis	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2266344/ukrainieciu-istorikas-petrykas-terminas-pribaltika-imperinio-mastyms-dalis	Krikščionybė	Teigiama
87	Kultūra 2024.05.06 15:46	Vilniaus senajame teatre pristatomas Jankevičiaus „Kankinys“ – šiandienos realybė	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2266182/vilniaus-senajame-teatre-pristatomas-jankevicius-kankinys-siandienos-realybe	Krikščionybė	Neutrali
88	Veidai 2024.05.04 13:44	Komikas ir mokytojas Justinas Visickas: humoras – puikus vaistas nuo susireikšminimo	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2264306/komikas-ir-mokytojas-justinas-visickas-humoras-puikus-vaistas-nuo-susireikšminimo	Krikščionybė	Teigiama
89	Lietuvoje 2024.05.01 13:00	Siūloma nesuteikti valstybės pripažinimo Lietuvos Jehovos liudytojų bendrijai	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2263065/siuloma-nesuteikti-valstybes-pripazinimo-lietuvos-jehovos-liudytoju-bendrijai	Jehovos liudytojai	Neigiama
90	Pasaulyje 2024.04.28 18:23	Joga ir politika: apie švelniąją galią ir hindu nacionalizmą (III)	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2254134/joga-ir-politika-apie-svelniaja-galia-ir-hindu-nacionalizma-iii	Hinduizmas	Neutrali
91	Kultūra 2024.04.26 18:04	Režisierius Agnius Jankevičius: politika, religija, seksas – visada rezonuojančios temos	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2260394/rezisierius-agnius-jankevicius-politika-religija-seksas-visada-rezonuojancios-temos	Bendras religijos vaidmuo kultūroje	Neutrali
92	Pasaulyje 2024.04.26 16:03	Tarp Kremliaus ir Vakarų: kas ir kodėl kelia pavojų Sakartvelo europiniam kursui	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2260202/tarp-kremliaus-ir-vakaru-kas-ir-kodel-kelia-pavoju-sakartvelo-europiniam-kursui	Bendras religijos vaidmuo kultūroje	Neigiama
93	Nuomonės 2024.04.21 07:13	Nomeda Hofertaitė. Bažnyčia ir valstybė. Dvasininkų vaidmuo šalies politiniame gyvenime	https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/2253856/nomeda-hofertaitė-baznyčia-ir-valstybe-dvasininku-vaidmuo-salies-politiniame-gyvenime	Krikščionybė	Neigiama
94	Pasaulyje 2024.04.20 14:07	Joga ir politika: apie „švelniąją galią“ ir hindu nacionalizmą (II)	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2250554/joga-ir-politika-apie-svelniaja-galia-ir-hindu-nacionalizma-ii	Hinduizmas	Neutrali
95	Istorijos 2024.04.20 11:54	Oksfordą ir Lietuvos viduramžių religiją sieja JK gimusi Rūta: norėčiau dirbti Lietuvoje	https://www.lrt.lt/lituanica/istorijos/752/2250280/oksforda-ir-lietuvos-viduramziu-religija-sieja-jk-gimusi-ruta-noreciau-dirbti-lietuvoje	Kelios religijos (krikščionybė, pagonybė)	Teigiama
96	Gyvenimas 2024.04.18	Šimtametė Anelė: vieną karą pergyvenau, neduok	https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/2251427/simtmete-anele-viena-kara-pergyvenau-neduok	Krikščionybė	Teigiama

	05:30	Dieve, sulaukti kito	pergyvenau-neduok-dieve-sulaukti-kito		
97	Pasaulyje 2024.04.14 19:14	Joga ir politika: apie „švelniąją galią“ ir hindu nacionalizmą (I)	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2247043/joga-ir-politika-apie-svelniaja-galia-ir-hindu-nacionalizma-i	Hinduizmas	Neutrali
98	Kultūra 2024.04.14 16:14	Sutrikusi kalba, 30 kg svoris: konclagerį išgyvenusią Lietuvos smuiko legendą palaikė tik noras pamatyti dukrą	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2248362/sutrikusi-kalba-30-kg-svoris-konclageri-isgyvenusia-lietuvas-smuiko-legenda-palaiketik-noras-pamatyti-dukra	Judaizmas	Teigiama
99	Istorijos 2024.03.30 20:15	Indijoje gyvenusi Vilgailė su vyru grįžo į gimtinę: žinojau, kad mano vaikai negali augti ten	https://www.lrt.lt/lituanica/istorijos/752/2238029/indijoje-gyvenusi-vilgaile-su-vyru-grizo-i-gimtaine-zinojau-kad-mano-vaikai-negali-augti-ten	Kelios religijos (islam, zoroastrizmas)	Neutrali
100	Kultūra 2024.03.29 10:57	Menininkė Eikena: daugeliui mūsų kartos žmonių tėvas panašus į Dievą, nes jo fiziškai nėra	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2237486/menininke-eikena-daugeliui-musu-kartos-zmoniu-tevas-panasus-i-dieva-nes-jo-fiziskai-nera	Krikščionybė	Neutrali
101	Istorijos 2024.03.25 20:50	Tomą grįžti į Lietuvą paskatino nemaloni Italijos pusė: jie tiki Rusijos didybe	https://www.lrt.lt/lituanica/istorijos/752/2233365/toma-grizti-i-lietuva-paskatino-nemaloni-italijos-puse-jie-tiki-rusijos-didybe	Krikščionybė	Neigiama
102	Lietuvoje 2024.02.20 07:54	Lietuva skyrė po vienodai lėšų Konstantinopolio ir Maskvos ortodoksams – 77,6 tūkst. eurų	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2199364/lietuva-skyre-po-vienodai-lesu-konstantinopolio-ir-maskvos-ortodoksams-77-6-tukst-euru	Krikščionybė	Neutrali
103	Lietuvoje 2024.02.18 19:58	Prieš dešimtmetį Alaai į akis rėždavo – „boba, varyk iš čia“, bet egiptietės meilės Lietuvai tai neatšaldė	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2185968/pries-desimtmeti-alaai-i-akis-rezdavo-boba-varyk-is-cia-bet-egiptietes-meiles-lietuvai-tai-neatsalde	Islam	Teigiama
104	Pasaulyje 2024.02.16 08:58	Graikija įteisino tos pačios lyties asmenų santuokas	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2197170/graikija-iteisino-tos-pacios-lyties-asmenu-santuokas	Krikščionybė	Teigiama
105	Gyvenimas 2024.02.14 18:18	Meilė tarpukariu: neegzistuojantis lytinis švietimas, nesantuokiniai vaikai ir spaudimas viengungiams	https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/2195081/meile-tarpukariu-neegezistuojantis-lytinis-svietimas-nesantuokiniai-vaikai-ir-spaudimas-viengungiams	Krikščionybė	Neigiama
106	Lietuvoje 2024.02.14 05:30	Virš karčios sovietinės realybės pakilusi mistiška Rakauskaitės ir Truikio meilė	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2194763/virs-karcios-sovietines-realybes-pakilusi-mistiska-rakauskaites-ir-truikio-meile	Mistika	Teigiama
107	Kultūra 2024.02.11 07:00	Užkulisinis aktorių gyvenimas sovietmečiu: dvigubi cenzorių žaidimai, naktinės eilės dėl bilietų, laisvės išraiška metaforomis	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2171812/uzkulisinis-aktoriu-gyvenimas-sovietmeciu-dvigubi-cenzoriu-zaidimai-naktines-eiles-del-bilietu-laisves-israiska-metaforomis	Krikščionybė	Teigiama
108	Istorijos 2024.02.02 19:39	Dirigentė Laura Škarnulytė veda į priekį choras Vokietijoje: būdama čia, atstovauju lietuvių muzikai	https://www.lrt.lt/lituanica/istorijos/752/2179185/dirigente-laura-skarnulyte-veda-i-prieki-chorus-vokietijoje-budama-cia-atstovauju-lietuviu-muzikai	Krikščionybė	Teigiama
109	Veidai 2024.01.28 12:35	Ateistu save vadinantis Liudvikas Andriulis: supratau, kad ne visuose mūsųose verta dalyvauti	https://www.lrt.lt/naujienos/veidai/14/2166293/ateistu-save-vadinantis-liudvikas-andriulis-supratau-kad-ne-visuose-musiuose-verta-dalyvauti	Ateizmas	Neigiama
110	Pasaulyje 2024.01.22 23:43	Vieniems politinė kampanija, kitiems – istorinė teisybė: ant sugriautos mečetės pamatų atidaryta šventykla Indijoje džiugina ne visus	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2177295/vieniems-politine-kampanija-kitiems-istorine-teisybe-ant-sugriautos-mecetes-pamatu-atidaryta-sventykla-indijoje-dziugina-ne-visus	Kelios religijos (hinduizmas, islam)	Neigiama
111	Pasaulyje 2024.01.22 21:34	Kirgizijoje prasiveržė pyktis dėl „naujuoju dievu“ besiskelbusio vyro mirties kalėjime	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2169673/kirgizijoje-prasiverze-pyktis-del-naujuoju-dievu-besiskelbusio-vyro-mirties-kalejime	Naujieji religiniai judėjimai	Neigiama
112	Pasaulyje 2024.01.22 13:48	Modi atidarė prieštarigai vertinamą šventyklą, simbolizuojančią jo permainas Indijoje	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2176998/modi-atidare-priestaringai-vertinama-sventykla-simbolizuojancia-jo-permainas-indijoje	Hinduizmas	Neutrali
113	Lietuvoje	Senąjį baltų tikėjimą	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/21764	Romuva	Neigiama

	2024.01.21 22:45	išpažįstanti „Romuva“ vėl skundžia Lietuvą EŽTT	37/senaji-baltu-tikejima-ispazistanti-romuva-vel-skundzia-lietuva-ezt		
114	Kultūra 2024.01.21 15:04	„Kosmose Dievo nėra, mes ten buvome“: taip sovietai bandė iš žmonių galvų iškrapstyti tikėjimą	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2174027/kosmose-dievo-nera-mes-ten-buvome-taip-sovietai-bande-is-zmonių-galvų-isikrapstyti-tikejima	Kelios religijos (krikščionybė ir ateizmas)	Teigiama
115	Kultūra 2024.01.20 17:51	„Seksualinis geismas yra iššūkis kultūrai“ – pasirodė lyriškiausia ir tamsiausia Sigmundo Freudo knyga	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2169008/seksualinis-geismas-yra-issukis-kulturai-pasirode-lyriskiausia-ir-tamsiausia-sigmundo-freudo-knyga	Krikščionybė	Neigiama
116	Gyvenimas 2024.01.20 15:45	Trimis mėnesiais per anksti dukrą pagimdžiusi Kristina Čiuželienė: ji mane išmokė tikėti	https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/2168179/trimis-menesiais-per-anksti-dukra-pagimdziusi-kristina-ciuzeliene-ji-mane-ismoke-tiketi	Asmeninis tikėjimas (bendras spiritualumas)	Teigiama
117	Pasaulyje 2024.01.18 11:20	Lenkijos parlamentas panaikino Chanukos žvakes užgesinusio deputato neliečiamybę	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2174592/lenkijos-parlamentas-panaikino-chanukos-zvakes-uzgesinusio-deputato-nelieciamybe	Judaizmas	Neigiama
118	Kultūra 2024.01.17 17:30	Kipišas sostinėje: duris atveria naujas Lietuvos žydų kultūros ir tapatybės muziejus	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2173914/kipisas-sostineje-duris-atveria-naujas-lietuvos-zydu-kulturos-ir-tapatybes-muziejus	Judaizmas	Teigiama
119	Kultūra 2024.01.17 12:18	Naujas dėmesio vertas muziejus Vilniuje: apžvelgia laiką nuo žydų įsikūrimo LDK laikais iki šių dienų	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2173289/naujas-demesio-vertas-muziejus-vilniuje-apzvelgia-laika-nuo-zydu-isikurimo-ldk-laikais-iki-siu-dienų	Judaizmas	Teigiama
120	Lietuvoje 2024.01.11 05:30	Tik LRT.lt – Vatikano atstovas Lietuvoje: Bažnyčia yra bene vienintelė institucija, rimtai kovojanti su seksualiniu išnaudojimu	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2165952/tik-lrt-lt-vatikano-atstovas-lietuvoje-baznycia-yra-bene-vienintele-institucija-rimtai-kovojanti-su-seksualiniu-isnaudojimu	Krikščionybė	Teigiama
121	Kultūra 2024.01.08 19:07	„Etnokultūra yra gyvenimo būdas“ – Senosios Gegužinės sodyboje susitinka gamta, tradicijos ir menas	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2162035/etnokultura-yra-gyvenimo-budas-senosios-geguzines-sodyboje-susitinka-gamta-tradicijos-ir-menas	Romuva	Teigiama
117	Pasaulyje 2024.01.18 11:20	Lenkijos parlamentas panaikino Chanukos žvakes užgesinusio deputato neliečiamybę	https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2174592/lenkijos-parlamentas-panaikino-chanukos-zvakes-uzgesinusio-deputato-nelieciamybe	Judaizmas	Neigiama
118	Kultūra 2024.01.17 17:30	Kipišas sostinėje: duris atveria naujas Lietuvos žydų kultūros ir tapatybės muziejus	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2173914/kipisas-sostineje-duris-atveria-naujas-lietuvos-zydu-kulturos-ir-tapatybes-muziejus	Judaizmas	Teigiama
119	Kultūra 2024.01.17 12:18	Naujas dėmesio vertas muziejus Vilniuje: apžvelgia laiką nuo žydų įsikūrimo LDK laikais iki šių dienų	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2173289/naujas-demesio-vertas-muziejus-vilniuje-apzvelgia-laika-nuo-zydu-isikurimo-ldk-laikais-iki-siu-dienų	Judaizmas	Teigiama
120	Lietuvoje 2024.01.11 05:30	Tik LRT.lt – Vatikano atstovas Lietuvoje: Bažnyčia yra bene vienintelė institucija, rimtai kovojanti su seksualiniu išnaudojimu	https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2165952/tik-lrt-lt-vatikano-atstovas-lietuvoje-baznycia-yra-bene-vienintele-institucija-rimtai-kovojanti-su-seksualiniu-isnaudojimu	Krikščionybė	Teigiama
121	Kultūra 2024.01.08 19:07	„Etnokultūra yra gyvenimo būdas“ – Senosios Gegužinės sodyboje susitinka gamta, tradicijos ir menas	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2162035/etnokultura-yra-gyvenimo-budas-senosios-geguzines-sodyboje-susitinka-gamta-tradicijos-ir-menas	Romuva	Teigiama

2. Kritinei diskurso analizei pasirinktos publikacijos

1-oji publikacija: Popiežius atvyko į musulmonišką Indoneziją

Popiežius Pranciškus antradienį atvyko į Indoneziją, kur pradėjo kelionę po keturias Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono šalis – ilgiausią ir tolimiausią per visą savo popiežiavimo laiką.

1,3 mlrd. pasaulio katalikų lyderis į Indoneziją, kurios gyventojų daugumą sudaro musulmonai, atskrido trims dienoms ir daugiausiai dėmesio skirs tarpreliginiams ryšiams. Vėliau jis lankysis Papua Naujojoje Gvinėjoje, Rytų Timore ir Singapūre.

12 dienų truksianti kelionė bus išbandymas 87 metų, vis silpnėjančios sveikatos pontifikui, tačiau jėgų jam dažnai suteikia buvimas tarp tikinčiųjų. Džakartoje po 13 valandų skrydžio iš Romos jis šypsojosi ir mojavo žmonėms.

„Ačiū, kad vykote į šią kelionę, ačiū už kompaniją. Man atrodo, kad tai ilgiausias mano (skrydis)“, – lėktuvui nutūpus pasakė jis drauge su juo skridusiems reporteriams. Pranciškaus žodžius citavo naujienų agentūros AFP žurnalistas.

Džakartos oro uoste popiežių, kuris iš lėktuvo buvo išvežtas neįgaliojo vežimėliu, pasitiko garbės sargyba ir Indonezijos pareigūnai, įskaitant religinių reikalų ministrą. Du vaikai įteikė Pranciškui gėlių puokštę.

Tuomet pontifikas išvyko į Vatikano diplomatinę misiją Džakartoje paprastu civiliniu automobiliu „Toyota“, pasirinkęs jį vietoje prabangios, pasaulio lyderių įprastai naudojamos transporto priemonės.

Antradienį popiežius turėtų skirti poilsiui, o trečiadienį susitiks su Indonezijos – daugiausiai gyventojų turinčios šalies, kur daugumą sudaro musulmonai – prezidentu Joko Widodo.

Indonezijoje katalikų šiuo metu yra maždaug 8 mln. ir tai sudaro mažiau nei 3 proc. šalies gyventojų. Musulmonų yra 242 mln. – 87 proc. gyventojų.

Tačiau katalikybė oficialiai pasaulietiškoje Indonezijoje yra viena iš šešių pripažintų religijų ar denominacijų. Kitos yra islamas, protestantizmas, budizmas, hinduizmas ir konfucianizmas.

Ketvirtadienį Pranciškus Džakartoje esančioje Nepriklausomybės (Istiqlal) mečetėje – didžiausioje Pietryčių Azijoje – susitiks su visų šešių religinių bendruomenių atstovais.

Nepriklausomybės mečetė yra tapusi religijų sambūvio simboliu. Ji „draugystės tuneliu“ yra sujungta su katedra kitoje gatvės pusėje, kur krikščionys pastarosiomis dienomis darydavosi asmenukes su popiežiaus atvaizdu.

Vėliau popiežius vadovaus mišioms ir pasakys homiliją 80 tūkst. vietų nacionaliniame futbolo stadione.

Bendra deklaracija

Nors Indonezija oficialiai pripažįsta įvairias religijas, esama susirūpinimo dėl augančios diskriminacijos, taip pat ir krikščionių. Vietos katalikai viliasi, kad popiežius pasisakys šiuo klausimu.

Tačiau Singapūro nacionalinio universiteto teologas ir antropologas Michelis Chambonas sakė, kad Pranciškus perduos platesnio pobūdžio žinią, jau išsakytą kitose musulmoniškose šalyse nuo Irako iki Bahreino, Turkijos ir Maroko.

Šis vizitas yra skirtas ne tiek katalikams Indonezijoje, kiek islamo ir krikščionybės dialogo pasaulinės svarbos akcentavimui, AFP sakė M. Chambonas.

Kai kam Džakartoje ši žinia nėra svetima.

„Kai vyksta toks renginys, džiaugiamės, nes kai vyksta mūsų religiniai renginiai, jie (katalikai) taip pat

demonstruoja toleranciją mums. Mes visi gerbiame vieni kitus“, – sakė 34 metų musulmonas Ranggi Prathita, pardavinėjantis marškinėlius su popiežiaus atvaizdu.

Šalies Religinių reikalų ministerija taip pat vadina popiežiaus vizitą Indonezijos religinės įvairovės simboliu.

Nepriklausomybės mečetėje Pranciškus su jos didžiuoju imamu pasirašys bendrą deklaraciją, kurioje daugiausia dėmesio skiriama dehumanizacijai, pirmiausia smurto ir konfliktų plitimui, taip pat aplinkos degradavimui, pranešė Indonezijos vyskupų konferencija.

Pranciškus ne kartą ragino pasaulį labiau kovoti su klimato kaita ir labiau stengtis švelninti jos poveikį, apimančią jūrų vandens lygio kilimą, kuris yra grėsmė ir Džakartai.

Pastaraisiais dešimtmečiais Indonezija išgyveno ne vieną teroro ataką, įskaitant 2002 metų išpuolius Balyje, kai islamistų kovotojams susprogdinus bombas žuvo 202 žmonės.

Popiežiaus vizitui buvo sustiprintas saugumas, gatvės prie svarbių objektų, kuriuose lankysis pontifikas, uždaromos.

Silpna sveikata

Pranciškaus kelionė į Indoneziją yra trečias popiežių apsilankymas šioje šalyje. Tuo pačiu tai pirmasis popiežių vizitas nuo Jono Pauliaus II kelionės į Indoneziją 1989 metais.

Iš pradžių Pranciškus vizitą Indonezijoje planavo 2020 metais, bet jis buvo atidėtas dėl COVID-19 pandemijos.

Iki popiežiaus 88-ojo gimtadienio yra likę trys mėnesiai. Argentiniečių pontifikui, kuris pastaruoju metu dažnai naudojasi neįgaliojo vežimėliu, pernai buvo atlikta išvaržos operacija, jį persekioja kvėpavimo problemos.

Į užsienį jis nevyko nuo praėjusių metų rugsėjo, kai lankėsi Marselyje Prancūzijoje. Pranciškus atšaukė kalbą, kurią dviem mėnesiais vėliau turėjo pasakyti Jungtinių Tautų klimato derybose Dubajuje.

Į Indoneziją popiežius atvyko lydimas asmeninio gydytojo ir dviejų slaugytojų, bet Vatikano atstovas Matteo Bruni sakė, kad tai normalu ir kad jokių papildomų atsargumo priemonių nesiimta.

2-oji publikacija: Povilas Aleksandravičius. „Dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra pavojinga

Agnės Gintalaitės straipsnis „Kodėl turėtume dekolonizuotis nuo krikščionybės“ sulaukė stipraus atgarsio. Tai liudija, kad Lietuvos visuomenei rūpi krikščionybės vieta ir prasmė mūsų pasaulyje. Tačiau tokiu aktualių klausimų būtina pasisakyti kompetentingai. A. Gintalaitės straipsnyje randame teisingų įžvalgų, bet ir keistokų išvadų, kurios privertė mane reaguoti.

Straipsnis yra vertingas tuo, kad puikiai atspindi didelės dalies visuomenės turimą krikščionybės įvaizdį, kuriame pasirodo ir priežastys, dėl kurių ši dalis krikščionybės atsisakė. Krikščionys turėtų apie tai susimąstyti. Vis dėlto tai – populiarus įvaizdis. O apie krikščionybę negalime mąstyti populiariai, jeigu norime įžvelgti jos prasmę mūsų gyvenimuose. Pernelyg giliai ji įsismelkusi į mūsų civilizaciją ir kasdienio gyvenimo mentalitetą.

Yra drastiška teigti, kad krikščionybėje „paprastam žmogui tiesioginis kontaktas su Dievu bei Dievo pasitelkimas daryti poveikį yra uždraustas. Žmogus neturi teisės susitikti su Dievu“. Netrukus aptarsiu autorės nuomonę apie tai, ką reiškia tiesioginis kontaktas su Dievu. Kol kas tik noriu patikinti ją ir visus skaitytojus, kad krikščionybė ne tik nedraudžia gilintis į sielos gyvenimą ir ten galimai susitikti su Dievu, bet ji, kaip ir daugumas kitų religijų, per 2 000 metų sukaupė milžinišką išminties bei dvasinių ir praktinių būdų arsenalą, kaip tai daryti.

Galima vardinti daugybę mūsų laikų krikščionių, kurie susitikimą su Dievu patyrė gilindamiesi į sakralinius tekstus, maldą, gamtą, meilę, kosmosą ir visas žmogiškas patirtis. Tarp jų yra mokslininkų ir analfabetų, mistikų ir menininkų, politikų ir paauglių. Krikščioniški vienuolynai apskritai buvo, o ir tebėra žmonijos dvasinių potyrių viršūnė, ir čia turiu omenyje ne tik kontempliatyviąsias vienuolijas, cistersus ar benediktinus, bet ir tokius ordinus kaip dominikonai ar jėzuitai, kurių atstovai, kalbant apie susitikimą su Dievu, yra palikę tikrų šedevrų. Beje, per jų patirtis kūrėsi Europa – mokslo, universitetų, liberalios politikos ir ekonomikos, žmogaus teisių ir laisvės Europa. Vienuoliškosios dvasinės patirties poveikis europietiško formavimuisi yra ne kartą studijuotas istorikų ir laužęs stereotipinius vaizdinius apie tai, kad krikščionybė ir Europa yra nesuderinami.

Susitikimas su Dievu krikščionybėje vyksta. Bet aš matau kitą problemą. Pati Bažnyčia, absoliuti dauguma jos hierarchų, joje vykstančius dvasinius procesus vertina kur kas mažiau už kitą tradicinę religijos atliekama vaidmenį – vienyti visuomenę pasitelkiant griežtą kontrolę, sausas dogmas ir įstatymo moralę. Štai ši antroji krikščionybės gyvenimo pusė, dažniausiai nustelbianti pirmąją, ir įvedė krikščionybę į krizę. Taip pat sudarė įspūdį daliai visuomenės, įskaitant ir autorę, kad Bažnyčia „draudžia“ vidinį gyvenimą. Beje, aš sutinku, kad yra perdėtų draudimo atvejų, ir apie juos netrukus. Bet atvejai nėra visuma.

(išskirta ir paryškinta citata) Pati Bažnyčia, absoliuti dauguma jos hierarchų, joje vykstančius dvasinius procesus vertina kur kas mažiau už kitą tradicinę religijos atliekama vaidmenį – vienyti visuomenę pasitelkiant griežtą kontrolę, sausas dogmas ir įstatymo moralę

Vienas žymiausių 20 a. teologų, kardinolas Yves`as Congaras, kurio niekaip neapkaltsi „draudus“ „paprastam žmogui [...] susitikti su Dievu“, parašė puikią knygą „Už tarnaujančią ir neturtingą Bažnyčią“ (Pour une Eglise servante et pauvre, 1963) apie tai, kada ir kaip Bažnyčioje išsiskyrė šios dvi tendencijos: raginimas tiesiogiai išgyventi Dievą bei priimti stiprų jo poveikį gyvenime ir bandymas kontroliuoti visuomenę jai primetant įvairiausių pavidalų juridines normas. Be abejo, krikščionybė galės atgimti tik tada, kai atsisakys šios antrosios tendencijos ir vėl, pasisėmusi evangelijos dvasios, leis dominuoti pirmajai. Iš čia – stipri paties kardinolo kritika Bažnyčiai, kaip ir naujo dvasinio potencialo joje išvelgimas. Toks vertinimas yra kur kas labiau racionaliai pagrįstas nei visos krikščionybės suvedimas į vieną iš jos veidų, kad ir žiaurų bei palikusį

žaidžius mūsų visų gyvenimuose. Kartu matome, kad Bažnyčios viduje vyksta diskusija, įvairovė yra kur kas labiau išpuoselėta, nei konstatuoja mūsų stereotipai.

Kaip vieną „dekolonizacijos“ nuo krikščionybės būdą A. Gintalaitė siūlo „apriboti teisinį išskirtinumą, reikalauti skaidrumo ir atskaitomumo bei įstatymų laikymosi iš bažnyčios institucijų ir tarnautojų, kaip iš bet kokių kitų pasaulietinių ir religinių organizacijų ir asmenų“. Visiškai sutinku su šiuo autorės raginiu, nes, mano įsitikinimu, tai padėtų Bažnyčiai užčiuopti savo dvasinę esmę, atsikratyti tendencijos kontroliuoti ir valdyti, naujai save pačią įprasminti mūsų visuomenėje. Tai suteiktų galimybę dvasininkams skelbti Kristaus žodį kur kas autentiškiau nei dabar, kai daugybė „tradicinių“ krikščionių iš jų tikisi visai ne šio žodžio, bet formalaus „sakramentų administravimo“ ir griežtų smerkiančių pasisakymų bei virkavimų dėl sugedusio pasaulio. Tokia padėtis tikrai bent iš dalies susiklostė dėl išskirtinio juridinio statuso, kurį Bažnyčia kaip institucija yra gavusi, tenkinant jos troškimą valdyti, kuris ir kompromitavo jos pajėgumą įkvėpti stiprias dvasines patirtis. Tačiau tokį patį raginimą nesunkiai rasime daugybės katalikų teologų pasisakymuose, jis yra pagrindinė popiežiaus Pranciškaus pontifikato nuostata.

Krikščionybės problema yra ne jos nepajėgumas išpildyti „žmogiškąją transcendencijos poreikį, troškimą susitikti su dvasiniu pasauliu ir patirti stebuklą“, bet tai, kad daugybė krikščionių nepažįsta savo pačių tradicijos, kad dvasininkai nebuvo ruošiami intensyviai dvasiniam gyvenimui, kad Bažnyčios nariai pernelyg stipriai nusižengdavo savo pačių dvasiniams principams ir bendrajai moralei.

Susiklosčius tokiai padėčiai Bažnyčios viduje, į viešumą išnyrant vis naujiems jos narių nusikaltimams, nėra nuostabu, kad mūsų laikų visuomenė ėmė ją atmesti. Aš pats ne kartą kritikavau Bažnyčią. Manau, tik padėties analizė ir tiesos sakymas gali padėti jai atgimti. Būtent – atgimti. Nes Vakarų civilizacijai reikia atgimusios krikščionybės. Pakaitalą krikščionybei surasti sunku, tiksliau – neįmanoma, ir tokiu atveju neišpildytas „žmogiškasis transcendencijos poreikis“ būtinai reikšis savinaikos aktais.

(išskirta ir paryškinta citata) Krikščionybės problema yra ne jos nepajėgumas išpildyti „žmogiškąją transcendencijos poreikį, troškimą susitikti su dvasiniu pasauliu ir patirti stebuklą“, bet tai, kad daugybė krikščionių nepažįsta savo pačių tradicijos“

Atmetus krikščionybę, į atsivėrusią tuštumą „transcendencijos poreikis“ ima projektuoti jį melagingai išpildančias pasaulėžiūras. Tiek hitlerinis fašizmas, tiek stalinistinis komunizmas turi pseudoreliginę dimensiją: jie įgavo milžiniško populiarumo kaip tik todėl, kad dirgino religinį transcendencijos poreikį, o galimybė tam atsirado pasitraukus krikščionybei. Raginimas „dekolonizuotis“ nuo krikščionybės yra kvietimas naujai pseudoreligijai atsirasti, net jeigu ši nebebus politinio, o, tarkim, grynai psichologinio ir kultūrinio pobūdžio.

Kartais ne tik pavieniams žmonėms, o visai civilizacijai tampa būdingas pašąmoninis noras

ištirpti, išnykti kitų civilizacijų akivaizdoje, užbaigti egzistenciją šiame pasaulyje. Toks noras, tarsi lėta savižudybė, taip pat yra savotiškas ir neautentiškas transcendencijos poreikio išpildymas – nerti į nebūtį, kai nebėra prasmės gyventi. Susidaro įspūdis, kad tūlam krikščionybės atsisakiusiam vakariečiui yra nebeįdomi jo paties civilizacija, kad joje jis jau nebeįžvelgia jokio potencialo dvasine prasme. Jis pabrėžia žmogaus teises, ir jų gerbimas išties būtų puikios sąlygos dvasiniam gyvenimui plėtotis, t. y. autentiškai išpildyti transcendencijos poreikį, bet – kur šis dvasinis gyvenimas?

A. Gintalaitės straipsnis puikiai atskleidžia šią tūlo vakariečio nuostatą. Kviečiant atsisakyti visko, kas susiję su krikščionybe, yra parodoma, kad iš jos jau nebesitikima nieko ir kad ją reikia keisti kažkuo kitu. Tačiau kuo?

Autorė siūlo transcendencijos poreikį patenkinti realiu, veiksmingu susitikimu su Dievu. Jeigu gerai supratau iš konteksto, Dievo patirtį ji traktuoja kaip ypatingas būsenas, psichologijoje vadinamas „pakitusios sąmonės būsenomis“. Aš taip supratau (nors A. Gintalaitės tekstas šiuo požiūriu nėra visiškai aiškus), kadangi tuoj po raginimo susitikti su Dievu ir patirti stebuklą yra kalbama kaip tik apie šiuos fenomenus. Tiesa, vėliau pereinama prie raginimo „rekonstruoti ir iš naujo įvertinti autochtonų religijų ir neopagonybės bei gamtinio dvasingumo svarbą“ bei keisti krikščionybę „europietiškos gamtinio religingumo paremtos tradicijos unikaliu resursu, derančiu su žmogaus teisėmis, moterų, pažeidžiamų visuomenės grupių įgalinimu ir žmogiškosios egzistencijos nedominavimu prieš gamtą (tai galbūt apsprendžia monoteizmas), o derme su gamta“.

(išskirta ir paryškinta citata) Kviečiant atsisakyti visko, kas susiję su krikščionybe, yra parodoma, kad iš jos jau nebesitikima nieko ir kad ją reikia keisti kažkuo kitu. Tačiau kuo?

Tokios autorės mintys manęs, kaip krikščionies, negąsdina. Aš manau, kad jų siekiamybė – gamtinio dvasingumo išgyvenimas, derinamas su žmogaus teisėmis – gali būti realizuota ne pagonybėje, bet evangelinės meilės žinia gyvenančioje krikščionybėje. Vis dėlto turime tiksliau pasiaiškinti, kas yra šis „gamtinis dvasingumas“. Jeigu jį suprasime tik kaip meditacijų visumą, siejamą su natūraliais gamtos procesais bei ekologinės aplinkos kūrimu, tai turėsime pabrėžti, kad krikščionybėje tai nėra naujovė bent jau nuo šv. Pranciškaus Asyžiečio laikų, o popiežius Pranciškus tam skyrė encikliką Laudato si. Tačiau atrodo, kad šis dvasingumas slepia kur kas stipresnius klotus, atliepančius tam tikroms mūsų sąmonės būsenoms, o būtent – „pakitusioms sąmonės būsenoms“, į kurias straipsnio autorė stipriai apeliuoja.

Kas yra tos būsenos? Tai stiprūs energetiniai veikimai, kuriuos įmanoma patirti užsiimant tam tikrų rūšių meditacijomis. Šių poveikis yra stulbinantis. Tarkim, fiziologiškai nepaaiškinami pagydymai ir išgijimai, haliucinacijomis negalimomis laikyti vizijos, aiškiaregystė, disociacijomis nesantys sąmonės išėjimai iš kūno ir jų astralinės kelionės, telepatija, levitacija, bilokacija, kontaktai su mirusiųjų sielomis, ypač paaštręję kūno pojūčiai ir intuicija, įvairiausios galingos emocinės patirtys ir t. t. Visa tai randame ezoterikoje, „Naujojo amžiaus“ judėjime, taip pat A. Gintalaitės

akcentuojamose „autochtonų religijose“ ir „neopagonybėje“. Bet ne vien. Krikščionybėje to taip pat buvo visais laikais. Visi katalikai žino Lurdą ir Fatimą, yra girdėję apie gausybę stebuklingų išgyjimų bei eucharistinių stebuklų, 20 a. mistiką tėvą Pijų, o aš pats į lietuvių kalbą esu išvertęs Maurice'o Zundelio, kuriam taip pat šios būsenos buvo būdingos, tekstų.

Kaip ir daugybė krikščionių, neneigiu, kad stipri energetika, susieta su meile, gali būti susitikimo su Dievu išraiška. Tik man atrodo, kad kol kas ši sritis yra pernelyg menkai ištirta, kad būtų galima ją laikyti pagrindine Dievo patirties vieta bent jau daugumai tikinčiųjų. Mano įsitikinimu, ypač intensyvų dvasinį gyvenimą, autentišką susitikimą su Dievu ir transcendencijos poreikio išpildymą galima patirti ir per kasdienę meilę bei meditacijas, kurios nebūtinai veda į pakitusias sąmonės būsenas, tačiau yra pajėgios eliminuoti vidinį chaosą. Per tai galima išgyventi fundamentalias, tačiau ramias emocijas, kūrybingumą, įgyti neeilinės išminties – artėti prie savęs ir prie Dievo. Ir Bažnyčioje tikrai įmanoma visa tai patirti, jeigu tik jos mokymą pažinsime iš esmės, o ne apsiribosime jos funkcija, skirta visuomenei kontroliuoti.

Kita vertus, A. Gintalaitė yra visiškai teisi, kai kritikuoja Bažnyčioje paplitusią demonizavimo praktiką. Aš jungiuosi prie šios kritikos, nes ne kartą teko susidurti su visko bijančiais krikščionimis: jiems vaidenasi, kad kiekviena stipresnė ar tiesiog neįprasta patirtis yra iš velnio, kuris gali juos apsėsti. A. Gintalaitės straipsnyje randame iškalbingų tokio demonizavimo pavyzdžių. Mano galva, ši praktika yra vienas ryškesnių dvasinio gyvenimo stabdymo Bažnyčioje pavyzdžių. Ne vieno krikščionies dvasinis gyvenimas buvo paralyžiuotas baimės būti apsėstam. Kai kurie dvasininkai išties linkę piktnaudžiauti šia baime, visur, kas neįprasta, įžvelgdami piktyjų demonų veikimą.

(išskirta ir paryškinta citata) Ne vieno krikščionies dvasinis gyvenimas buvo paralyžiuotas baimės būti apsėstam

Demonizavimas yra ypač destruktivus, kadangi jis naudojami nevaldoma vaizduote varomu įsikalbėjimo mechanizmu, be galo pavojingu psichinei sveikatai: jeigu žmogus įsikalba, kad tam tikra jo patirtis, tarkim, išgyventa emocija, yra apsėdimo ženklas, ta emocija, savaime nekalta, gali išdidėti iki tokio nerimo ir panikos, kad žmogus išties gali imti elgtis neadekvačiai. Tai yra interpretuojama kaip apsėdimas, kviečiamas egzorcistas, ratas įsisuka. Vargšas žmogus, neturintis nieko bendra su jokiais apsėdimais, dabar yra sunaikinamas visiškai. Egzorcistui „išvarius demoną“, jis ir toliau gyvena baimėje ir paralyžiuje, neurotiškai vykdydamas visus dvasininkų jam duodamus nurodymus, idant demonas negrižtų. Lieka tik apgailestauti kartu su A. Gintalaite, kad kai kurie psichologai dalyvauja šioje demonizavimo veikloje, užuot blaiviai vertinę situaciją.

Ar egzistuoja apsėdimai? Ar mūsų gyvenimuose būna angeliškų intervencijų? Ką reiškia patirtys, išgyvenamos pakitusiose sąmonės būsenose? Kaip traktuoti ekstrasensoriką ir parapsichologiją? Kaip anapusinis pasaulis reiškiasi mūsų gyvenamoje plotmėje? Stebėdamas ne tik didėjančią žmonių susidomėjimą šiais klausimais (tai stipriai susiję su A. Gintalaitės straipsnyje

minimu „gamtiniu dvasingumu“), bet ir neuromokslinius tyrimus šioje srityje, esu tikras, kad atėjo laikas naujai visa tai įvertinti ir interpretuoti. Smegenų ir sąmonės ryšys, sąmonės (sielos) kilmė ir jos pajėgumai vis dar lieka neištirta tikrove.

Apakinta kai kurių metafizinių ištarų, mokslininkų dauguma šią tikrovę pernelyg ilgai ignoravo ar net laikė neegzistuojančia. Nors dalis akademikų vis tiek ją domėjosi, nors visada buvo žmonių, išgyvenančių neeilines patirtis, ši sritis pernelyg dažnai patekdavo į šarlatanų ir savamokslių rankas. Tai įnešė sumaišties, painiojimosi ir klaidų. Tai turi keistis. Būtinai rimti moksliniai šios realybės tyrimai, ir galbūt jų rezultatai leis integruoti čia minimas patirtis į mūsų gyvenimą bei į Bažnyčios praktikas. Galbūt visa tai taps naujo mūsų sąmonėje glūdinčio potencialo atskleidimu ir reikšmingu dvasinio gyvenimo pagiliniu, o tai stipriai pasitarnautų krikščionybės atgimimui. Tačiau kritikuoti krikščionybę už tai, kad ji jau dabar neintegruoja šių praktikų į oficialią doktriną, nesulaukusi nuodugnių mokslinių tyrimų, yra neatsakinga. Kita vertus, Bažnyčioje paplitusi nuostata atmesti visa tai, irgi nesulaukus rimtų tyrimų rezultatų, o ypač demonizavimo praktika, yra ne tik neatsakinga, bet ir destruktvyvu jai pačiai.

Carlas Gustavas Jungas, kaip ir čia cituotas kardinolas dominikonų vienuolis Y. Congaras, kritikavo krikščionybę už tai, kad paviršutiniškas dogmatinis aspektas užgožė jos autentišką dvasingumą, sukeldamas didelę psichologinę žalą. Nepaisant to, šis dvasingumas, pasak C. G. Jungo (jį cituoju todėl, kad kaip tik jis ypač akcentavo tai, ką čia bendrai vadinau „gamtiniu dvasingumu“), ištikus šimtmečius veikė vakariečių pasąmonę ir pajėgė išpildyti jų „transcendencijos poreikį“. Jis to jau nepajėgia daryti pernelyg stipriai sekuliarizuotoje visuomenėje, jeigu sekuliarizaciją apibrėšime kaip masinį krikščionybės atmetimą (ir aš pritariu, kad viena šio atmetimo priežasčių – Bažnyčios klaidos).

Todėl šią sekuliarizaciją C. G. Jungas traktavo kaip milžinišką pavojų Europos civilizacijai. Mūsų, europiečių, pasaulio suvokimas, emocijų niuansai, vaizduotės žaismai, archetipiniai turiniai yra persmelkti krikščionybės: „Dažnai nutinka, kad [vakarietis] manosi atsikratęs visų [religinio pobūdžio] nuostatų. Bet iš tiesų patys jo mąstymo, gyvenimo būdo, moralės ir kalbos pagrindai yra istoriškai sąlygojami iki detalių viso to, ko sąmoningumą jis yra praradęs dėl kultūrinio išprusimo ar savikritikos stokos. Jo [psichinės] padėties analizė anksčiau ar vėliau atveda prie tų fundamentalių dvasinių nuostatų atskleidimo, net jeigu jo asmeniniai nusistatymai atrodo kitokie“ (Psychologie et alchimie, Paris, Buchet-Chastel, 1970, p. 38–39). Mes mąstome pagal krikščionišką formą, net jeigu bažnytinis jos turinys yra atmestas. Kuo užpildysime šią formą? Kai kurie mūsų gali sėkmingai pereiti į kitą religiją, bet to niekada negalės padaryti visa civilizacija.

Krikščionybė yra sudėtingas reikalas. „Dekolonizuotis“ nuo jos neišeis, nes nėra kuo ją pakeisti. Visi kandidatai tai padaryti yra arba pernelyg silpni (net A. Gintalaitės siūlomas „Romuvos“ judėjimas), arba per daug pavojingi (komunistinio tipo pseudoreligijos). Yra taip pat akivaizdu, kad

sekti krikščionybė tokia, kokia ji yra šiuo metu, nėra įmanoma. Ar dėl to Europos civilizacija yra pasmerkta? Tokių balsų girdėti. Europiečiai atmetė krikščionybę, nes ji, juos suformavusi, vėliau stipriai juos sužeidė. Tačiau žaizdas reikia gydytis. Geriausias vaistas yra meilė. Ir, šiuo atveju, pats veiksmingiausias vaistas būtų iš savo neapykantos pelenų atgimusi, meile pulsuojanti krikščionybė, nes ji idealiai tinka europiečio mąstymui, kadangi pati jį suformavo.

3-oji publikacija: Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi Deimantė: vien žodis „Kalėdos“ kelia man širpą. Knygos ištrauka

„Vedama pykčio ir noro padėti kitiems, nusprendžiau apie tai kalbėti – kartais reikia kištis į svetimas šeimas, kad ir kaip esame įpratę laikytis atstumo“, – drąsiai teigia Deimantė Rudžinskaitė-Ivanauskė. Jehovos liudytojų šeimoje užaugusi fotografė ir stilistė vaikystę praleido supančiota radikalių religinių dogmų ir tikėjimo, jog pasaulietiškas gyvenimo būdas yra nuodėmė. LRT RADIJO laidoje „Tuzinas“, R. Rudžinskaitė-Ivanauskė dalijasi savo istorija: ką reiškia priklausyti religinei bendruomenei prieš savo valią, ką ji išgyveno bandydama nuo jos atsiriboti ir kodėl apie tai nusprendė kalbėti viešai – prisiminimų knygoje „Pasaulietė“.

– Kas yra Jehovos liudytojas? Ką jis išpažįsta?

– Jehovos liudytojai yra viena iš krikščionybės atsakų. Liudytojai tiki, kad mes gyvename paskutinėmis dienomis, netrukus prasidės armagedonas (Jėzaus Kristaus kova su šėtono jėgomis – LRT.lt), kurio metu Dievas atrinkinės teisiuosius ir neteisiuosius. Teisieji liks gyventi Žemės rojuje amžinai, o neteisieji [neįtikėjusieji] bus nužudyti angelų. Jehovos liudytojų tikslas yra išgelbėti kuo daugiau žmonių. Tai žmonės, kurie tuo labai karštai įtikėjo.

– Ar tai, kuo dabar užsiimi, yra suderinama su Jehovos liudytojų vertybėmis?

– Mažai suderinama. Pagal tai, kaip buvau mokoma, šiuo metu vaikausi tuštybių. Mano karjera yra susijusi su grožiu ir estetika, kas nėra susiję su dvasingumu.

– Ar po to, kai atsivėrei ir pradėjai pasakoti savo istoriją, tau pasidarė lengviau bendrauti su kitais žmonėmis?

– Man lengva bendrauti su kitais, nes žmonės vertina atvirumą. Atvirumas skatina atvirumą, todėl turiu neįtikėtinai įdomius pokalbius su žmonėmis.

(išskirta ir paryškinta citata) Aš aiškiai skleidžiu žinutę, jog bet kokios religijos diegimas vaikui kenkia jo raidai – religija nėra vaikų reikalas, tai niekuo nesusiję su vaikyste.

– Tavo knygoje daug pasakojimų iš vaikystės, jose galima fiksuoti ir psichologinių traumų užuomazgas. Ar nesulauki pasipiktinančių žinučių apie tai, kad neigiamai pieši religinės bendruomenės įvaizdį?

– Esu sulaukusi keleto žinučių. Kai pradėjau apie tai kalbėti prieš keletą metų ir dalyvavau įvairiuose interviu, žmonės man rašydavo, kad, ko gero, tikėjau ne tuo Dievu, neatradau tikrojo Dievo.

Aš aiškiai skleidžiu žinutę, jog bet kokios religijos diegimas vaikui kenkia jo raidai – religija nėra vaikų reikalas, tai niekuo nesusiję su vaikyste.

Žmonės dažnai rasdavo priežasčių, kaip man galėtų pateisinti savo nuomonę, kodėl jie savo vaikams diegia religines dogmas (...). Mus pakrikštija ir mes nebeturime pasirinkimo. Man, kaip žmogui, kuris gerai pažįstą Bibliją – tiek Senąjį, tiek Naująjį Testamentą, įdomu, ar žmonės tikrai yra skaitę Bibliją (...). Esu sulaukusi žinučių iš kelių buvusios bendruomenės narių, kai jie sužinojo, kad ruošiuosi rašyti knygą. Žinutė buvo tokia: „Gal išsirašysi ir nusiraminsi.“

– Tėvai yra reikšmingas motyvas tavo knygoje ir tavo istorijoje. Ar tavo tėvų griežtumas yra nulemtas religinių pažiūrų?

– Tai yra puokštė problemų. Viskas, ką mano tėvai darė, tikrai nebuvo nulemta tik religijos ir to, ką iš jos išmoko. Tačiau daugelis dalykų, kaip, pavyzdžiui, socialinė atskirtis, vaikystės atėmimas, atskyrimas nuo draugų, yra religijos dalis. Tačiau mano šeimoje buvo ir kitų dalykų: smurto, alkoholizmo, griežto auklėjimo, žalojant fiziškai ir psichologiškai – tai nebūtinai yra Jehovos liudytojų bruožai.

Tačiau neseniai apmąsčiau vieną dalyką. Žmonės, kurie prisijungia prie tokių mažų religinių bendruomenių, dažniausiai yra vieniši, dvasiškai palūžę ir turintys gilių problemų. Vienas iš tokių žmonių buvo mano mama. Kai buvau maža, apie tai reflektavau, mano bendruomenė man atrodė kaip nuostabių žmonių bendruomenė. Tačiau dabar jau galiu vertinti kitaip. Mano mama vietoje studijų pasirinko neaiškią ir Lietuvoje tuo metu dar visa ir nežinomą religinę bendruomenę, ir pagimdė mane.

– Kodėl nusprendei papasakoti savo istoriją?

– Viena priežastis yra egoistinė. Prieš dešimt metų susitikusi su draugais vakarėlyje pastebėjau, kad visi įtemptai klausosi mano istorijų, supratau, kad galiu papasakoti kažką įdomaus, pamačiau, kad žmonės manęs nesmerkia, nors anksčiau to gėdijausi ir nenorėjau apie tai kalbėti (...). Vėliau įvyko tam tikri lūžiai mano ir Lietuvos gyvenime, į viešumą pradėjo lįsti istorijos apie smurtaujančius tėvus ir jų auklėjimo būdus. Todėl viešai nusprendžiau pradėti rašyti apie smurtą, apie tai, kad būčiau norėjusi, jog mane atimtų iš tėvų, tačiau nediršau apie tai kalbėti. Vedama šios minties, pykčio ir noro padėti kitiems, nusprendžiau apie tai kalbėti – kartais reikia kištis į svetimas šeimas, kad ir kaip esame įpratę laikytis atstumo. Norėčiau, kad to nebūtų.

– (...). Ar tau nebuvo keista prisitaikyti prie pasaulietiško tradicijų?

– Man buvo gėda, kad turėjau gyventi kitaip, nei kiti vaikai. Jei klasėje vyksta gimtadienio vakarėlis, mama neleisdžia man būti toje pamokoje. Neišdrįsdavau išeiti, mano vidus plysdavo per pusę – norėjau būti su pasaulio vaikais, bet mane plėšė skausmas, nes rojuje nebegyvensiu. Grįždavusi namo meldavausi Dievui ir prašydavau atleidimo (...). Paauglystėje supratau, kad esu pasaulietė, man pavyko atsiplėšti nuo tėvų, tačiau turėjau atiduoti auką – tai buvo fizinis smurtas, tačiau norėjau būti laisva emociškai.

Deimantės Rudžinskaitės knygos „Pasaulietė“ ištrauka

Augdama Jehovos liudytojų šeimoje, Deimantė tikėjo, kad pasaulio pabaiga jau laukia ant slenksčio. Todėl kartu su mama Šiaulių gatvėse ir daugiabučių laiptinėse skleidė „gerą žinią“: atėjus Armagedonui, Jehova visus jam atsidavusius žmones pakvies į savo karalystę. Tiesa, Deimantė žinojo ir tai, kad rojus turi kainą – visišką atsiskyrimą nuo „pasauliečių“, Jehova netikinčių žmonių, ir neva šėtoniškos jų įtakos.

Mergaitės vienatvę aštrino ir tai, kad ji niekam negalėjo prasyti apie namie patiriamą siaubą – mamos ir tėčio smurtą, kaip Dievo rykštę užgulantį kaskart, nepaklusus griežtoms taisyklėms. Vėliau baimė peraugo į pyktį ir paauglišką maištą: mergaitė nepabijojo keisti išvaizdos, bėgti iš namų... Ilgainiui pasipriešinimas tėvams ir jų tikėjimui tapo pavojingas gyvybei.

Deimantės Rudžinskaitės atsiminimų knyga „Pasaulietė“ – tai istorija apie išsilaisvinimą nuo psichologinio, fizinio ir dvasinio smurto. Leidyklos „Baltos lankos“ išleistoje knygoje nuoširdžiai, be užuolankų, kartais ironiškai pasakojama apie tikėjimo savimi ir vilties galią.

Kviečiame skaityti knygos ištrauką.

Kalėdos

Vien žodis „Kalėdos“ kelia man šurpą. Verčiau būčiau meška, žiemojanti urve, verčiau būčiau paukštis, išskridęs į šiltus kraštus, palikęs visus rūpesčius. O prieš išskrisdama dar apšikčiau sandėlį su visomis miesto kalėdinėmis dekoracijomis: kvailų eglių karkasais, didžiuliais plastikiniais bumbulais ir raudonomis snaigėmis, puošiančiomis gatvės šviestuvus. Deja, esu žmogus, pasislėpti neturiu kur.

Vaikystėje, kai, pasak šeimos gydytojos, mano imuninė sistema buvo nusilpusi nuo streso, nuo Kalėdų saugodavo kasmet užklumpanti sunki liga. Galėdavau leisti žiemas šiltoje lovoje, draugaudama su kompresais ir antibiotikais. Bet šiais laikais net ligos nebegelbsti. Ta nelemta šventė, kaip tyčia, pasauliečių širdyse ir gyvenime kasmet prasideda vis anksčiau.

Susėdę prie televizoriaus su tėvais pakraupę stebime kalėdinių išpardavimų reklamas, kur aplink naujausio modelio šaldytuvą sukasi pusplikė Snieguolė.

– Išprotėjo! Dar tik lapkričio vidurys! – baisesi mama.

Šiuo klausimu mūsų nuomonės sutampa. Pačioje gruodžio pradžioje išpuošiami miestai, pagrindinėse aikštėse išdygsta bjaurios Šėtono eglės, o blogiausia – kad visa kalėdinė kakofonija tęsiasi ištisą amžinybę, iki pat sausio vidurio. Mantai reiškia lygiai du mėnesius streso kiekvieną mielą žiemą. Pusantro mėnesio tenka perjunginėti radijo stotį, užgrojus „All I Want For Christmas“, atidžiau rinktis filmus, nes tuo metu beveik visas eteris būna užgrūstas kalėdine tematika.

Nuo lapkričio iki pat žiemos atostogų mokyklos bendruomenės gyvenimas virsta Kalėdų fabriku, o visa mano kasdienybė tampa didžiuoju tikėjimo išbandymu. Mokytojai kaip įmanydami stengiasi kuo labiau persunkti programą kalėdinės dvasios. Muzikos pamokų repertuare – vien

kalėdinės dainelės. Klasei giedant „Tylią naktį“, dažniausiai stengiuosi tik burbėti po nosimi, negalėdama apsispręsti, ar aš Jehovos, ar pasaulio pusėje. „Dievas tavimi bjaurisi, nedainuok“, – draudžiu save mintyse, bet kai atsisuka suolo draugė, visa gerkle užtraukiu kartu. Darbų pamokose karpome dekoracijas, jomis puošiame mokyklos patalpas. Mano smegenys plyšta perpus, nes žinau, kad kabinant tą popierinę eglutę lange labai sparčiai tirpsta mano galimybė gyventi amžinai. Bet, nenorėdama atsiskirti nuo draugų ir prisidaryti gėdos, niekaip nepajėgiu liautis.

Mama mano, kad man užtenka proto ir valios atsisakyti dalyvauti Kalėdų beprotybėje. Turbūt tikisi, jog, kaip visi pavyzdingi Jehovos liudytojų vaikai iš leidinių ir organizacijos filmų, išgirdusi kalėdinę giesmę pakilsiu lyg kokia Joana Arkietė, pareikalausiu pagarbos savo įsitikinimams ir išeisiu iš klasės, o grįšiu tik giesmei baigiantis.

Nuskambėjus skambučiui, berniukai su kalėdinėmis kepuraitėmis tarsi maži elfai išprotėję laksto po kiemą. Grįžta pilnomis saujomis balto sniego – jis netrukus atsiduria mergaitėms už palaidinių ir, virtęs lediniu vandeniu, teka nugaromis, o mokyklos koridoriuose lieka telkšoti balutės. Jehova trokšta, kad visu tuo bjaurėčiausi, bet man tie mokykliniai nuotykiškai atrodo smagūs, juokingi.

Prisimenu, kad namie turiu panašią kepuraitę, su pasididžiavimu atsinešu ir užsimaukšlinu per pamokas ir pertraukas. Maniškė lygiai tokios pat formos, trikampė, apjuosta baltu kailiuku ir turi maskatuojantį pūkuotą bumbulą, tik ne raudona, o mėlyna. Turbūt todėl mama neliepė atsikratyti. Paprastai visas smulkmenas, susijusias su Kalėdomis ir kitomis pasauliečių šventėmis, metame lauk greitai ir be gailesčio: namuose kaipmat nelieka netyčia užklydusių puodelių su elniais, šventinių atvirukų ir statulėlių, bet šiai mėlynai nykštuko kepurei pavyko įveikti griežtą atranką.

Nors kepurė teoriškai leidžiama, nusprendžiu, kad bus protingiau nuo mamos slėpti, jog nešioju ją mokykloje. Nenoriu būti apkaltinta, esą slapta švenčiu Kalėdas. Eidama iš mokyklos nusiimu. Jei mama sužinotų, būtų nepatenkinta mano silpnumu. Visą kalėdinį metą kepurę slepiu kuprinėje. Kaskart, mamai priartėjus prie kambario durų, širdis ima daužytis lyg pakvaišusiam kaimynui, ankstų šeštadienio rytą pradedančiam gręžti. Kas, jei ji pastebės keistą mano elgesį ir jaudulį akyse, sugalvos patikrinti kuprinę, atskleis mano neištikimybę Jehovai? Lengviau atsikvepiu tik mamai išėjus iš namų.

Ištisas savaites mokykloje nėra kitos tokios aktualios temos kaip tie prakeikti kalėdinių dovanėlių mainai. „Ką ištraukei?“ – „Niekam nesakykit, bet ištraukiau Luką, nežinau, ką dovanoti, gal turit minčių?“ Pati kalta, kad niekada iki galo nepaaiškinau visko klasiokams, tad jie, nieko nenutuokdami vis įtraukia mane į pokalbius, klausinėja, ką ištraukiau ir ką ketinu dovanoti.

– Nesakysiu, – šypsaisi pro sukąstus dantis.

Atėjus visų laukiamai pamokai, skirtai keistis dovanėlėmis, sustingstu. Civilinės saugos kabinetas mokyklos pusrūsyje ima priminti kankinimų kambarį: sėdžiu kietame šaltame suole, kaustoma nežmoniškos gėdos grandinėmis, bijau net krustelėti, kad niekas neatkreiptų dėmesio.

Geriau jau konspektuočiau kokį nors nuobodžiai diktuojamą tekstą apie evakuaciją įvykus potvyniui, bet iš toli alkoholiu trenkiantis mokytojas patenkintas sėdi prie stalo ir džiaugiasi, kad vaikai keičiasi dovanomis, o jam nereikia dirbti. Netrukus atsistoja ir, gaubiamas savo paties tvaiko, sunkiai nukrypuoja pro visą klasę – matyt, eina įsipilti dar „kuro“. Klasė ima šurmuliuoti, visi zuja įteikti ir pasiimti dovanėlių.

Noriu tiesiog išnykti, tapti nematoma. Trokštu, kad viskas praeitų be jokių klausimų. Deja, kažkas atkreipia dėmesį, kad ant mano suolo nėra dovanos, ir būtinai ima šaukti per visą klasę:

– O Deimantė – be dovanos! Kas ištraukė Deimantę?!

Tada, minutėlę atsitraukę nuo ką tik gautų savųjų, visi ima diskutuoti, kad vaikas, turėjęs įteikti man dovaną, turbūt šiandien neatėjo. Iš jaudulio praradusi kalbos dovaną, apsimetu tapusi nesusipratimo auka. Klasiokų smalsumas tuoj šoka prie gautų dovanų, ramina mai šlama draskomas dovanų popierius. Tai reiškia, jog sunkiausia – jau praeity.

4-oji publikacija: Kūdikiai medžiuose, „latvių“ kapinės ir motociklai – etnologė apie laidojimo papročius

Krikščionybėje laidotuvės turi ypatingą reikšmę. Tikima, kad kūnas virsta dulkėmis, o siela toliau gyvuoja anapus. Tiesa, visame krikščionių laidojimo ir gedėjimo cikle galima rasti išskirtinių papročių. Tarp jų – laimingos mirties varpelis, motociklai aplink karstą ir nekrikštytų kūdikių kėlimas į medžius.

Etnologė, Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų katedros prof. dr. Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė pasakoja, kad dar 19–20 a. kapinės neatrodė taip, kaip šiandien. Anksčiau jos buvo itin paprastos, o šiandien labiau primena „gėlių darželį ar parką“, su šypsena sako profesorė. Lietuviai palyginti neseniai ėmė aktyviai prižiūrėti kapines, nešti gėles ir deginti žvakes. Seniau kapai puošti tik kryžiais, o jų dydis buvo prestižo reikalas.

Pašnekovė pastebi, kad laidoti žmogų žemėje įprasta dėl katalikų religijos, teigiančios, jog atėjus Paskutiniam Teismui kūnai prisikels. Tačiau pastaruoju metu sparčiai populiarėja kremacija. Etnologės manymu, Bažnyčia laisvėja, taisyklės tampa nebe tokios griežtos, o tam įtakos turi vykstanti globalizacija ir šiuolaikiniai iššūkiai.

LRT.lt kalbina R. Račiūnaitę-Paužuolienę Visų Šventųjų ir Vėlinių dienos proga – apie tai, kuo ypatingos krikščioniškos laidotuvės, kaip sovietmečiu religinės apeigos buvo atliekamos slapta ir kokie senieji papročiai gyvuoja iki šiandien.

Dangus, skaistykla ar pragaras?

Pirmiausia R. Račiūnaitė-Paužuolienė atkreipia dėmesį, kad tiek pirmykštė, tiek šiuolaikinė visuomenė labai panašiai įsivaizdavo pomirtinį gyvenimą. Tradicinėje lietuvių kultūroje lygiai taip

pat manyta, kad po mirties žmogus keliauja į anapusinį pasaulį. Tikėta, kad tas pasaulis – kažkur toli už jūrų marių arba randamas užlipus į aukštą kalną ar skrendant į dausas.

Krikščionybėje mirtis suvokiama kaip sielos atsiskyrimas nuo kūno. Kūnas virsta dulkėmis, o siela toliau tęsia egzistenciją anapus.

„Apskritai krikščionių tikėjimas labai susijęs su Jėzaus gyvenimu. Visas jo gyvenimas ir veikla remiasi mintimi apie būsimą gyvenimą po mirties. Jo kaip Dievo Sūnaus vaizdinys, atėjimas į Žemę ir pasiaukojimas ant kryžiaus prasmingi, nes jis atėjo atpirkti žmonių nuodėmių“, – dėsto pašnekovė.

Amžinąjį gyvenimą katalikams liudija apreiškimas ir Kristaus evangelija. Pagal Romos katalikų tikėjimą manoma, kad mirusysis po mirties patenka į dangų, skaistyklą arba pragarą. Tai priklauso nuo jo gyvenimo Žemėje.

„Tie, kas tuoj po mirties eina į dangų, yra laisvi nuo visų nuodėmių ir bausmių už jas. Kas po krikšto nusidėję, tie turi Atgailos sakramentu ar bent tobulu gailesčiu gauti nuodėmių atleidimą. O kas miršta pašvenčiamojame malonėje, bet dar nebaigę atgailos už nuodėmes, patenka į skaistyklą.

Trečiasis [variantas] – kai žmogus miršta su sunkia nuodėme be pašvenčiamosios malonės. Tas amžiais neregės Dievo. Miręs žmogus nebegali nei atsiversti, nei gailėtis, nei pasitaisyti. Būtent tokių po teismo laukia pragaro dalia.

Pragaras suvokiamas kaip atstūmimas nuo Viešpaties, jo veido neregėjimas, visokeriopos laimės ir gėrio šaltinio nematymas. Ta kančia pagrindžiamas pragaro pasaulis“, – aiškina R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

Metus trunkantis gedulas ir vaikų laidotuvės

Kalbant apie krikščionių laidotuves, galima išskirti keletą etapų. Pirmasis – pasiruošimas mirčiai.

„Šeimoje ar ligoninėje jau suvokiant, kad žmogus mirs, paprastai kviečiamas kunigas ir atliekamas Ligoninių patepimo sakramentas. Per jį irgi išgyvenami tam tikri sakramentai – atliekamas Atgailos, jei ligonis dar sąmoningas, priimama Šventoji Komunija. Per Ligoninių patepimo sakramentą kunigas laimina švęstu vandeniu, aliejais, atlieka kelias ceremonijas žodžiu“, – pasakoja R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

Tradicinėje lietuvių kultūroje ligonio namuose taip pat susirinkdavo artimieji ir atvykdavo kunigas.

„Aušros“ muziejuje Šiauliuose yra įdomių tarpukario nuotraukų, kur visa šeima ir kaimynai, atėję su vaikais, suklaupę laukia, kol kunigas atliks Ligoninių patepimo sakramentą. Tik po to jie gali pabendrauti su kunigu. Prieš tai, važiuodamas į namus, veždamas sakramentus, kunigas neturėjo teisės kalbėti su žmonėmis. Taip išreikšta pagarba Švenčiausiajam Sakramentui“, – pastebi etnologė.

Antruoju etapu ji įvardija mirties agoniją. Jos metu melstasi įvairiomis maldomis, o jei žmogus mirdavo sunkiai, skambinta laimingos mirties varpeliu. Be to, laikytasi tam tikrų draudimų. Nebuvo

galima triukšmauti, atlikti sunkių fizinių darbų. Tarkim, kapoti malkų.

„Liaudies tradicija teigia, kad kai miršta šeimos narys, būtinai reikia pažadinti artimuosius, netgi vaikus, nes jis išeidamas gali išsivesti ir kitus. Buvo įprasta, pavyzdžiui, jei miršta bitininkas, eiti pažadinti biteles – pabaladoti, pabelsti į avilius, kad išeidamas jis neišsivestų ir bičių“, – sako R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

Trečioji dalis – velionio kūno paruošimas: nuprausimas, apdengimas įkapėmis. Jomis žmogus paprastai būdavo pasirūpinęs iš anksto.

„Taip pat sušukavimas, nagų kirpimas ir jų sudėjimas į tam tikrus krepšelius. Negalėjo mėtytis nei plaukai, ypač ilgi moterų, nei nagai. Jie sudėti į pagalvėlę po karstu. Manytą, kad tai – žmogaus kūno dalys ir jos negali būti išmestos bet kur“, – pažymi pašnekovė.

(išskirta ir paryškinta citata) Liaudies tradicija teigia, kad kai miršta šeimos narys, būtinai reikia pažadinti artimuosius, netgi vaikus, nes jis išeidamas gali išsivesti ir kitus.

Po to – šarvojimo apeigos. Apskritai Lietuvoje buvo įprasta šarvoti tris dienas, bet įvairiuose regionuose trukmė skyrėsi. Pavyzdžiui, Biržų krašte liuteronai laikydavo velionį savaite ilgiau.

„O šiaip katalikams buvo įprasta laikyti tris dienas. Prie mirusiojo budėdavo artimiausi šeimos nariai. Dieną naktį nesitraukdavo, melddavosi įvairias maldas, giedodavo rožinį arba kalnus Žemaitijoje. Priklausė nuo etnografinio regiono“, – teigia profesorė.

Tiesa, ir dabar per šermenis pagal katalikišką tradiciją kalbamos maldos, Visų Šventųjų litanija, giedamos religinio turinio giesmės, kalnai arba rožinis. Katalikai dažniausiai renkasi giesmes apie mirtį, Dievo Teismą ir Apvaizdą, atgailą, skaistyklą, dangų, Jėzaus, Marijos bei šventųjų tarpininkavimą.

„Jei lygintume dabartinius ir ankstesnius laikus, tai šermenys, arba vadinamosios būdynės, anksčiau vykdavo namuose, o šiuo metu – paprastai laidojimo paslaugas teikiančiose įstaigose“, – priduria ji.

Po šermenų laukia apeigos bažnyčioje – vyksta pamaldos už mirusįjį.

„Šiandien turbūt įprasta, kad [laidotuvių] dieną, ryte, vyksta mišios už mirusiojo sielą. Anksčiau, ypač kaimuose, karstas būdavo nešamas į bažnyčią. Dabar tokios praktikos nebėra. Bet dažnai, jei žmogus kremuojamas, urna kartu nešama į bažnyčią“, – įžvelgia pašnekovė.

O laidojimo apeigas kapuose paprastai lydi kunigas ar diakonas. Išskirtiniais atvejais juos pavaduoti gali pasauliečiai. Kunigas šventina kapą, tuo metu susirinkusieji meldžiasi ir gieda.

„Nuleidus karstą į duobę arba dedant urną, kunigas užberia tris žiupsnelius žemės ir paprašo, kad taip pat atsisveikintų artimieji. Jie beria lygiai tą patį ir tiesiog primena, kad žmogus sukurtas iš žemės ir dulkėmis pavirs“, – tvirtina R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

Mėnesį po laidotuvių vėl susitinka artimiausi šeimos nariai, laikomos mišios už mirusįjį, aplankomas kapas. Šis paminėjimas vadinamas ketvirtinėmis arba, liaudiškai, *keturnedėliu*. Visas

laidotuvių apeigų ir gedėjimo ciklas baigiamas po metų.

Be to, pašnekovė išskiria vaikų laidotuves. Jas katalikai mini kitaip nei suaugusiųjų. Mažieji laidojami specialiomis apeigomis, nes traktuojama, kad mirusių iki septynerių metų ir pakrikštytų vaikų vėlės – jau danguje.

„Miręs pakrikštytas vaikas ar prieš krikštą miręs kūdikis rengiamas baltai. Abiejų lyčių vaikai iki ketverių metų įprastai rengiami suknytėmis. Jų laidotuvėse nėra jokių gedulo ženklų. Vaikai puošiami rūtų vainikėliais. Mergaitėms jis prisegamas prie galvos, o berniukams – prie karsto“, – pasakoja profesorė.

Šiandien kapinės – kaip gėlių darželiai?

R. Račiūnaitė-Paužuolienė atkreipia dėmesį, kad dar 19–20 a. kapinės neatrodė taip, kaip šiandien.

„Šiandien [kapines] įvardyčiau kaip gėlių darželius ar parkus, – šypsosi pašnekovė. – Anksčiau buvo labai paprastos.

Pavyzdžiui, Aukštaitijoje ir turbūt visoje Lietuvoje buvo įprasta, jei laidojama labai garbinga asmenybė, pastatomas didelis kryžius. Aukštaitijoje galėjo būti net trijų metrų didumo kryžius. Panevėžio Ramygaloje irgi tokius kryžius teko matyti vaikystėje. Po to, aišku, jie nupuvo. [Šiandien] vietoje jų – jau giminaičių pastatyti akmeniniai, dabar mums įprasti paminklai.“

Etnologės teigimu, tai buvo prestižo reikalas. Kuo aukštesnis kryžius, tuo, vadinasi, garbingesnė šeima ar asmuo čia palaidoti. Tačiau kapai nebuvo labai prižiūrimi. Palaidojus likdavo tik smėlio kauburėliai, o žmonės kapines paprastai lankydavo tik per Visus Šventuosius, Vėlines, Kalėdas, Velykas ir kitas kalendorines šventes.

„Kaip žinome iš šaltinių, dažnai ant kapo pasodindavo medį. Jei moteris mirė, tai moteriškos lyties, jei vyras – vyriškos lyties. <...> Daugiau skiriamųjų ženklų nelabai būdavo“, – dalijasi R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

Nors kryžiai daugiausia buvo mediniai, kai kur Lietuvoje, vietovėse, kur buvo labiau išvystyta kalvystė, galima rasti ir geležinių. Pašnekovė pažymi, kad ypač gražių galima išvysti Žeimelyje. Miestelyje taip pat galima aplankyti „latvių“ kapines.

„Jos taip vadinamos. Iš tikrųjų ten palaidota daug lietuvių, tremtinių. Jie negalėjo iš Sibiro grįžti į Lietuvą. Jiems buvo uždrausta, tad paprastai grįždavo į Latviją. Tačiau vienas pagrindinių jų norų buvo nors mirusiems grįžti į Lietuvą. Tad po mirties juos perveždavo per sieną ir nelegaliai palaidodavo“, – pasakoja R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

O statant medinius kryžius kasmet atsirasdavo sudūlėjusių. Kadangi laikyta, kad tai – šventas medis, iš jų deginti laužai. Dzūkijoje iki šiol per Vėlines deginamas laužas ir žmonės, susėdę aplink, kalba rožinį.

„Įdomu tai, kad sovietmečiu buvo įvestas toks kaip aukuras, buvo deginama ir leidžiami

muzikos įrašai. Sakyčiau, gal net buvo perimta iš to senojo papročio deginti laužus. Šiandien aukuro tradicija nebepopuliari. Aukuras deginamas nebent ant karių kapų“, – įžvelgia profesorė.

Pasak jos, taip atsirado ir tradicija deginti žvakeles. Tiesa, sovietmečiu buvo įprasta deginti natūralaus vaško, o ne stiklines ar plastikines žvakes, naudojamas šiandien.

„Kadangi tas laikas (Visų Šventųjų diena, Vėlinės – LRT.lt) nėra labai tinkamas deginti žvakutes atvirame lauke, dažniausiai lyja ir vėjuota, tiesiog prisitaikyta. Šiandien dėl patogumo paplitusios stiklinės žvakės.

Na, o žvakės kaip simbolis – prisiminimas mūsų mirusiųjų, išėjusių anapilin, šeimos, giminės narių, protėvių, prosenelių“, – teigia pašnekovė.

Yra ir daugiau išlikusių senųjų papročių, persipinančių su krikščionių tikėjimu. Pavyzdžiui, manymas, kad Vėlinių naktį bažnyčioje meldžiasi vėlės.

„Turime daug išlikusių tikėjimų, kad Vėlinių naktį grįžta visi šeimos nariai. Būdinga, kad maži vaikučiai virsta kūliais ir susirenka kapinių koplyčiose. Yra pasakojimų, kad tave gali ir užpulti, jei vėlai vakare išeisi iš kapinių koplyčios. Tos vaikų dvasios gali trukdyti ir vytis tave“, – pasakoja R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

Kitas paprotys – raudojimas, ilgai gyvavęs Dzūkijoje.

„Pagrindinės raudotojos, aišku, buvo moterys. Bet galima aptikti ir vyrų raudojimo pavyzdžių, kaip tėvas aprauda sūnų. Man pačiai teko užrašyti tokį pasakojimą Dzūkijoje“, – prisimena pašnekovė.

Papročiai sovietmečiu ir motociklai aplink karstą

Kaip keitėsi laidojimo papročiai sovietmečiu? R. Račiūnaitė-Paužuolienė pamini komunistinės arba komjaunuoliškas laidotuves, paprastai finansuotas įmonės, kurioje žmogus dirbo. Jose nebuvo krikščioniškos simbolikos, bet atsirado mirusio žmogaus portretas.

„Iki tol tikrai nebuvo populiariu. Pavyzdžiui, mūsų kaimo senojoje tradicijoje nebuvo nešama jokio žmogaus portreto“, – pastebi pašnekovė.

Ji pabrėžia, kad nors sovietmečiu reikalauta atsisakyti religinių laidotuvių apeigų, žmonės jas vis tiek slapta atlikdavo. Net ir tokiose šeimose, kurių nariai priklausė Komunistų partijai.

„Dažnai buvo slapta užperkamos mišios už mirusįjį ir slapta laikomasi krikščioniškų, katalikiškų apeigų“, – sako profesorė.

R. Račiūnaitės-Paužuolienės teigimu, sovietmečiu taip pat populiarūs buvo dūdų orkestrai, lydintys iki kapinių.

„Jei, sakykim, gatvinis kaimas, tai per visą jį pereinama su dūdų orkestru. Vieną punktelį groja dūdų orkestras, o kitą atitaria, pavyzdžiui, Žemaitijoje, kai giedami kalnai. Bet dūdų orkestras buvo ne tik sovietmečiu. Šis reiškinys būdingas jau ir tarpukariu. Tik sovietmečiu nebebuvo nešami religiniai simboliai, kryžius ir visi kiti.

Įdomu, kad sovietmečiu, jei gatvinis kaimas, karstą nešdavo per visą jį. O jei reikėdavo vežti, buvo populiariu įkelti [karstą] į sunkvežimį. Keturios eglutės, jei žiema, arba keturi berželiai, jei pavasaris. Ir šalia stovėdavo keturi ar šeši žmonės. Ar vyrai, ar moterys, priklauso nuo [mirusiojo] lyties“, – dalijasi pašnekovė.

Ji atkreipia dėmesį į išskirtinį paprotį Punsco krašte. Sovietmečiu ir dar iki 20 a. pabaigos, mirus jaunuoliui, jo karstą lydėdavo motociklai.

„Aplinkui karstą, jau moderniais laikais, važiuodavo jaunuoliai su motociklais ir būdavo apjuostas ažuolo vainikas, arba lydėdavo su baltais arkliais ir irgi nešdavo ažuolo vainiką. Labai įdomūs papročiai užsikonservavę Punsco krašte, kalbu apie lietuvius. Ypatingas paprotys, ateinantis iš senovės ir išlikęs iki beveik 20 a. pabaigos. Tik tuos baltus arklius 20 a. pabaigoje jau keičia motociklai“, – pasakoja profesorė.

Kremacija populiariėja, o Bažnyčia laisvėja

R. Račiūnaitė-Paužuolienė sako, kad pažvelgus į senuosius šaltinius galima pamatyti, kad ir lietuviai, ir apskritai baltai turėjo tris laidojimo būdus.

„Vienas buvo laidojimas žemėje, kitas – deginimas, kremacija, o trečias, ką užrašo jėzuitai, labai įdomus paprotys, – nekrikštytų kūdikių kėlimas į medžius, į liepas. Nekrikštyti kūdikiai buvo pririšami prie medžio šakų ir tokiu būdu likdavo lauke“, – teigia pašnekovė.

Pasak jos, pastaruoju metu, 20 a., populiariausias buvo laidojimas žemėje. Tačiau po truputį kelią skina kremacija.

„Sakyčiau, kad šį reiškinį ypač pagreitino ir populiarino COVID-19 pandemija. Bažnyčia taip pat buvo priversta prisiderinti prie tam tikrų suvaržymų, kuriuos patyrėme visi. Be to, deginimas turbūt ir priimtinesnis šiuolaikinės skubančios visuomenės žmonėms.

<...> Kai prasidėjo COVID-19 pandemija, žmonės nebegalėjo grįžti. Vaikai, gyvenantys emigracijoje, nebegalėjo grįžti į Lietuvą. Tokiu būdu tėvai turėjo būti kremuojami ir paliekami net keliems mėnesiams ar pusei metų. Kai kur, žinau, net ir iki metų laukė, kol vaikai grįžo palaidoti tėvų. Manau, Bažnyčia taip pat tampa empatiškesnė ir stengiasi prisiderinti prie žmonių poreikių“, – pripažįsta R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

Pasak jos, taisyklės po truputį tampa nebe tokios griežtos, nors katalikų religija sako, kad atėjus Paskutiniam Teismui kūnai prisikels, todėl ir įprasta laidoti žmogų žemėje.

„Šiuolaikinėje visuomenėje neišvengiama globalizacija. Priversta keistis ir Bažnyčia. <...> Katalikų Bažnyčia savo pastoracijoje ieško naujų formų katalikams ir tampa kur kas lankstesnė“, – tvirtina pašnekovė.

Etnologė pateikia pavyzdį – neišnešiotų kūdikių arba per abortą iš motinos iščių pašalintų embrionų laidojimas pagal katalikiškas tradicijas Šiluvos kapinėse.

„Netgi išskirta atskira vieta kapinėse. Ten [kūdikiai] pašventinami, pakrikštijami ir palaidojami.

Tokiu būdu rodoma pagarba ir negimusiai gyvybei. <...> Matome, kad Bažnyčia tikrai modernėja, liberalėja ir prisitaiko prie šiuolaikinio gyvenimo iššūkių“, – apibendrina R. Račiūnaitė-Paužuolienė.

5-oji publikacija: Teismas: Gaudijos vaišnavų bendruomenės narys, vengęs karo tarnybos, nuteistas pagrįstai

Kauno apygardos teismas nutarė, kad Gaudijos vaišnavų religinei bendruomenei priklausantis jaunuolis Svajūnas Varnauskas pagrįstai nuteistas dėl sistemingo vengimo atlikti privalomąją karo tarnybą.

Kaip Eltą informavo Kauno apygardos teismo atstovė spaudai Milda Kryžė, teismas, išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka, penktadienį atmetė S. Varnausko skundą, kuriuo prašyta jį išteisinti, ir paliko galioti Kauno apylinkės teismo rugpjūtį priimtą apkaltinamąjį nuosprendį jaunuolio atžvilgiu.

Kauno apygardos teismo sprendimas įsiteisėja iš karto, jis kasacine tvarka dar gali būti skundžiamas Lietuvos Aukščiausiam Teismui.

Kauno apylinkės teismas rugpjūtį S. Varnauską pripažino kaltu dėl sistemingo šaukimo į privalomąją karo tarnybą vengimo ir jaunuoliui skyrė 1 250 eurų baudą.

Pasak teismo, nustatyta, kad kaltinamasis S. Varnauskas, būdamas įrašytas į karo prievolinkų sąrašą ir tris kartus baustas administracine tvarka dėl karo prievolinkų pareigų nevykdymo, vengė privalomosios karo tarnybos. Asmuo, turėdamas pareigą atvykti, susisiekti ir pateikti reikalingus dokumentus, reikalingus karo prievolei administruoti, be jokių pateisinamų priežasčių vengė šaukimo į privalomąją karo tarnybą.

Kaltinamasis teismo nagrinėjimo metu teigė, kad yra Gaudijos vaišnavų religinės bendruomenės narys ir jo religiniai įsitikinimai jam neleidžia atlikti karinės tarnybos.

Teismas tąkart pažymėjo, kad Konstitucijoje įtvirtinta, kad žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas.

Iš bylos duomenų nustatyta, kad Gaudijos vaišnavų religinės bendruomenės nariu S. Varnauskas tapo tik 2024 m. sausio 3 d., todėl kaltinamojo gynėjos teiginiai, jog kaltinamojo religiniai įsitikinimai susiformavo jau seniai, vertinti, kaip neįrodyti.

Nors kaltinamasis S. Varnauskas teismo posėdžio metu nurodė, kad kaltu neprisipažįsta ir prašė išteisinti, tačiau ikiteisminio tyrimo metu duodamas parodymus asmuo kaltę pripažino, prisipažino, kad nėjo tarnauti į šauktinius, tyčia vengė šaukimo į tarnybą, teigė, jog žinojo apie šaukimą.

Gaudijos vaišnavų religinės bendruomenės vadovas Žilvinas Užkuraitis teismui anksčiau sakė, kad bendruomenės nariams nedraudžiama atlikti karinę tarnybą, dalyvauti politikoje, tačiau žmogus turi teisę atsisakyti tarnauti kariuomenėje dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų, dėl kurių negali

atlikti karinės tarnybos su ginklu.